

ΙΩΑΝΝΟΥ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΕΡΓΑ

ΤΟΜΟΣ 59

ΟΜΙΛΙΑΙ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ ΡΑ'—ΡΑΗ'

Κείμενον: **B. de Montfaucon**

Μετάφρασις-Σχόλια

ΑΘ. Π. ΜΟΣΧΟΥ — ΧΑΡΑΛ. Δ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
φιλόλογου θεολόγου

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
 ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΑ' (130) ΨΑΛΜΟΝ

«Κύριε, δὲν ὑψώθη ἀπὸ ἐπαρσιν καὶ ὑπερηφάνειαν ἡ καρδίᾳ μου, οὐτέ οἱ ὀφθαλμοί μου ἐσηκώθησαν ἀκατάδεκτοι καὶ με ἀλαζονείαν». Ἄλλος ἑρμηνευτὴς γράφει, δὲν ὑψώθησαν. «Οὐτε ἐπέδλωξα ἐκ φιλοδοξίας μεγάλα, οὐτε ἐπεχείρησα πράγματα ὑπερβαίνοντα τὰς δυνάμεις μου, διὰ τῶν ὁποίων νὰ προκαλέσω τὴν τιμὴν καὶ τὸν θαυμασμόν». Ἄλλος, γράφει, εἰς μεγαλοσύνην καὶ ἄλλος D εἰς μεγαλεία, τὰ ὅποια δὲν ὑπερέβησαν τὴν δύναμίν μου.

Τὶ σημαίνει αὐτὸ; Ὁ Παῦλος θεωρεῖ ἀφροσύνην, νὰ ἐγκωμιάζῃ κανεὶς τὸν ἑαυτὸν τοῦ καὶ ὅταν ὑπάρχῃ ἀνάγκη. Δι' αὐτὸ προσέθεσε: «Ἔγινα ἀνόητος, ποῦ ἔχω καυχήθῃ ἔτσι. Ἀλλὰ σεις μὲ ἠναγκάσατε». Πῶς λοιπὸν ἠγνώσεν αὐτὸ ὁ προφήτης καὶ καυχᾶται τῶρα ὄχι μόνον διὰ δύο καὶ τρία καὶ δέκα, ἀλλὰ δι' ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην καὶ καυχᾶται μὲ τὸ νὰ λέγῃ, ὅτι εἰμὶ ταπεινὸς καὶ μετρημένος καὶ ὑπερβολικὰ ταπεινὸς καὶ ἀ-

1. Ἐν τῇ Μασσαριτικῇ καὶ ἐν τῇ Βουλγαρικῇ κέρει ἐν τῇ ἀπιγραφῇ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Δαβὶδ. Πράγματι δὲ συμφορεῖ τὰ περιεχόμενα αὐτοῦ πρὸς τὴν κοινωμοσύνην, τὴν ἑστῶσαν καθ' ἑαυτὸν τὸν ἑαυτὸν ἐπέδειξεν ἡ μέγας ἐκαλιότης καὶ προφητῆς. Ἐκατέρωθεν δὲ πρὸς τὴν ἀπάντησιν, τὴν ἑστῶσαν ἔθηκε πρὸς τὴν ἀπάντησιν αὐτοῦ Ματθαῖο, ὅταν αὐτὴ ἡμέρα, αὐτὸς, διὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ βασιλεῦσιν αὐτοῦ ἔγραψεν ἕως κοινῆς τῆς ἐπίσης ἐμπροσθέν τῆς Κιβωτοῦ. Ἦμαρ τότε ὁ Δαβὶδ: «Ἀποκαλυφθήσομαι ἔτι αὐτῶν καὶ ἔσομαι ἀρετῶν ἐν ἐφθάλμοις σου καὶ μετὰ τῶν παιδικῶν σου ὡν εἶπάς με μὴ σεβασθῆναι» (B' Βασ. 6, 22). Ἄλλοι ἐν τῶν νεωτέρων κοπιασθέντες τοῦ χρόνου τῆς συγγραφῆς τοῦ ψαλμοῦ εἰς τὴν μετὰ τὴν ἐν Βαβυλώνας ἐπιστροφὴν τοῦ ἀρχαίου τοῦ ἔλασι, ὁ ὅστις δὲν ἐβόησε τὰ περιεχόμενα μεγάλα τῶν ἔθνων, ἀλλ' ἀποφῶν ἱκανοποιήθη μὲ τὴν ἀνάκτησιν τῆς ποταμῆς τοῦ πατρίδος. (Τὸ Ψαλμῶν μετὰ συνάφου ἐξηγήσεις Π. Ν. Τραπέζου, 1927, 1965).

2. Ν' Καρμ. 12, 11.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Ὁμιλία εἰς τὸν ΡΑ' ψαλμὸν	9 (97)*
Ὁμιλία εἰς τὸν ΡΑΑ' ψαλμὸν	14 (101)
Ὁμιλία εἰς τὸν ΡΑΒ' ψαλμὸν	25 (111)
Ὁμιλία εἰς τὸν ΡΑΓ' ψαλμὸν	29 (114)
Ὁμιλία εἰς τὸν ΡΑΔ' ψαλμὸν	33 (117)
Ὁμιλία εἰς τὸν ΡΑΕ' ψαλμὸν	56 (141)
Ὁμιλία εἰς τὸν ΡΑΣΤ' ψαλμὸν	67 (151)
Ὁμιλία εἰς τὸν ΡΑΖ' ψαλμὸν	73 (156)
Ὁμιλία εἰς τὸν ΡΑΗ' ψαλμὸν	80 (163)
ΚΕΙΜΕΝΟΝ	97

* Ὁ ἐνός παραθέσεως ἀριθμοὶ ἀντιστοιχοῦν πρὸς τοὺς ἀριθμοὺς αὐτῶν τοῦ ἀρχαίου κειμένου.

πλούς; Ε Τούτο συμβαίνει, όπως εις τὸ θρέφος, τὸ ὁποῖον ἔχει ἀποκοπή ἀπὸ τὸ γάλα τῆς μητρὸς του καὶ ὑψώνει μὲ πόνον τὰ θλέμματα του πρὸς τὴν μητέρα του.³ Διὰ ποῖον σκοπὸν κάμνει αὐτό; Διότι δὲν εἶναι ἀνεπιτρεπτόν εἰς κάθε περίπτωσιν τὸ νὰ καυχᾶται κανεὶς. Εἰς μερικὰς περιπτώσεις εἶναι ἀναγκαῖον καὶ μάλιστα κάποτε εἶμεθα ἀνόητοι, ὅχι ἐπειδὴ καυχώμεθα, ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν καυχώμεθα. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος λέγει «ἐκεῖνος, ποῦ καυχᾶται, ὅς καυχᾶται ὄχι ἀλαζονικῶς, ἀλλὰ μὲ ταπεινώσιν ἀποδίδων εἰς τὸν Κύριον τὴν δόξαν διὰ τὰ καλὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς τοῦ ἔχει δώσει δύναμιν καὶ χάριν νὰ τὰ κάμῃ».⁴

Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δὲν καυχᾶται ἐπάνω εἰς τὸν σταυρὸν, εἶναι ὁ πλέον ἀνόητος καὶ παράνομος. Ὅποιος δὲν καυχᾶται διὰ τὴν πίστιν του εἶναι ἀσπλιώτερος ἄλλων.⁵ Ὅποιος δὲν καυχᾶται καὶ δὲν ἐκδηλώνει τὰς πεποιθήσεις του ὁποσοῦποτε θὰ χαθῇ. Δι' αὐτὸ ὁ Ἀπόστολος μὲ θάρρος διεκήρυττεν: «Εἶθε νὰ μὴ μοῦ συμβῆ νὰ καυχῆθῶ διὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνον διὰ τὸν σταυρικὸν θάνατον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ».⁶ Καὶ πάλιν λέγει: «Ἄς μὴ καυχᾶται ὁ πλούσιος διὰ τὰ πλοῦτή του, οὔτε ὁ σοφὸς διὰ τὴν σοφίαν του, ἀλλὰ νὰ καυχᾶται διὰ τὸ ἔξῃς, ὅτι δηλαδὴ κατανοεῖ καὶ γνωρίζει τὸν Κύριον».⁷

Κατὰ ποῖον τρόπον ἡ καύχησις εἶναι κακὸν πράγμα; Ἐάν προβαίνωμεν εἰς αὐτήν, ὅπως ὁ Φαρισαῖος.⁸ Καὶ διὰ ποῖον λόγον, λέγει, εἶπεν ὁ Παῦλος «ἔγω ἀποδειχθῆ ἀνόητος, διότι ἐκαυχῆθην Β σεῖς μὲ ἡναγκάσατε»; Διότι διηγείτο τὰ κατόρθωματα τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεώς του, τὰ ὁποῖα δὲν ἔπρεπε νὰ ἀναφέρῃ, ὅταν δὲν ὑπάρχῃ ἀνάγκη. Καὶ εἰς ἄλλο μέρος, λέγει, «Ἐάν θελήσω νὰ καυχῆθῶ διὰ τοὺς ἀγῶνας καὶ διὰ τὰ ἔργα μου, δὲν θὰ εἶμαι ἀνόητος, διότι θὰ εἶπω τὴν ἀλήθειαν».⁹ Συνεπῶς, ἂν κανεὶς λέγῃ τὴν ἀλήθειαν, ὅταν ἡ περίστασις τὸ απαιτῇ, δὲν εἶναι ἀνόητος. Ἐπομένως καὶ ὁ προφήτης, ὅταν καυχᾶται, δὲν εἶναι ἀνόητος, διότι ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν.

3. «Καθέπερ οὖν τὸ παιδίον ἄρτι τοῦ μητρὸς ἀποκοπὴν οὐδὲ ἄλλως ἀρσίσταται τῆς μητρὸς, ἀλλὰ ἐδυνάμενον, θρησκῶν, εὐχαριζέτω ἡμῶς ἔχεται τῆς τοκοκίας» (Χρυσοστόμος).

4. Β' Κορινθ. 10, 17.

5. Γαλατ. 6, 14.

6. 1 Περ. 9, 23-24.

7. Αποκ. 18.

8. Β' Κορινθ. 12, 6.

Ἄλλὰ διὰ ποῖαν αἰτίαν ἔφερε τὸν λόγον εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον;

Διὰ νὰ διδάξῃ τοὺς ἀκροατάς, νὰ μὴ ἐπανέλθουν εἰς τὴν ἀπερισκέψιαν μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν ἐκ τῶν συμφορῶν. Οὔτε νὰ ἀπομακρυνθοῦν, ἀφοῦ ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὰ δεσμά καὶ νὰ ἐμπέσουν εἰς τὴν ἀνάγκην ἄλλης ἀίχμαλωσίας. C Διὰ τοῦτο κατὰ τὴν διήγησιν τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεώς του προσπαθεῖ νὰ διορθώσῃ τὸν ἀκροατήν. Δὲν λέγει, ὅτι ἐγὼ ὑψώθην ἀπὸ ἔπαρσιν καὶ ὑπερηφάνειαν καὶ συνεκράτησα τὸ πάθος μου, ἀλλὰ τί λέγει; Δὲν ὑψώθη ἡ καρδία μου ἀπὸ ἔπαρσιν καὶ ὑπερηφάνειαν, δηλαδὴ δὲν ἤγγισε τὴν ψυχὴν μου ἡ κακία. Ὁ νοῦς αὐτοῦ ἦτο ὡσαν γαλήνιος λιμὴν, ὁ ὁποῖος δὲν δέρεται ἀπὸ τὰ κύματα τῆς ἀσθενείας, ἡ ὁποία εἶναι αἰτία ἄλλων τῶν κακῶν καὶ ἡ ρίζα τῆς ἐσχάτης παρανομίας.

Τὶ νόημα ἔχει ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον λέγει «Κύριε, δὲν ὑψώθη ἀπὸ ἔπαρσιν καὶ ὑπερηφάνειαν ἡ καρδία μου, οὔτε οἱ ὀφθαλμοὶ μου ἐσηκώθησαν ἀκατάδεκτοι καὶ μὲ ἀλαζονείαν»; Δὲν ἐσηκώσα, λέγει, τὰς ὄφρυς μου οὔτε ἀρθώσα τὸν αὐχένα.¹⁰ Διότι τὸ νόημα, τὸ ὁποῖον ἀφθόνως ἀναβλύζει ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν πηγὴν τοῦ πάθους, διαπλάσσει καὶ τὸ σῶμα ὅμοιον πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν πληγὴν. D

Οὔτε ἐπεδίωξα ἐπιδείξεις καὶ ἐμφωνίαις μεγαλειῶν ὑπερηφανείας, τὰ ὁποῖα ὑπερβαίνου τὴν ἀξίαν μου». Τί σημαίνει «εἰς μεγαλεῖα ὑπερηφανείας»; Σημαίνει τοὺς ἐπηρμένους ἀνθρώπους, τοὺς πλουσίους, τοὺς ἀλαζόνες, τοὺς ὑπερηφάνους. Εἶδες πόση εἶναι ἡ ταπεινοφροσύνη; Δὲν παρέμεινεν ὁ ἴδιος μόνον ἐκτός τοῦ νοσημοτος, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνους, οἱ ὁποῖοι ὑπερηφανεύοντο τοὺς ἀπέφευγε καὶ ἀπειμακρύνετο ἀπὸ συγκεντρώσεως αὐτοῦ τοῦ εἶδους, ἐπειδὴ ἐμίσει πολὺ τὴν ἀλαζονείαν.

Ἐπειδὴ λοιπὸν τόσον πολὺ ἀπεστρέφετο τὴν κακίαν αὐτὴν, ὅχι μόνον τὴν ἀπέφευγε καὶ δὲν ἐπέτρεπε τὴν εἰσοδὸν τῆς εἰς τὴν σκέψιν του, ἀλλὰ ἀπὸ πολὺ μακρὰν ἀπεστρέφετο καὶ ἐκεῖνους, οἱ ὁποῖοι μετήρχοντο αὐτὴν, ὥστε οὔτε ἀπὸ ἐκεῖ νὰ δέχεται καμίαν θλάσθην. E

Δὲν εἶναι μικρὸν κατόρθωμα τοῦτο, νὰ ἀποφεύγῃ δηλαδὴ κανεὶς τοὺς ἐπηρμένους, νὰ ἀποστρέφεται καὶ νὰ στηλιτεύῃ αὐτούς. Εἶναι μεγάλη ἀσφάλεια τῆς ἀρετῆς

10. «Ἴσον τὴν ὑπερηφάνων τὰς ὄφρυς ἐπάρειν τὴν γνάθον, ψυδὴν καὶ πάντων ὑπερφρονέει» (Θεοδώρητος).

καί φρουρά τῆς ταπεινοφροσύνης. «Οὔτε ἐπεχείρησα πράγματα ὑπερβαίνοντα τὰς δυνάμεις μου, διὰ τῶν ὁποίων νὰ προκαλέσω τὴν τιμὴν καὶ τὸν θαυμασμόν». Ἄλλος «οὔτε πράγματα, τὰ ὁποία ὑπερβαίνουν τὴν δυνάμιν μου». «Ἄν δὲν ἦμουν ταπεινός, ἀλλὰ ὕψωνα τὴν ψυχὴν μου, ὅπως τὸ θρέφος, ποῦ ἔχει ἀποκοπῆ ἀπὸ τὸ γάλα, πρὸς τὴν μητέρα του, καθ' ὅμοιον τρόπον νὰ ἐκπληρώσῃς τὸ αἴτημα τῆς ψυχῆς μου». ¹⁰ 373 A Ἄλλος «ἔτσι νὰ ἀνταποδοθῆ εἰς τὴν ψυχὴν μου».

Τοῦτο ἔχει λεχθῆ κατὰ τὸ ὑπερβατὸν σχῆμα, δηλαδή, «Ἄν δὲν ἦμουν» ταπεινός, ὅπως τὸ παιδί, ποῦ ἀποκόπεται ἀπὸ τὸ γάλα καὶ πίπτει εἰς τὴν ἀγκάλην τῆς μητρὸς του, ἀλλὰ ὕψωνα τὴν καρδίαν μου, τοιοῦτοτρόπως ὡς ἀνταποδοθῆ εἰς τὴν ψυχὴν μου τὸ αἴτημά μου. Αὐτὸ, τὸ ὁποῖον λέγει, σημαίνει τοῦτο. Δὲν ἦμουν μόνον καθαρὸς ἀπὸ τὴν κακίαν, δηλαδή ἀπὸ τὴν ἀλαζονείαν, οὔτε μόνον ἀσχετος πρὸς τοὺς ἀλαζόνιας, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρετὴν, τὴν ἀντίθετον πρὸς αὐτήν, ὑπερβολικὰ ἐξεδήλωσα, δηλαδή τὴν ταπεινοφροσύνην, τὴν μετριοπάθειαν, τὴν συντριβὴν. Τοῦτο εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὁ Χριστὸς παρήγγειλεν εἰς τοὺς μαθητάς του λέγων B «Ἐὰν δὲν ἀλλάξετε φρονήματα καὶ πορεύσῃτε εἰς τὴν ζωὴν οὐκ εἰσέλθετε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». ¹² Ἀπέκτησα, λέγει, τὴν ταπεινοφροσύνην, ὅσην ἔχει τὸ παιδί, τὸ ὁποῖον κρέμεται κάτω ἀπὸ τὸν μαστὸν τῆς μητρὸς. Ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνο συγκρατεῖται ἀπὸ τὴν μητέρα του, εἶναι ταπεινὸν καὶ καθαρόν ἀπὸ κάθε ἀλαζονείαν καὶ ζῆ μαζὶ μετὰ τὴν ἀφέλειαν καὶ τὴν ἀπλότητα, ἔτσι ἦμουν καὶ ἐγὼ πρὸς τὸν Θεὸν διαρκῶς ἐξηρητημένος ἀπὸ αὐτόν.

Τὸ παιδί, τὸ ὁποῖον ἀπεκόπη ἀπὸ τὸ γάλα τῆς μητρὸς, δὲν ἐνεθυμήθη τυχαίως, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ δεῖξῃ τὴν ἠλιθίαν, τὴν στενοχωρίαν καὶ τὸ μέγεθος τῶν κακῶν. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν τὸ παιδί, τὸ ὁποῖον μόλις πρὸ ὄλλου ἀπομακρύνθη ἀπὸ τὸν μαστὸν τῆς μητρὸς, δὲν ἀπομακρύνεται οὔτε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπὸ αὐ-

10. Ἐδῶ παραβάλλεται ὁ προφίτης πρὸς τὸ θρέφος, τὸ ὅποιο ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν ἠλιθίαν τοῦ μητρικοῦ μαστοῦ καὶ πίπτει εἰς τὴν ἀγκάλην τῆς μητρὸς. Τοιοῦτοτρόπως καὶ αὐτὸς ἀσπασίονεται πρὸς τὸν Θεόν.

11. Καὶ θεσπάζων ἦμουν... εἶναι ἀπόδειξις τοῦ εἰ μὴ ἐταπεινοφροσύνην καὶ ὅσον τὸ «εἰ μὴ» εἶναι τὸ ὅσον τοῦ ἐβραϊκοῦ ἔθους καὶ ἔχει θεολογικὴν σημασίαν.

12. Ματθ. 18, 8.

τὴν, ἀλλὰ μετὰ κλάματα, μετὰ στενογμούς, μετὰ στενοχωρίαν, C μετὰ θαυμάσιαν καὶ κλαυθουρίσματα πίνονται ἀπὸ αὐτὴν καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀπομακρύνῃ, ἔτσι καὶ ἐγὼ, λέγει, εὐρισκόμενος μέσα εἰς τὴν ἠλιθίαν, τὴν στενοχωρίαν καὶ τὰς πολλὰς δοκιμασίας συνεκρατούμην ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἐὰν δὲν εἶχον συμπεριφερθῆ κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν πρὸς τὸν Θεόν, ὡς ἀνταποδοθῆ, λέγει, εἰς τὴν ψυχὴν μου, ὡς τιμωρηθῶ, λέγει, μετὰ τὴν ἐσχάτην τῶν ποινῶν.

Ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς ὡς ἐλπίζῃ εἰς τὸν Κύριον ἀπὸ τώρα καὶ εἰς τὸ ἕξῃς πάντοτε. ¹⁴ Βλέπετε ἐκεῖνα, τὸ ὁποῖον εἰς τὴν ἀρχὴν εἶπα, ὅτι δηλαδή διαρκῶς πρέπει νὰ καυχᾶται κανεὶς καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν ὑπάρχῃ αἰτία διὰ τὰ ζητήματα τῆς πίστεως καὶ τῶν δογματῶν καὶ ὁποῖος δὲν καυχᾶται χάνεται; Ἀντιθέτως διὰ τὰ κατορθώματα τῆς ζωῆς μας καὶ ὅταν ἀκόμη ὁ καιρὸς ἀπατῆ, δὲν πρέπει κανεὶς ποτε νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν καύχησιν. Ὁ Ποιὸς καιρὸς; Πολλοὶ καὶ ποικίλοι, ἕνας ἐκ τῶν ὁποίων εἶναι ἡ διδασκαλία τοῦ ἀκροατοῦ. Τοῦτο λοιπὸν καὶ αὐτὸς γνωρίζων καὶ θέλων νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι δι' αὐτὸν τὸν λόγον διηγείται τὰ κατορθώματά του, διὰ νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τὸν ἀκροατὴν τὸν αὐτὸν ζῆλον, προσέθεσε τὰ λόγια «Ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς ὡς ἐλπίζῃ εἰς τὸν Κύριον ἀπὸ τώρα καὶ εἰς τὸ ἕξῃς πάντοτε». Καὶ ἂν, λέγει, συμβῶν συμφορά, στενοχωρία, πόλεμοι, αἰχμαλωσίαι καὶ διπλόπαιτε ἀπροσδόκητον κακόν, οὐ διατήρησε τὴν ἐλπίδα εἰς τὸν Θεόν καὶ τὴν προσδοκίαν ἐκείνης καὶ ὅπως οἴησθε θὰ ἐπιτύχῃς καλὸν ἀποτέλεσμα, διότι ὁ Θεὸς θὰ σοῦ ἀνταμείψῃ τὴν καλὴν αὐτὴν ἐλπίδα E μετὰ τὴν λύτρωσιν ἀπὸ τὰς δοκιμασίας διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει δόξα καὶ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Γένοιτο.

13. Δι' ἠλιθίαν! Διαθέσει τοῦ ἀπόμου ἀπαρτίζονται εἰς δὲν τὸ ἔθνος. Ὁ ἀτομικὸς χαρακτὴρ τοῦ ἠλιθίου γίνεται καθολικὸς καὶ ἐθνικὸς.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΛΑ΄ (131) ΨΑΛΜΟΝ

374 A «Ἐν θυμῷ σου, Κύριε, τὸν Δαθιδ καὶ ἄλλην τὴν ἀνεξικακίαν καὶ εὐσέθειάν του, διὰ τῶν ὁποίων κατέστη εὐάρεστος ἐνώπιόν σου»¹

Ἄλλοι θεθαίως ἔχουν τὴν ἀξίωσιν νὰ σωθοῦν μόνον ἀπὸ τὴν ἀνάμνησιν τῶν προγόνων. Ἐδῶ ὁμως διηγούνται τὰ ἀγαθὰ ἔργα καὶ τὴν αἰτίαν ὧν τῶν ἀγαθῶν, δηλαδὴ τὴν ἐπιείκειαν, τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ τὴν πραότητα, διὰ τὴν ὁποίαν κατ' ἐξοχὴν ἐθαυμάζετο καὶ ὁ Μωϋσής, B «Ἦτο, λέγει, περισσότερον πρᾶος ἀπὸ ὧν τὸν ἀνθρώπων, τοῦ ὑπῆρχον εἰς τὴν γῆν»²

Μερικοὶ ὁμως αἰρετικοί, οἱ ὁποῖοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ζωὴν του καὶ τοὺς λόγους, τοὺς ὁποῖους εἶχεν εἶπει, λέγουν, Τί λέγεις; Πραότατος ἦτο ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος μὲ λακτισμοὺς ἐκτύπησε τὸν Αἰγύπτιον καὶ τὸν ἐφόνησε;³ Αὐτός, ὁ ὁποῖος ἐγάμισε τοὺς Ἰουδαίους μὲ αἷμα καὶ ἐμφυλίους πολέμους; Αὐτός, ὁ ὁποῖος διέταξε νὰ διαπραχθοῦν φόνου συγγενῶν; Αὐτός, ὁ ὁποῖος διὰ τῆς προσευχῆς του διήρεσε τὴν γῆν καὶ προεκάλεσε κεραινοῦς ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ ἄλλους μὲν κατεπόντισε καὶ ἄλλους κατέκαισε; Ἐάν αὐτός ἦτο πρᾶος, ποῖος εἶναι ὀργίλος καὶ σκληρός; Πᾶσις λοιπὸν καὶ μὴ λέγῃς περιττὰ πράγματα.

¹ Ὅτι ἦτο πρᾶος καὶ ὁ πραότερος ἀπὸ ὧν τὸν ἀνθρώπων.

1. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ ψαλμοῦ τούτου εἶναι ἀγνωστος. Πολλοὶ ἀνεξήγητον τὸν συγγραφεὴ εἰς παλαιότερος χρόνος, φέρουσι ὡς συγγραφεὴς ὁ Δαθιδ, ὁ Σολομὸν, ὁ Μωϋσῆς ἢ ὁ Ἰερωνίας. Ἀνάγκη εἰς προκιχμολογησάκην ἐπισηθῆν. Εἶναι ὁ μόνος ψαλμὸς, ὁ ὁποῖος μνημονεύει τὴν Κιβωτὸν τοῦ μαρτυρίου καὶ ἔχει Μεσοτακτὸν χαρακτῆρα.

2. Ἀριθμ., 12, 8.

3. Ἀναφέρεται εἰς τὸ περιστατικόν, καθ' ὃ ὁ Μωϋσῆς ἰφθύνησεν Αἰγύπτιον, ὁ ὁποῖος συμπεριφέρουσι μὲ ἀσκληρότητα πρὸς ἕνα Ἰσραηλίτην καὶ ἐκτοτε μετῴνομας τὴν ἄγῃν τοῦ Μωϋσῆος κατέβηκεν εἰς τὴν γῆν Αἰγύπτου, ὅπου ἐπισηθῆκε τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως, Ἰσθὲρ.

θρώπων καὶ τῶρα ἰσχυρίζομαι καὶ δὲν θὰ παύσω νὰ ἐπιμένω εἰς αὐτὰ καὶ ἂν θέλετε, C θὰ προσπαθῶ νὰ ἀποδείξω τὴν πραότητα του ὄχι μὲ ἄλλας ἀποδείξεις, ἀλλὰ μὲ τὰ ἴδια τὰ λόγια του.

Ἄν καὶ ἠμποροῦσα νὰ ἀναφέρω, ὅσα εἶχεν εἶπει αὐτός περὶ τῆς ἀδελφῆς του εἰς τὸν Θεόν, τὴν ἰκεσίαν, τὴν ὁποῖαν ἔκαμεν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους, ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἀποστολικά λόγια, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀντάξια τῶν οὐρανῶν καὶ τὴν μετριοφροσύνην, μὲ τὴν ὁποῖαν ὠμίλει πρὸς τὸν λαόν. Ἦτο δυνατόν καὶ αὐτὰ νὰ ἀναφέρω καὶ ἄλλα περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ νὰ ἀπαριθμήσω. Ἀλλὰ, ἐάν ἐπιθυμῆτε, ἀφήνοντες αὐτὰ κατὰ μέρος, ἐμπρός ἄς ἀποδείξωμεν, ὅτι ἦτο πραότατος ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ λόγια, τὰ ὁποῖα προηγουμένως ἐλέγθησαν ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του καὶ ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων μερικοὶ νομίζουσι, ὅτι αὐτός εἶναι θαρῆς, σκληρός καὶ ὀργίλος. D

Κατὰ ποῖον τρόπον ὁμως θὰ ἀποδείξωμεν αὐτό; Ἄν προηγουμένως κάμωμεν διασάφην καὶ δῶσωμεν ὀρισμὸν, τί τέλος πάντων εἶναι πραότης καὶ τί σκληρότης. Διότι τὸ νὰ κτυπήσῃ κανεὶς κάποιον δὲν εἶναι γνώρισμα σκληρότητος οὔτε τὸ νὰ λυπῆται κανεὶς αὐτὸν εἶναι γνώρισμα πραότητος. Πρᾶος εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἔχει τὴν δύναμιν νὰ ὑποφέρῃ τὰς δοκιμασίας, αἱ ὁποῖαι τοῦ συμβαίνουν καὶ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος βοηθεῖ τοὺς ἀδικουμένους καὶ γίνεται σφοδρὸς ἐκδικητὴς ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι περιφρονοῦν καὶ ὑβρίζουσι. Διότι, ὅποιος θεθαίως δὲν εἶναι αὐτοῦ τοῦ εἶδους, ἀλλὰ εἶναι νωθρός, νωσταλέος καὶ ἀπαθέστερος τοῦ νεκροῦ, δὲν εἶναι οὔτε πρᾶος οὔτε μετριοπαθής. Τὸ νὰ ἀδιαφορῆ κανεὶς δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἀδικοῦνται, τὸ νὰ μὴ στενοχωρῆται δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι μαστιζοῦνται ἀπὸ τὴν ἀδικίαν καὶ νὰ μὴ ὀργίζεται ἐναντὶον ἐκείνων, E οἱ ὁποῖοι περιφρονοῦν καὶ ὑβρίζουσι, δὲν εἶναι γνώρισμα ἀρετῆς, ἀλλὰ κακίας. Καὶ ἐπομένως ὄχι πραότητος, ἀλλὰ ἀδραναείας καὶ νωθρότητος. Συνεπῶς λοιπὸν αὐτὸ ἀκριβῶς ἀποδεικνύει τὴν πραότητα του καὶ ὅτι τόσον πολὺ ἐφλέγετο, ὥστε ταχέως νὰ σπεύδῃ, ὅταν ἐβλεπεν ἄλλους νὰ ἀδικοῦνται, διότι, δὲν ἠμποροῦσε νὰ συγκρατήσῃ τὴν ἀγανάκτησίν του ὑπὲρ τοῦ δικαίου. Ὅταν ὁμως ὁ ἴδιος παρεβλάπτετο ἀπὸ κάποιον κακόν, δὲν προέβαινε εἰς ἐκδίκησιν, οὔτε ἀνταπετίθετο, ἀλλὰ ἀντιμετώπιζε τὴν κατάστασιν συνεχῶς μὲ φιλοσοφικὴν ἀταραξίαν.

375 Α Διότι εάν ήτο σκληρός και όργιλος, δεν θα ήμπορούσε να ήσυχάση, όταν εβίγοντο τά προσωπικά του ζητήματα, αυτός, ό οποίος τόσοσν έφλέγετο και έξηπτετο διά τά ζητήματα τών άλλων, αλλά ήτο δυνατόν τότε πολύ περισσότερο να εξαγριωθή. Γνωρίζετε θεσθαίως, ότι στενοχωρούμεθα περισσότερο διά τά ιδικά μας πρόγμματα παρά διά τά ξένα. Έκείνος, όταν οι άλλοι έδοκιμάζοντο, έτιμώρει τούς παραθλάπτοντας όχι όλιγώτερον από εκείνους, που ύφίσταντο τό κακόν. Τά δεινά, που επισυνέβαινον εις θάρος του, παρήγαγο με πολλήν καρτερίαν και εις την κάθε περίπτωσιν ελώμθανεν έξοχον θέσιν και έπεδεικνυν εις μέν την πρώτην την απέχθειαν προς την κακίαν, εις δέ την δευτέραν την μακροθυμίαν του.

Και τί έπρεπε να κάμη, ειπέ μου; "Έπρεπε να ανέχεται να γίνεται ή άδικία και τό κακόν να μεγαλώνη; **Β** Τουτό όμως δεν ήτο γνώρισμα ανθρώπου, ό οποίος κυβερνά λαόν, ούτε κανενός μακροθύμου και άνεικίκκου, αλλά ανθρώπου ναθρού και όκηρού.

Και σύ δεν κατηγορείς τόν Ιατρον, ό οποίος με την έγχειρσιν έμποδίζει την σήμιν να εισχωρήση εις όλόκληρον τό σώμα, αλλά Ισχυρίζεσαι, ότι είναι σκληρότατος εκείνος, ό οποίος ήθέλησε με Ισχυρότερον κτύπημα να ανακόψη ασθένειαν, ή όποια είναι πολύ θωρότερα από την σήμιν και μεταδίδεται εις όλόκληρον τόν λαόν. "Αλλά" αυτά είναι γνωρίσματα άουινέτου δικαστού. "Ο άργων ενός τοιούτου λαού, ό οποίος κυβερνά έθνος τόσοσν σκληρόν, τροχύ και άδάμαστον, έχει υποχρέωσιν έξ άρχης να αναστέλλη και έγκαίρωσ να ανακόπη τό κακόν, ώστε να μη προχωρή περαιτέρω. **Γ**

"Αλλά κατεθύθησε, λέγει, τόν Δαθάν και 'Αθειρών. Τί λέγεις; "Έπρεπε να ανέχεται να καταπατήται ή Ιερωσύνη, να ανατρέπονται οι νόμοι του Θεού και να διαλύεται αυτό τό όποϊον δνα γενικώς συγκρατεί, δηλαδή τό άξίωμα της Ιερωσύνης και να κόμουν τά άδύτα εις όλους προσιά, και από την άδιαφορίαν προς αυτούς να έπιτρέψη να καταπατούν, όσοι θέλουν, τούς Ιερούς περιθόλους και να γίνονται τά πάντα άνω κάτω: Αύτά όμως δεν είναι έκδήλωσιν προάπτως, αλλά άπανθρωπίας και σκληρότητος, τό να άνέχεται δηλαδή τόσοσν μεγάλο κακόν να αύξάνη και να χάση τόσοσν χιλιάδας, έπειδή λυπείται διακοσούς.

Ειπέ μου λοιπόν, **Δ** όταν διέταξε να σοφείουν τούς συγγενείς, τί έπρεπε να κάμη, ενώ ό Θεός ήτο ώργισμένος, ή ασέβεια έξηπλώνετο και κανεις δεν ειχε την δύναμιν να άποσπάση αυτούς από την όργην του Θεού; "Όφειλε να αφήση την εκ τών ουρανών πληγήν να έπιπέση έφ' άλλων γενικώς τών φυλών, να παραδώση τό έθνος εις την καταστροφήν και να έπιτρέψη μαζί με την τιμωρίαν να γίνεται ή άμαρτία άθεράπευτος; "Η ώφειλε με την τιμωρίαν και τόν φόνον άλλων ανθρώπων και τό άμάρτημα να εξαλείψη και την όργην να έμποδιση και τόν Θεόν να κάμη εόμενή εις εκείνους, οι όποιοι υποπίπτουν εις τοιαύτα άμαρτήματα; "Αν κατ' αυτόν τόν τρόπον έξετάζης τά έργα του δικαίου, **Ε** από τά έξής θα άντιληφθής, ότι αυτός ήτο κατ' έξοχην προάπτος.

"Αλλά ύστερα από όσα ελέχθησαν, αφού αφήσωμεν αυτά να τά έξετάζουν οι φιλομαθείς, διά να μη άσχοληθώμεν περισσότερο με άντικείμενα πέρον του κυρίως έργου μας, άς επανέλθωμεν εις την υπόθεσιν μας. Ποία είναι ή υπόθεσιν μας; "Ενθυμήσου, Κύριε, **376 Α** τόν Δαθιδ και όλη την άνεξικακίαν και ευσέθειαν του, διά τών όποϊων κατέστη εύάρεστος ενώπιόν σου. "Ενθυμήσου, πώς έδωκεν ένορκον υπόσχεσιν εις τόν Κύριον, πώς έκομεν εύχήν και τάξιμον εις τόν Θεόν το "Ισκάωθ". "Ενώ ειχε πρόθεσιν να άμιλήση περί προάπτως, έγκατέλειψε την διήγησιν, ή όποια αναφέρεται εις τόν Σαούλ, εις τούς άδελφούς, εις τόν 'Ιωνάθαν, εις την μακροθυμίαν προς τόν στρατιώτην, ό όποϊος του προσήμην άπειρον έντροπήν, και άλλα μεγαλύτερα από αυτά, στρέφει τόν λόγον προς άλλο κεφάλαιον, τό όποϊον ειχεν έξόχως Ιδιαίτερον ένδιαφέρον. Διατί κάμνει αυτό; Διά δύο λόγους. "Αφ' ενός μέν, διότι με αυτό ευχαριστείται κατ' έξοχην ό Θεός, προς ποϊον λέγει να ρίψω τά θλέμματα μου παρά εις τόν τρώον και εις τόν ήσυχον και εις εκείνον, ό όποϊος φοβείται τούς λόγους μου;" **Β** "Αφ' έτέρου δέ, έπειδή κατεπίγειον έργον ήτο ή άνέγερσις του ναού και ή άνοικοδόμησις της πόλεως και ή άποκατάστασις της παλαιάς πολιτείας, στρέφει με συντομίαν προς αυτό τό σημειόν τόν λόγον και παραλείπει άλλα μέν ως γνωστά και παραδεκτά, τό δέ θέμα της προάπτως ως φανερόν εις όλους. "Εκείνο λοιπόν, τοό όποϊου ειχεν άναγ-

κην εις την παρουσαν περιστασιν, τουτο φερει εις το μεσον.

Τι επιθυμοσαν να Ιθουν; Τον ναον να ανεγειρεται και η παλαια αγιότης να αποκαθίσταται. Επειδη λοιπον κατ' εξοχην διεπρεψεν ο Δαβιδ εις αυτο, ζητει απο τον Θεον ως αιμοιτην των προσπαθειων του την ανικοδομησιν του ναου και λεγει: «Ενθυμησου, Κυριε, τον Δαβιδ και ελην την ανεξικακισαν και ευσεθειαν του, δια των οποιων κατεστη ευφραστos ενωπιον σου. Ενθυμησου, πως εδωσεν ενορκον υποσχεσιν εις τον Κυριον, πως εκαμεν ευχην και ταξιμον εις τον Θεον του Ιακωβ C λεγων: Δεν θα εισελθω εις την σκηνην, εντος της οποιας κατοικω, ουτε θα αναβω εις την κλινην, την οποιαν χρησιμοποια ως στρωμην μου, ουτε θα παραδωσω τους οφθαλμους μου εις υπνον και τα βλεφαρες μου εις υσταγιμον, ουτε θα δωσω αναπαυσιν εις τους κροταφους μου εως του ευρω τον καταλληλον δια τον Κυριον, κατοικιαν δια τον Θεον του Ιακωβ». Ποιαν σχεσιν εχει αυτο με σενα; Δι-οτι, λεγει, ειμαι απογονος εκεινου και, επειδη εδεχθης εκεινον, Θεε μου, λογω της θρασεως του ειπες, να ανορθωση το εθνος και το βασιλειον του, δι' αυτο τωρα ζητούμεν αυτας τας συμφωνιας. D

Δεν ειπε «μεχρις του ανικοδομησω» (διοτι τουτο δεν εξηρητατο απο αυτον), αλλα «μεχρις του ευρω καταλληλον τον δια τον Κυριον και κατοικιαν». Επειτα εκεινον, ο οποιος θα οικοδομηση, τον αντιπαρερχεται και φερει εις το μεσον της συζητησεως εκεινον, ο οποιος εδωσεν υποσχεσεις, δια να αντιληφθης, ποσον μεγαλο αγαθον ειναι η ορθη σκεψις και κατα ποιον τροπον ο Θεος σνηθως οριζει την αιμοιτην αναλογως προς την ορθην σκεψιν και την καλην θελησιν. Δι' αυτο λοιπον ενθυμηται περισσοτερον αυτον, διοτι περισσοτερον αυτος ειναι ο οικοδομος παρα ο υιος. Ο πρωτος υπεσχεθη, ο δευτερος διεταχθη. Και προσεγε την προθυμιαν του. Ε «Οχι μονον εις οικιαν ισχυριζεται, δι' αυτον θα εισελθη,

δ. Ο Δαβιδ διαπιστευει απο ενθερον ζηλον και οδοσχετι, δι' αυτον θα επιτρεψη αναπαυσιν εις τον αυτον του μεχρις του κατασκευασθαι οικου δια την κλινην του Θεου.

ε. Η ερημια του καμινου ενταδα και αλλαχο αποδιδεται κατ' το Παλιγγιον υπο Η. Ν. Τρενιτς, Αθηναι 1935.

ζ. «Σκηνημα οικου» ειναι ποιητικη περιφρασις και σημεινει απλως «οικου». «Ελλην σπημιου» εθρακινη περιφρασις αντι κλινης και «αναπαυσος τους κροταφους μου» σημεινει δεν θα κοιμηθω ποτε.

ουτε εις κλινην θα αναβη, αλλα ουτε τα φυσικως αναγκαια θα απολαυση με ανεσιν, μεχρις του ευρη τον καταλληλον τον δια τον Κυριον και κατοικιαν δια τον Θεον του Ιακωβ. Αυτοι προεβαλον τα αντιθετα απο εκεινα, τα οποια ο Θεος ελεγε: «Σεις μεν κατοικειτε εις θλωτας οικιας και η ιδικη μου οικια ειναι ερημος». Μεχρις του ευρω καταλληλον τον δια τον Κυριον, κατοικιαν δια τον Θεον του Ιακωβ. 377 A

Βλεπε παλιν και απο εδω το ενδιαφερον και την ψυχην, η οποια μεριμνα. Ο βασιλευς, ο οποιος εξουσιάζει των ανθρωπων, λεγει, μεχρις του ευρω καταλληλον τον δια τον Κυριον, κατοικιαν δια τον Θεον του Ιακωβ. Δεν ηθελεν απλως να οικοδομηση, αλλα εις καταλληλοτατον τον, ο οποιος κατ' εξοχην αρμοζει εις ναον και ειχεν αναγκην επισταμενης ερευνης. Απο τωσον αγρυπνον ενδιαφερον διεκατειχτο. Ηκουσαμεν, δι' η κιω-τος της διαθηκης ητο εις Ευφραθα και την ευρομεν εις τας βασωδεις πεδιαδας της Καριαθιαριεμ. 8

Τωρα διηγεται τα παλαια και αποδεικνυει, δι' αυτα προηγουμενωσ η κιωτος επι πολυν χρονον περιεφερετο, μετακινουμενη απο τον εις τον. Δια τουτο λεγει: «Ηκουσαμεν, δι' η κιωτος της Διαθηκης ητο εις Ευφραθα». Β Αυτα δηλαδη μας διηγηθησεν οι προγονοι μας και αυτα εκ πληροφοριων γνωριζομεν, δι' αυτα δηλαδη και τότε περιηρχετο παντου εις τας πεδιαδας και τους αγρους και μετα ταυτα ευρον εδραν μονιμον. Αυτο λοιπον ως γινη και τωρα. Ευφραθα ειναι εδω την φυλην του Ιουδα, εις την οποιαν μετεφερεθη επαιτα απο πολλην περιπλανησιν.

«Τωρα δεμασ θα εισελθωμεν» εις τα εν Σιων σκηνωματα του Θεου και θα προσκυνησωμεν εις τον τον, του εσταθησαν οι ποδες του και του υπαρχει το υπο-

8. Αγγ. 1. 4.

9. Η κιωτος της Διαθηκης μεχρις τότε ηλλασε συνεχως τονωσ διαμονης, απο Σηλημ μετεφερεθη εις Βαβηλ, επι της εποχης του Κριτου, επεστρεφεν εις Σηλημ επι Πισι, περιεπεν εις χετρας Φιλισταϊων, εφθασε μεχρις Αζωτου, κατόπι οδηγηθη εις τους Λακωνιους και επη-τα εις Καριαθιαριεμ. Εκτοτε ημασ θα εχη μονιμον κατοικιαν εις Τερσοδ-λημ. (Η Παλαια Διαθηκη κατ' αυτ' Ο — Οι Βαβηλοι, εκδοσις Β' υπο Ιωηλ Γκιαννακοπουλου, σελ. 678).

11. Ειναι μαγαζι η χωρη του Ισραηλιτικου λαου. Ηδη η κιωτος της Διαθηκης κερταται εις τα Τερσοδλημ, εις τονωσ εβαν αυτη.

πόδιον τῶν ποδῶν του,¹¹ ἡ ἱερά κιθάρῶς τῆς διαθήκης».

Εἶπες πόσον χονδροειδῆς λέξεις χρησιμοποιεῖ λόγῳ τῆς μεγάλης ἀπαιδεύσεως ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἀκούουν, μὲ τὸ νὰ ἀναφέρῃ κατοικίαν τοῦ Θεοῦ καὶ πόδια καὶ τόπον, ὅπου στηρίζονται τὰ πόδια; "Ὅλα αὐτὰ προσδιορίζουν τὸν τόπον τῆς κιθάρῳ, διότι ἀπὸ ἐκεῖ ἐξήρχοντο αἱ φρικταὶ φωναὶ περὶ τῆς καταστάσεως τῶν Ἰουδαίων. Ὁ αἱ ὅποια ἠρμήνευσαν τὰ ἀσαφῆ καὶ πρόελεγαν τὰ μέλλοντα. «Ἐγέρθητι, Κύριε, ἵνα ὑπάγῃς εἰς τὸν τόπον τῆς μονίμου κατοικίας σου, εἰς τὸν ἅγιον ναὸν τῆς Σιών, τὸν τόπον τῆς ἀναπαύσεώς σου, σὺ καὶ ἡ μέχρι τοῦδε μὴ ἀναπαυομένη, ἀλλὰ διοικῶς μετατοπιζομένη κιθάρῶς, τὴν ὅποιαν ἀγιάζει ἡ παρουσία σου». "Ἄλλος «ἡ ὅποια φανερῶνει τὴν δύναμίν σου». Καὶ τὰ δύο εἶναι ὁρθά. Διότι ἀπὸ ἐκεῖ ἀπέρρεεν ἡ ἀγιοσύνη καὶ τὰ γράμματα, τὰ ὅποια ὑπῆρχον μέσα εἰς αὐτὴν ἐπέφεραν δύναμιν καὶ ἀγιοσύνην.

Ὁρθῶς λοιπὸν ὠμίλησεν ἔτσι. Ὁ Θεὸς ἐξεδήλωσε δι' αὐτῆς τὴν μεγάλην του δύναμιν, μίαν φοράν, δύο καὶ πολλὰς ἄλλας, ὅπως, ὅταν κατελήφθη ἀπὸ τοῦς Ἀζωτίους, ὅταν συνέτριψε τὰ εἰδωλά, ὅταν ἐκτύπησεν ἐκείνους, οἱ ὅποιοι τὴν ἠρπασαν, ὅταν ἔπαυσε τὴν τιμωρίαν, Ὁ ἀφ' οὗ ἀπεδόθη καὶ πάλιν ἡ κιθάρῶς καὶ διὰ τῶν ὑπολοίπων, τὰ ὅποια εἰς αὐτὸν τὸν τόπον ἔκαμεν, ἀπεδείκνυε τὴν δύναμίν του.

Τι σημαίνει: «Ἐγέρθητι, Κύριε, καὶ ἀναπαύσου εἰς τὸν τόπον τῆς μονίμου κατοικίας σου»; Κάμε, ὥστε ἡμεῖς νὰ παύσωμεν νὰ πλανώμεθα, λέγει, καὶ ἡ κιθάρῶς νὰ περιφέρεται καὶ τέλος ἀς ἠσυχάζῃ καὶ αὐτὴ. «Οἱ ἱερεῖς σου ἀς φέρουν ὡς ἔνδυμα τὴν δικαιοσύνην».¹² Ἄλλος γράφει «ἀς περιβληθῶν τὰ ἱμάτια» καὶ ἄλλος «ἀς ἐνδυθῶν», τὸ ὅποιον εἶναι κατ' ἐξοχὴν σαφέστερον διότι εἶναι λόγια προσευχομένου καὶ ἀνθρώπου, ὁ ὅποιος

11. Ἡ κιθάρῶς χρηματίζει ὡς ἀπαύσιον τοῦ Κυρίου, διότι ἐκαλύπτετο διὰ χρυσοῦς πλάκας, τοῦ Ἰλαστηροῦ, ἐπὶ τοῦ ἵππου ὁ Κύριος ἔκαμα τὰς ἐμφανίσεις καὶ τὰς ἀνακαινώσεις του. («Οἱ Παύλοι Ἰωὴλ Γιωαννοπαύλου, σελ. 578).

12. Ἐκφράζει τὴν εὐχὴν οἱ λειτουργοὶ τοῦ Θεοῦ νὰ εἶναι ἀντάξιοι τῆς ἀποστολῆς των καὶ νὰ περικαλύπτονται μὲ τὴν δικαιοσύνην, τὴν γενικὴν θελατὴν ἀρετὴν. Εἰς ἄλλην ὁμιλίαν του περὶ ἱερουσύνης ὁ ἱερός Χρυσόστομος λέγει, ὅτι ἡ ἱερουσύνη εἶναι χάρισμα θεοῦ ἀρμύζον εἰς ἀγγέλου ἢ εἰσόδους θεῶν ἀγγέλων «ἡ ἱερουσύνη τελείται μὲν ἐπὶ τῆς γῆς, τῶν δὲ ἐπουρανίων ἔχει ταμίαν».

ἐπιθυμεῖ τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἀρετῆς καὶ οὐκ ἀφροσύνης. Δικαιοσύνην ἐδῶ ἔννοει τὴν ἀγιότητα, τὴν ἱερουσύνην, τὴν λατρείαν, τὰς θυσίας, τὰς προσφορὰς καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰ τὸν τέλειον τρόπον ζωῆς, διότι ἰδιαίτερος ἀπὸ τοῦς ἱερεῖς πρέπει νὰ ἀπατητῆται ὁ ἐνάρετος θίος. Ε

«Καὶ οἱ ἀφωσιωμένοι εἰς σὲ εἶθε νὰ σκιροῦν ψάλλοντες ἐν γὰρὰ καὶ ἀγαλλιῶσαι», ὅταν δηλαδὴ αὐτὰ πραγματοποιοῦνται. Βλέπε, ὅτι αὐτὸς δὲν ζητεῖ ἀνέγερσιν πόλεως, οὔτε ἀγαρὰν ἀφθόνων ἀγαθῶν, οὔτε τὴν ἐξ ἄλλων πραγμάτων εὐτυχίαν, ἀλλὰ τὴν εὐπρέπειαν τοῦ ναοῦ, τὴν ἠσυχίαν τῆς κιθάρῳ, τὴν πλήρη τελειότητα τῶν ἱερέων, τὴν ἀγιοσύνην, τὴν λατρείαν καὶ τὴν ἱερουσύνην.

Ἐπειτα, ἐπειδὴ ἐζήτησαν αὐτὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ οἱ ἴδιοι ἦσαν ἔνοχοι διὰ πολλὰς ἀμαρτίας, ὁ ψαλμωδὸς καταφεύγει πάλιν εἰς τὸν πρόγονόν των λέγων: «Χάριν τοῦ Δαβὶδ, τοῦ πιστοῦ δούλου σου, μὴ ἀποκρούσῃς καὶ μὴ ἀποστραφῆς τὸ πρόσωπον τοῦ διαδόχου του, τὸν ὅποιον σὺ ἐχρίσας βασιλέα». 378 Α Τι σημαίνει «χάριν τοῦ Δαβὶδ, τοῦ πιστοῦ δούλου σου»; "Ὅχι μόνον, λέγει, λόγῳ τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ, οὔτε ἐπειδὴ ἐξεδήλωσε τόση δραστηριότητα διὰ νὰ ἀνεγερῆ τὸν ναόν, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἔβουλε ὑποσχέσεις πρὸς αὐτόν. «Χάριν τοῦ Δαβὶδ, τοῦ πιστοῦ δούλου σου, μὴ ἀποκρούσῃς καὶ μὴ ἀποστραφῆς τὸ πρόσωπον τοῦ διαδόχου του, τὸν ὅποιον ἐχρίσας σὺ βασιλέα». Περὶ ποίου ὁμιλεῖ; Περὶ ἐκείνου, ὁ ὅποιος τότε ἐχρίσθη, ἐκυθέρησε τὸν λαόν καὶ πρόστατο αὐτοῦ.¹³

«Ἐβουλε ἔνορκον καὶ ἀληθῆ ὑπόσχεσιν ὁ Κύριος εἰς τὸν Δαβὶδ καὶ δὲν θὰ παραθῆ αὐτῇ. Ἰδοὺ αὐτῆ: ἐκ τῶν ἀπογόνων σου θὰ ἀναβιβάξω διαδόχους ἐπὶ τοῦ θρόνου σου».¹⁴ Ἐπειτα ἐπειδὴ ἐνεθυμήθη τὸν Δαβὶδ καὶ τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός καὶ τὸ ἐνδιαφέρον του διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ναοῦ Β καὶ διηγῆθη τὰς παλαιὰς ἀναμνήσεις καὶ ἔκρινε ἄξιον νὰ ἀναφερθῆ εἰς τὴν ἐνάρετον ζωὴν αὐτοῦ, παρουσιάζει αὐτό, τὸ ὅποιον ἔχει μεγάλην σημασίαν, δηλαδὴ τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ. Καὶ ποῖα εἶναι αὐταί;

13. «Τοῦ Χριστοῦ σου». Ὁ Χριστὸς οὗτος εἶναι ἡ ἐν ἱερῷ βίβλῳ χρυσοῦς βασιλεύς. «Χριστὸν ἐταπῶ τὸν βασιλέα καλεῖ. Ἐπειδὴ θουθεῖς οἱ βασιλεῖς χριστὸν ἦσαν διὰ τὸν Δαβὶδ εἶπεν ἡ ἀποστολὴ τῆς βασιλείας τὸ γένος». (Ἡεδοῦργος).

14. Δηλώνεται ἡ συνέχεια τῆς βασιλείας δυναστείας τοῦ Ἰουδαίου Ἰησους ἀπὸ τῶν Δαβὶδ. Ἡ προφητεία αὐτῆ ἐξηκλήρωθη διὰ τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὅποιος κατέγευε ἀπὸ τῶν Δαβὶδ.

«ἐκ τῶν ἀπογόνων σου θά ἀναβιβάξω διαδόχους ἐπὶ τοῦ θρόνου σου». Αἱ ὑποσχέσεις ὅμως αὐταὶ δὲν ἐδόθησαν ἀνευ ὄρων, ἀλλὰ ὑπὸ κάποιαν προϋπόθεσιν. Ποία ἦτο ἡ προϋπόθεσις; Ἐκείνη ἡ ἀκολουθεῖ. «Ἐὰν φυλάξουν οἱ ἀπόγονοί σου τὴν διαθήκην μου καὶ τὰς μεμαρτυρημένας ὑπ' ἐμοῦ ἐπιτάλας ταύτας, τὰς ὁποίας θά τοὺς διδάξω, τότε καὶ οἱ ἀπόγονοί των θά κάθηνται αἰωνίως ἐπὶ τοῦ θρόνου σου».¹⁵ C

Αὐτὰς λοιπὸν τὰς ὑποσχέσεις ἀφοῦ ἔβωσαν ὁ Θεός, παρέδωκεν εἰς αὐτοὺς τὸ χειρόγραφον. Καὶ ἐκείνοι πάλιν ἔλεγον: Ὅλα ὅσα εἶπεν ὁ Κύριος, θά κάμωμεν καὶ θά ἀκούωμεν. Ἐπειτα, ἐπειδὴ ἔβλεπε, ὅτι οἱ ἄνθρωποι παρέβησαν τὰς συμφωνίας, φέρει τὴν συζήτησιν εἰς τὸν χρόνον τῆς Σιών καὶ χρησιμοποιεῖ παντοειδεῖς λόγους παρακλησεως, λέγων: «Ἐπειδὴ ὁ Κύριος ἐπέλεξε δι' ἐαυτὸν τὴν Σιών, προετίμησεν αὐτὴν διὰ τὴν εἶναι κατοικίαν του. Αὕτη εἶναι ὁ τόπος τῆς παντοτινῆς μου καταπαύσεως, εἰς τὸν ὅποιον θά παραμείνω αἰωνίως. Ἐδῶ θά κατοικήσω, διότι τὴν ἐπέλεξα καὶ τὴν ἠγάπησα». Τοῦτο σημαίνει, ὅτι τὸν τόπον αὐτὸν δὲν ἐπέλεξε ἄνθρωπος, ἀλλ' ἀπεφάσισε περὶ αὐτοῦ ὁ ἴδιος ὁ Θεός, παραθέλων τὰς ἀδυναμίας αὐτῶν. D

Τὰ λόγια τοῦ ψαλμοῦ εἶχον τὸ ἐξῆς γενικῶς νόημα. Τὸν τόπον, τὸν ὅποιον ἐπροτίμησες, τὸν ὅποιον ἐπέλεξες, περὶ τοῦ ὁποίου ἀπεφάσισες, ὁ ὅποιος ἔκρινες, εἶναι κατάλληλος, μὴ ἀφῆσης νὰ καταρρευθῆ, μήτε νὰ χαθῆ. Διότι ἔλεγες τὰ ἐξῆς: Ὅτι ἐδῶ θά κατοικήσω. Ἀλλὰ ταῦτα ἔλεγοντο ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν, ὅτι θά τηρηθῶν καὶ αἱ ὑποσχέσεις ἐκείνων. Ποῖα εἶναι αὐταί; Ἄν φυλάξουν οἱ υἱοὶ σου τὴν διαθήκην μου. Θά πληθύνω τὰς τροφάς, ἄλλος γράφει, τὴν τροφήν. Τροφάς ἐννοεῖ τὴν ἀφθονίαν τῶν τροφίμων, τὴν καλὴν συγκομιδὴν καὶ εὐχεταὶ ὅλα εἰς αὐτοὺς νὰ ρέουν ὡς ἀπὸ πηγῆν. Διότι οἱ παλαιοὶ Ἰουδαῖοι ἔκαμαν τοιαύτην ζωὴν, ὥστε νὰ μὴ ἀντιλαμβάνονται φυσικὰς ἀνάγκας, ἐφ' ὅσον εἶχον τὴν εὐθιβεῖαν τοῦ Θεοῦ. E

15. Τίθεται σιγῶς ὁ ὅρος τῆς κατὰ γράμμα ἐκπληρώσεως τῆς προφητείας, ἂν δηλαδὴ οἱ Ἰσραηλῖται φάνοι πιστοὶ εἰς τὰς ἐπιτάλας τοῦ Θεοῦ. Καὶ εἰς περιπτώσει ἀπιστίας των ἡ προφητεία θά ἐκπληρωθῆ μεταφορικῶς ἐν τῶν κατὰ εὐαγγ. Ἰωάννη εἰς τοὺς κατὰ πνεῦμα, τοὺς Χριστιανούς, ἐπειδὴ οἱ Χριστιανοὶ θά ἔχουν κατεῖλα τὸν Χριστόν, ὁ ὅποιος εἶναι τὴν καταγωγήν του ἀπὸ τῶν Δαβίδ.

Δὲν παρατηρήθη ποτὲ εἰς αὐτοὺς ἔλλειψις σίτου, οὔτε πείνα, οὔτε λοιμός, οὔτε πρόωρος θάνατος, οὔτε τίποτε ἄλλο, ἀπὸ ὅσα συνήθως συμβαίνουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ ὅλα δι' αὐτοὺς ἀνεβλαύζον ὡσαν ἀπὸ πηγῆν, διότι τὸ χερί τοῦ Θεοῦ διώρθευε τὴν ἀδυναμίαν τῶν ἀνθρώπων πραγμάτων.¹⁶ Τὸ ἐξῆς λέγει ἐδῶ, ὅτι δηλαδὴ ὑπεσχέθης νὰ εὐλογήσῃς πλουσίως τὰς τροφάς των, δηλαδὴ νὰ δώσῃς μὲ μεγάλην ἀσφάλειαν ἀφθονίαν τῶν ἀναγκαίων τῆς ζωῆς.

379 A «Τοὺς πτωχοὺς τῆς θά χορτάσω μὲ τροφάς. Τοὺς ἱερεῖς τῆς θά περιβάλω μὲ σωτηρίων δυνάμιν καὶ οἱ ἀφωσιωμένοι τῆς ἀνθρώπων θά σκιρτοῦν ἀπὸ χαρῶν καὶ ἀγαλλίαςιν. Ἐκεῖ, εἰς τὴν Σιών δηλαδὴ, θά κάμω νὰ ἀνατελῆ ἰσχυρὰ βασιλικὴ δύναμις προερχομένη ἀπὸ τὸν Δαβίδ.» Ἐχὼ ἀκόμη προετοιμάσει ὡς λύχνον λαμπροτάτου φωτός ἕνα ἐκ τῶν διαδόχων του, ὁ ὅποιος ἐχρίσθη βασιλεὺς.¹⁸ Τοὺς ἐχθροὺς τοῦ χρισθέντος τοῦτου βασιλέως θά κατεντροπιάσω, ἀλλὰ εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον θά ἀντίζη καὶ θά εὐδοιάζῃ ἡ ἀγιότης μου».¹⁹

Ἐβλεπε, ὅτι ἀπὸ παντοῦ ἀναβλύζει εὐτυχία, ἀπὸ τὸ ὅτι δηλαδὴ δὲν λείπει τίποτε ἀναγκαίων, οἱ ἱερεῖς εἶναι ἀσφαλεῖς, ὁ λαὸς εἶναι χαροῦμενος καὶ ὁ βασιλεὺς ἔχει δυνάμιν. Λύχνον λοιπὸν ἐδῶ ἐννοεῖ, ἢ τὸν βασιλέα ἢ τὴν εὐθιβεῖαν ἢ τὴν σωτηρίαν ἢ τὸ φῶς καὶ μὲ αὐτὰ τὴν μεγίστην μορφήν εὐτυχίας. Καὶ ποῖα εἶναι αὕτη ἡ εὐτυχία; B Νὰ ριφθοῦν οἱ ἐχθροὶ εἰς ἀφάνειαν καὶ κανεὶς νὰ μὴ καταστρέφῃ αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ. Καὶ δὲν δυνάσασεν ἀπλῶς τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ ἐχθροῦ ἀπόλλειαν, ἀλλὰ ἐντροπήν, διότι ἤθελεν ἐν δαμ ἀκόμη ζῶν νὰ κρόπτανται καὶ νὰ ἀφανίζονται καὶ νὰ ἀποδεικνύουν μὲ τὰ παθήματά των

16. Ὅταν οἱ Ἰσραηλῖται ἐσθῆσαν εἰς τὴν ἐρημίαν μετὰ τὴν διάβασιν τῆς ἑρμηνείας βαλάσης ἀντιμετώπισαν πολλὰς δυσκολίας, ἐπεισεσαν, ἐβίψαν κλπ., τὰς ὁποίας ὅμως κατὰ ἠκουστικὸν τρόπον μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ ἠβουλήσαν νὰ ἐπετρέψουν.

17. Ἡ εὐλογία δηλαδὴ ὁ Κύριος τὸν ἐκκεῖθεν εἶναι τοῦ Δαβίδ. Ὁ λόγος σημαίνει τὴν χρονικὴν διάστασιν μὲς ἀκαταμέτρητος εἰς τὴν διαρκείαν ἐφῆς τῶν λόγων ἀποδεικνύει τὴν ὑπερίαν αὐτῆς. Δηλώνεται ἡμῶς παραλληλῶς καὶ ἡ λαμπρότης τοῦ βασιλείου τοῦ Δαβίδ.

18. Πρόκειται πιθανότατα περὶ τοῦ καθ' ἡγουμένους χριστιανῶν τοῦ δικαίου Δαβίδ. Οἱ πιστοὶ ἐρμηνευτικὴν συμφωνοῦν ἐπὶ οἱ στίχοι 17-18 εἶναι Μεσσαίας. Καὶ ὁ ποιητὴς Ζαχαρίας, ὁ πατὴρ τοῦ Προφῆτου, ὑμνολογῶν τὸ «θανάτου κέρα» τοῦ Δαβίδ, ἔλεγε δεξιῶν τὸν Θεόν: «Ἦγειρε κέρα» σωτηρίας ἡμῶν ἐν τῇ σκηνῇ Δαβίδ, τοῦ πατρὸς αὐτῶν (Λουκ. 1, 69).

τὴν δύναμιν καὶ τὴν εὐτυχίαν τοῦ ἔθνους αὐτοῦ. «Εἰς αὐτὸν δὲ τὸν ἴδιον θὰ ἀντίζη καὶ θὰ εὐαδιάζη ἡ ἀγιότης μου». Τί σημαίνουν αἱ λέξεις «εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον»; Εἰς τὸν λαὸν μου. Ἄλλος τὴν ἀγιότητα δυνάμιασε δὴναμιν. Ἄλλος ἐκλογὴν αὐτοῦ καὶ ἄλλος εὐνοϊάν του. Ποῖον τέλος πάντων εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον πράγματι ἐλέχθη; Ἐγὼ νομίζω, ὅτι ἐννοεῖ τὴν εὐτυχίαν, τὴν ἀσφάλειαν, τὴν ἰσχύϊν, τὴν βασιλείαν. C Ὅσα ἐξ ἀρχῆς εὐμενῶς παρεχώρησα εἰς αὐτόν, ὅλα αὐτά, λέγει, θὰ παραμένουν ἀσθηρά, ἀσθητὰ δὲν θὰ μαραινῶνται καὶ οὔτε θὰ χάνωνται, ἀλλὰ ὅλα αὐτά θὰ ὑπάρχουν, διότι θὰ παραμένῃ ὁ λόγος, τὸν ὁποῖον προηγουμένως εἶπα. Ποῖος εἶναι αὐτός; «Ἐάν οἱ ἀπόγονοί σου τηρήσουν τὴν διαθήκην μου», διότι δὲν παρέχουν εἰς ἡμᾶς τὰ ἀγαθὰ μόνον αἱ ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ, ἐάν καὶ ἡμεῖς δὲν ἐκτελοῦμεν τὰ καθήκοντά μας; οὔτε πρέπει ἀποθλέποντες εἰς τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα ὑπεσχέθη ὁ Θεός, νὰ παραμένωμεν ἀδρανεῖς καὶ ἀδιάφοροι. Διότι πολλὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα ὑπεσχέθη ὁ Θεός, δὲν βίδει, ἐάν εὐρὴ ἀναξίους ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐδέχθησαν τὰς ὑποσχέσεις του.

Καθ' ὅμοιον τρόπον δὲν πραγματοποιεῖ καὶ τὰς συμφοράς, τὰς ὁποίας ἠπέλησεν εἰς θάρος ἐκείνων. D οἱ ὁποῖοι τὸν ἐξώργισαν καὶ ἐπειτα μετεμελήθησαν καὶ ἀπεμάκρυναν τὴν ὄργην του. Ἐχόντες λοιπὸν αὐτὰ ὑπ' ὄψει, οὔτε νὰ ἀδρανοῦμεν ἐξ αἰτίας τῶν ὑποσχέσεων, διὰ νὰ μὴ περιέλθωμεν εἰς καταφοράν, οὔτε νὰ ἀπελπίζωμεθα ἐξ αἰτίας τῶν ἀπειλῶν, ἀλλὰ νὰ προσπαθῶμεν νὰ μεταβάλλωμεν σκέψεις. Κατὰ τὸν τρόπον λοιπὸν αὐτὸν θὰ ἠμπαρῶμεν νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ μετὰ τὴν βοήθειαν τῆς χάριτος καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει δόξα καὶ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Γένοιτο.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΑΒ' (132) ΨΑΛΜΟΝ

Ε «Τί ὠραιότερον καὶ τί τερπνότερον ὑπάρχει παρὰ νὰ συγκατοικοῦν οἱ ὁμογενεῖς ἀδελφοὶ ἐν ὁμονοίᾳ»¹

Ἐκ τῶν πραγμάτων πολλὰ εἶναι ὠραία, ὅμως δὲν φέρουν εὐχαρίστησιν. Ἄλλα μὲν πάλιν εἶναι εὐχάριστα, ἀλλὰ στεροῦνται ἐντιμότητος. Δὲν εἶναι εὐκόλουν νὰ συνυπάρχουν συγχρόνως καὶ τὰ δύο. **180 A**

Ἄλλα εἰς αὐτό, τὸ ὁποῖον προηγουμένως ἐλέχθη, συνυπάρχουν καὶ τὰ δύο αὐτά, καὶ ἡ εὐχαρίστησις δηλαδή καὶ ἡ ἐψίστη ἐντιμότης. Αὐτὸ τὸ γνώρισμα ἔχει ἰδιαιτέρως ἡ ἀγάπη. Μαζὶ μὲ τὴν ὠφέλειαν συνδυάζει καὶ μεγίστην δνῆσιν καὶ εὐχαρίστησιν. Αὐτὴν λοιπὸν καὶ ἐδῶ ἐξίμμεν. Διότι δὲν εἶπεν ἀπλῶς νὰ συγκατοικοῦν οὔτε νὰ ζῶν μαζὶ κάτω ἀπὸ μίαν στέγην, ἀλλὰ νὰ κατοικοῦν «ἐπὶ τὸ αὐτό», δηλαδή μετ' ὁμοφρονίαν καὶ ἀγάπην. Διότι αὐτὸ ἐπιτυγχάνει τὴν ψυχικὴν ἔνωσιν. Ἐπειτα μετὰ τὰς λέξεις ὠραιότερον καὶ τερπνότερον κάμνων τὸν λόγον σαφέστερον προβάλλει αὐτό, τὸ ὁποῖον εἶπε διὰ παραδείγματος καὶ ἐκθέτει ἀκόμη σοματικὰς εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι ἠμποροῦν νὰ δώσουν εἰς τὸν ἀκροατὴν σαφεστῆραν ἀντίληψιν.² **B**

1. Ἐπιγραμματικὰ εἶναι ἡ γνώμη, ὅτι ὁ ψαλμὸς οὗτος συνετέθη ὑπὸ τοῦ Δαβὶδ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐπιστροφῆς ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας, εἰς εἰσόδον ἢ συναθροίσεως τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τοῦ Ἰουδα, οἱ ὅποιοι πρὸ τῆς αἰχμαλωσίας εἶχαν διασκοπῆθαι, ἦδη δὲ καὶ πάλιν συντηρήσαν καὶ ἀπέρριψαν εἰς τὴν λήθην τὰς καλὰς ἐθάρους καὶ τῆς ἐπιστροφῆς. Ἦδη ἠνωμένοι προσήκουσι πρὸς λαρεῖαν τοῦ Θεοῦ εἰς Ἱερουσαλὴμ κατὰ τὰς τρεῖς μεγάλας ἑορτάς Πάσχα, Πεντηκοστῆς καὶ Συναγωγῆς. Ἄλλοι ἀπορίθμουν εἰς τὴν γλῶσσάν τοῦ ψαλμῶ τοποθετοῦν τὴν συγγραφήν του εἰς τοὺς μετὰ τὴν Βαβυλωνίαν αἰχμαλωσίαν χρόνους.

2. Ἐκείναται ἐπιπέδη ἡ ἀρετὴ τῆς ἀγάπης, τῆς ὁποίας ἡ πληρότης ἰδιαιτέρως τονῆται ἐν τῇ Κεῖνῃ Διαθήκῃ, εἰκονομένη καὶ πρὸς τοὺς ἄγγελοὺς ἀκόμη. «Ἀγαπήτω τὸς ἐχθρούς ὑμῶν» (Λουκ. 6, 27). Τὸν ἕμνον τῆς ἀγάπης συνθέτει καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὸ 19' κεφ. τῆς Α' πρὸς Κολοσσαίους Ἐπιστολῆς του: «Ἐάν τὰς γλώσσας τῶν ἀνθρώπων λαλοῦ καὶ τὸν ἀγγέλου, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς ἤχων ἢ κίθάρον ἀκάλουν».

Πρόσεχε ποια είναι οι εικόνες. «Είναι όπως το άγιον μύρον, το οποίο χυθὲν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀρχιερέως Ἀαρών, καταβαίνει εἰς τὸν πώγωνα, καὶ εἰς τὸν πώγωνα αὐτοῦ, καὶ φθάνει μέχρι τὰ κράσπεδα τοῦ ἐνδύματός του». Διότι αὐτὸς ἐπειδὴ ἦτο ἀρχιερεὺς ἔχριτο μὲ τὸ μύρον ταῦτο καὶ περιεβρέχετο ἀπὸ παντοῦ καὶ ἦτο πλήρης χάριτος δι' ἄσους τὸν θάλεπον καὶ γλυκύς καὶ ἀξιαγόμενος ἐξ αἰτίας τῆς χρίσεως ταύτης.³

Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἐκεῖνος, λέγει, ὁ ὁποῖος ἔχει χρισθῆ μὲ αὐτὸ τὸ μύρον, τὸ ὁποῖον ταιριάζει εἰς τὸ ἀξίωμά του, ἔχει χαρούμενον πρόσωπον, εἶναι πλημμυρισμένος ἀπὸ εὐωδίων καὶ εὐχαριστεῖ ἄσους τὸν θάλεπον, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ τοῦτο εἶναι ὠραῖον. C «Ὅπως ἐκεῖνο τὸ θέαμα δὲν εἶναι μόνον ὠραῖον ὡς πρὸς τὸ νὰ τὸ βλέπῃ κανεὶς, ἀλλὰ εὐχαριστεῖ καὶ τὰ θλήματα, τοιοῦτοτρόπως καὶ τοῦτο ἐμβάλλει εἰς τὴν ψυχὴν εὐχαρίστησιν. «Εἶναι ὡσανὲν τὴν δρόσον τοῦ θρούου Ἀερμών, ἢ ὅποια κατέρχεται μέχρι τὰ ὄρη τῆς Σιών». Καὶ ἄλλην εἰκόνα παρουσίασεν, ἢ ὅποια προκαλεῖ μεγάλην εὐχαρίστησιν καὶ παρέχει εἰς τὸν θεοτὴν ἱκανοποίησιν. Δὲν ἔκαμεν αὐτὰ κατὰ τύχην, ἀλλὰ ἐπειδὴ πρὸ τῆς ἀρχιαιολογίας αἱ δώδεκα φυλαὶ ἦσαν διεσπαρμέναι καὶ τοῦτο ἐγένετο ἀφορμὴ μεγάλης παρουσίας καὶ ἐνέθελεν αὐτοὺς εἰς ἐπαναστάσεις καὶ φιλονεικίας καὶ πολέμους. Παροτρύνει νὰ μὴ γίνονται αὐτὰ καὶ συμβουλεύει νὰ μὴ διασπάται ὁ λαὸς εἰς τὸ ἐξῆς, ἀλλὰ νὰ κατοικοῦν εἰς τὸν αὐτὸν τόπον, νὰ συνάπτωνται γάμοι καὶ νὰ πειθαρχοῦν εἰς ἕνα ἀρχοντα καὶ βασιλέα D καὶ ἢ ἀγάπῃ νὰ πλημμυρίσῃ τὰς ψυχὰς τῶν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μέχρι τὸ τέλος, ὅπως ἢ δρόσος διαπνέει τὰ πάντα. Παρομοιάζει τὴν ἀγάπην πρὸς τὸ μύρον καὶ τὴν δρόσον ἐπιθυμιῶν νὰ παραστήσῃ διὰ τοῦ μύρου τὴν εὐωδίαν καὶ διὰ τῆς δρόσου τὴν ἀνάπαισιν καὶ τὴν εὐχάριστον ὄσιν.⁴ «Διότι ἐκεῖ ὁ Κύριος ὑπε-

3. Τὸ μύρον ταῦτο εἶναι μίγμα ἐλαίου μὲ ἄλλας ἀρωματικές οὐσίας διὰ τὴν χειροτονίαν τῶν ἱερέων. Ὅμοιο γινόμενον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀρχιερέως καθήρετο μέχρι τῶν κροσσῶν κροσσῶν τοῦ ἀρχιερατικοῦ στέου, ὥστε νὰ χρίεται ὁ ἀρχιερεὺς ἀπὸ τῆς κεφαλῆς μέχρι τῶν ποδῶν. Πρὸς τὸν χειρομένον αὐτὸν ἀρχιερέα παροβέλλεται ἐντοθεῖα ἢ ἀγάπη τῶν Ἰσραηλινῶν.

4. Ὁραὶ καὶ ἐπιτομὴς εἰκόνας. Ἡ ἀδελφικὴ ἀγάπη ἐνώνει τοὺς ἀνθρώπους ὅπως ἢ δρόσος κατέρχεται ἀπὸ τὸ ὄρος Ἰερικὸν πρὸς τὴν Σιών καὶ συνδέει τὸ ὄρειον καὶ ὡς τὸν τιμητὴ τῆς τῆς ἐπαγγελίας. Ἄβελ-

αγέθη τὴν εὐλογίαν, δηλαδὴ ζωὴν ἀτελεύτητον». Ποῦ ἐκεῖ; Εἰς κατοίκησιν αὐτοῦ τοῦ εἶδους, εἰς αὐτοῦ τοῦ εἶδους συμφωνίαν, εἰς αὐτοῦ τοῦ εἶδους ὁμόνοιαν, εἰς αὐτοῦ τοῦ εἶδους συστέγασιν. Αὐτὸ θεαίως εἶναι εὐλογία, ὅπως τὸ ἀντίθετον εἶναι κατάρτα. Διὰ ταῦτο καὶ κάποιος ἐπαίνει αὐτὸ μὲ τὰ ἐξῆς λόγια: «Ἀγάπη τῶν ἀδελφῶν, ὁμόνοια τῶν πλησίων καὶ ὁ ἀσπὴρ καὶ ἡ σύζυγος, οἱ ὅποιοι μετὰ κατανοήσεως συνειννοῦνται». E Καὶ ἄλλος δηλώνων κατὰ τρόπον ἀνιγματοῦ τὴν δύναμιν τῆς ἀγάπης, λέγει: «Ἐάν κοιμῶνται δύο μαζί, θερμαίνονται καὶ τὸ τριπλοῦν σκονίνιον δὲν θραύεται εὐκόλως». Καὶ ἐδῶ παρουσιάζει τὴν εὐχαρίστησιν καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἀγάπης καὶ ἀποδεικνύει, ὅτι μεγάλη εὐχαρίστησις ὑπάρχει καὶ εἰς ἐκεῖνους, οἱ ὅποιοι ἀναπαύονται καὶ μεγάλη δύναμις εἰς ἐκεῖνους, οἱ ὅποιοι ἐνεργοῦν. Καὶ πάλιν ἄλλος λέγει: «Ὁ ἀδελφὸς ὅταν βοηθῆται ἀπὸ τὸν ἀδελφὸν ὁμοιάζει μὲ σχυρὰν πόλιν». Καὶ ὁ Χριστὸς, λέγει, 381 A «Ὅπου ὑπάρχουν δύο ἢ τρεῖς συγκεντρωμένοι εἰς τὸ ὄνομά μου, ἐκεῖ εἶμαι ἀνάμεσά των». Καὶ ἡ ἴδια ἡ φύσις τὴν αὐτὴν ἀξίωσιν ἔχει. Δι' αὐτὸ καὶ κατ' ἀρχὴν ὁ Θεὸς ὅταν ἐπίλασεν τὸν ἄνθρωπον ἔλεγεν: «Δὲν εἶναι ὠραῖον νὰ εἶναι ὁ ἄνθρωπος μόνος». Καὶ ὅταν ἐδημιούργησεν αὐτὸ τὸ δν, δηλαδὴ τὴν γυναῖκα, τὴν συνέχευε μὲ τὸν ἄνδρα ἐξ ἀνάγκης, συνδέων ἡμᾶς μετὰξὺ μας δι' ἀπείραν τρόπον.

«Καὶ ζωὴν ἀτελεύτητον». Ὁρθῶς προσέθεσε τοῦτο. Διότι, ὅπου ὑπάρχει ἀγάπη, ἐκεῖ ὑπάρχει πολλὴ ἀσφάλεια καὶ μεγάλη ἢ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Αὐτὴ εἶναι ἢ μὴ-τηρ τῶν ἀγαθῶν, αὐτὴ εἶναι ἢ ρίζα καὶ ἢ πηγὴ, αὐτὴ εἶναι ἢ ἀποτροπὴ τῶν πολέμων καὶ ἢ ἐξαφάνισις τῶν ἐριδιῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ὅταν ἐδήλωσεν αὐτὰ προσέθεσε: B «Καὶ ζωὴν ἀτελεύτητον». Ὅπως ἢ ἐπανόστασις καὶ ἢ φιλονεικία ἐπιφέρουν τοὺς θανάτους καὶ μάλιστα θανάτους θιαούς, τοιοῦτοτρόπως ἢ ἀγάπη καὶ ἢ ὁμοφωνία ἐπιφέρουν εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν. Ὅπου βασιλεύει εἰρήνη καὶ ὁμόνοια, ἢ ζωὴ παρεύεται χωρὶς φόβου καὶ μὲ κάθε ἀσφάλειαν. Διὰ τοῖον λόγον πρέπει νὰ λέγαμεν τὰ πα-

φάνει κατὰ συνέπειαν ἀνθρώπου; μεγάλοις καὶ μικροῖς, οἱ ὅποιοι χριστίζονται διὰ μεγάλων ἀποστάσεων.

3. Ἐκκλ. 4, 12.
4. Παροιμ. 18, 19.
5. Ματθ. 18, 20.
6. Γεν. 2, 18.

ρόντα; Αὐτὴ μᾶς χαρίζει τὸν οὐρανόν, τὰ ἀναρίθμητα ἀγαθὰ καὶ εἶναι ἡ βασιλεία τῶν ἀρετῶν.

Ἔχοντες λοιπὸν οὐτὰ ὑπ' ὄψει ὡς ἐπιδιώκωμεν αὐτὴν μὲ ἐπιμέλεια, διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν καὶ τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ. Εἶθε ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν αὐτὰ μὲ τὴν βοήθειαν τῆς χάριτος καὶ τῆς φιλονθρώπι-
ας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ Ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα Ὁ καὶ συγχρόνως εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Γένοιτο.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΑΓ' (133) ΨΑΛΜΟΝ

Ἐἶδού λοιπὸν δοξολογεῖτε τὸν Κύριον ὅλοι σεῖς οἱ ἱερεῖς, οἱ ὅποιοι ἴστασθε καὶ ὑπηρετεῖτε Αὐτὸν εἰς τὸν ναὸν του.¹

Ἐδῶ ἐτελείωσε τοὺς ψαλμοὺς περὶ τῶν ἀναβαθμῶν, ἀφοῦ ἔκλεισε τὴν ὁμιλίαν του μὲ ὠραιότατον τέλος, δηλαδὴ μὲ ἔπαινον καὶ δοξολογίαν. Ἐπιθυμεῖ νὰ εἶναι δοῦλοι τοῦ Κυρίου ὄχι μόνον διὰ τῆς γνώσεως τῶν δογμάτων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐπιμελείας τῆς ζωῆς. Δι' αὐτὸ καὶ προσέθεσεν «Οἱ ἱερεῖς, οἱ ὅποιοι ἴστασθε ὀρθοὶ καὶ ὑπηρετεῖτε ἐντὸς τοῦ ναοῦ τοῦ Κυρίου» καὶ εἰς τὰς αὐλὰς τοῦ ναοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν». Δ "Ἄλλωστε ὁ ἀκάθαρτος καὶ ὁ θέηλος δὲν εἶναι ἕτοιμοι νὰ πατή τοὺς ἱεροὺς περιθόλους. Ἐπομένως, οἱ οἱ εἰσὶν ἀξίως νὰ εἰσέρχεται εἰς τοὺς ἱεροὺς χώρους, εἶναι ἀξίως καὶ νὰ ἀνυμνή τὸν Θεόν.

Διότι ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ ὁμοιάζει μὲ τὸν οὐρανὸν καὶ, ὅπως ἀκριβῶς εἶναι ἀνάσκει νὰ εἰσέλθῃ ἐκεῖ οἰαδήποτε ἀντίπολος δύναμις, καθ' ὅμοιον τρόπον δὲν ἐπιτρέπεται νὰ εἰσέλθῃ θέηλος εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ. Σκέψου, ἀνθρώπε, πόσον μεγάλην ἀξίαν ἀπολαύεις καὶ ὅταν σὺ ὁ ἴδιος ἔγινες καὶ, πᾶσιν καθαρότητα ὑποχρεοῦσαι νὰ ἐπιδεικνύης. Καὶ πᾶς θὰ ἠμποροῦσες νὰ ἐκδηλώσῃς τὴν καθαρότητα αὐτὴν; Ε Ἐάν ἀπεμάκρυνες κάθε πονηρὰν σκέψιν, ἔάν ἔκαμες τὸν γῶρον τῆς διανοίας σου ἀπροσπέλαστον εἰς διαβολικὰς ἐνεργείας, ἔάν, ὅπως εἰς τὰ ἅγια

1. Πρόκειται περὶ τῆς τελευταίας ὁδοῦ ἐκ τῶν 15 ἀναβαθμῶν. Προκαλοῦνται οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ Λευῖται ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ἐξ ἀφύγκου τοῦ λαοῦ καὶ τῶν προκορηθῶν, οἵτινες ἐν ὄρα οὐκ ἐπέθεσαν εἰς τὸν ναόν, τὴν τέμνα τῆς ἱερᾶς ἀποθήκης σου, ὅτι καὶ ἐν ταῖς νύκτιν ἠρόντες εὐλαβῶς τὰς χεῖρας τῶν εἰς τὰ ἅγια ἀνυμνήσαν τὸν Κύριον. Ἢ πῶς λοιπὸν εἶναι κατὰ τὸν προορισμὸν αὐτῆς καὶ λειτουργικῆς ἀποτελεῖσαι τὴν καταληκτικὴν δοξολογίαν παρὸν τῶν ὁδῶν τῶν ἀναβαθμῶν. (Τὸ Ψαλτήριον μετὰ συντόμου Ἑρμηνείας ὑπὸ Π. Ν. Τρεμπέλα, Ἀθήναι 1855).

2. Πρόκειται προφανῶς περὶ τῶν ἱερῶν καὶ Λευιτῶν, διότι «πᾶς ἱερεὺς ἴστασε καθ' ἡμέραν λειτουργῶν» (Ἐβρ. 10, 11).

αδύτα, παραμένεις και εξωραϊζής τόν λογισμόν σου. Διότι, εάν εις τόν 'Ιουδαϊκόν ναόν δέν ητο προσιτός εις πάντας δλόκληρος ό χώρος αύτου, αλλά τούτο έτέλει υπό ποικίλας προϋποθέσεις και άλλος μόν χώρος προσωρίζετο διά τούς προσήλυτους, άλλος διά τούς έξ άρχής 'Ιουδαίους, άλλος διά τούς Ιερείς και άλλος διά τόν 'Αρχιερέα μόνον και όχι πάντοτε δι' αυτόν, άλλ' άπας του έτους,³⁸² ό όποιος έδέχθησιν πολύ μεγαλύτερα σύμβολα από εκείνα, τά όποια έδέχθησαν τότε τά "Άγια τών 'Αγίων. Δέν έχεις φύλακας τά Χερουβεΐμ, αλλά κατοικεί μέσα σου ό ίδιος ό Κύριος τών Χερουβεΐμ, ούτε στήμιον και μάννα και λιθίνας πλάκας και την ράβδον του 'Ααρών,⁴ αλλά Δεσποτικόν σώμα και αίμα και πνεύμα αντί του γράμματος και χάριν, ή όποια υπερβαίνει την ανθρωπίνην σκέψιν και άνέκφραστον δωρεάν.

Όσον μεγαλύτερα είναι τά σύμβολα και τά ιερά μυστήρια, πού ηξιώθησιν να λάβης, τόσο μεγαλύτεραν ευθύνην άγιοσύνης έχεις και τόσο μεγαλύτερα τιμωρία επισηείται εις θάρος σου, εάν παραθής τάς έντολάς. **Β**

«Κατά τάς νυκτας ύψώνετε τάς χείρας σας ως Ιερείς λειτουργοί πρός την κατεύθυνσιν του Ιερού ναού του Κυρίου.»⁵ Άλλος, γράφει, κατά τρόπον άγιον, άλλος κατά τρόπον ηγιασμένον. «Και δοξολογεΐτε τον Κύριον». Διατί, λέγει, κατά τάς νυκτας; Διότι θέλει να μάς διδάξη, να μη άναλώνωμεν δλόκληρον την νύκτα εις ύπνον και να αποδείξη, ότι κατ' αυτόν τον χρόνον αι προσευχαι είναι καθωρύτεραι, όταν και ό νοός είναι ελαφρότερος και ή άνάπαυσις μεγαλύτερα. Και εάν είναι άνάγκη να προσέρχεται κανείς κατά την διάρκεια της νυκτός εις τον ναόν, διά να προσευχηθή, σκέψου ποίας συγγνώμης θα τύχη εκείνος, ό όποιος ούτε εις την οικίαν του κατά τον χρόνον αυτόν δέν προσεύχεται; Ό μόν λοιπόν προ-

3. 'Ο 'Αρχιερέας εισήρχετο άπας μόνον κατ' έτος εις τά "Άγια των Άγιων κατά την ημέραν της βορρής του έξορισμού.
4. Ης τά "Άγια των Άγιων ης Σιγής του Μαρτυρίου και του Νου του Σολομώντα; ήρωότερον έρωλάσαστο ή νύκτας της άσκήσεως, έντός της οποίας ύπνοι αι πλάκας του Νόμου, ή στήμινα του μάννα και ή θλαστήσασα ράβδος του 'Ααρών.
5. Η έπαροιμία των χερών είναι έκφρασις προσευχής. 'Ο ποιητής καλεί τούς Ιερείς να προσευχονται κατά την διάρκειαν της νυκτός πρός τον Κύριον. Αι προσευχαι άνεπέμποντο εθιμαστικώς ήμέραν και νύκτα και καταρτηνόντο πρός τό θεοικαίριον, δηλαδή τον Ιερόν ναόν.

φήτης σε άνεγείρει από την κλίνην του ύπνου και σε οδηγεί εις τον ναόν C με την προτροπήν να διεέλθης εκεί την νύκτα και σε άν και μένης εις την οικίαν σου δέν κανεις αυτό. Πολύ όρθώς δέ ειπε «κατά πρόπον άγιον», διότι δηλώνει, ότι πρέπει να προσεύχεται κανείς χωρίς πονηράς σκέψεις, χωρίς μησοικακίαν, χωρίς πλεονεξίαν και χωρίς καμμίαν άλλην άμαρτίαν αυτού του είδους, ή όποια μολύνει τον νοόν.⁶

«Και δοξολογεΐτε τον Κύριον». Τοότο είναι ή κατ' έξοχήν τελεία δοξολογία, όταν δηλαδή μαζί με τά λόγια έκδηλώνεται σύμφωνος και ή ζωή σου και δοξάζεις έμπράκτως τον Θεόν, ό όποιος σε έδημιούργησε σύμφωνως πρός τό Ευαγγέλιον, τό όποϊον λέγει «έτσι πρέπει να λάμψη τό φώς σας έμπρός εις τούς ανθρώπους, διά να ίδουν τά καλά σας έργα και να δοξάσουν τον Πατέρα σας, πού είναι εις τον ουρανόν.»⁷ **Β**

«Εΐθε ό Θεός να σε εύλογηση, Ισάε, εκ της άγίας Σιών, Αυτός ό Δημιουργός του ουρανού και της γης». Τοότο σημαίνει, εάν κάμνης αυτά, θα έπιτύχης την εύλογίαν του Θεού. "Αν δηλαδή διανυκτερεύης προσευχόμενος, άν προσεύχεται κατά τρόπον άγιον, άν είναι άξιος να Ιστασαι εις τον άικον του Κυρίου, άν κάμνης τον έαυτόν σου κατάλληλον ναόν. "Αφού λοιπόν έκαμε τάς παραινέσεις, τάς όποιάς έπρεπε, εν συνεχεία κλείει τον λόγον διά προσευχής.

Τούτο είναι γνώρισμα άριστου διδασκάλου, διότι και με την συμβολήν διορθώνει τον άκροατήν και με την προσευχήν ενισχύει αυτόν. Τι έπιθυμεί να δηλώσῃ με τό να λέγη; «'Από την Σιών»; Η λέξις Σιών ητο άγιοσητή εις αυτούς και εκεί έπραγματοποιείτο κάθε τελετή έξογιασμού. Ε Δι' αυτό λοιπόν εύχεται να αναλάβουσιν αυτοί τον προηγούμενον τρόπον ζωής και να γίνη εις εκείνον τον χώρον ή τελετή του έξογιασμού και να τύχουν αύτης της εύλογίας.

6. 'Ο Ιερός Χρισστόμοσ έκείρει ένταύθα την σημασίαν και εξίαν της προσευχής. 'Ο Κύριος εις την επί του όρους ομιλίαν τον παραγγέλλει «ού δέ δια προσέχη, εισέλθε εις τό ταμείον σου, και κλείσας την θύραν σου πρόσχεται τῷ πατρί σου τῷ εἰ ἐν τῷ κρυπτό, και ό πατήρ σου έ δόξατον ἐν τῷ κρυπτό απόδωσει σοι ἐν τῷ φανερό» (Ματθ. 6, 5-6). 'Ο 'Απόστολος Παύλος εις την Α' πρὸς Θεσσαλονικείας επιστολήν τον συνιστά «ἀλλήλως προσεύχεσθε» (Α' Θεσ. 5, 17).

7. Ματθ. 5, 16.

Ἐπειτα, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ἀνεβάσῃ αὐτοὺς εἰς ἀνωτέρας σκέψεις καὶ νὰ τοὺς διδάξῃ, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι πανταχοῦ παρών, καὶ πρέπει ἀπὸ οἰονδήποτε μέρος νὰ ἐπικαλοῦνται αὐτόν,⁸ ὁ δὲ ναὸς ὤρισεν νὰ οἰκοδομηθῇ ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας τῶν ἀνθρώπων, προσέθεσεν «Αὐτός, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησεν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». Ἀλλὰ οἱ Ἰουδαῖοι μὲν τότε ἐλάτρευον Αὐτὸν ἐκεῖ, ἡμεῖς ὁμως εἰς κάθε τόπον καὶ γῶρον καὶ εἰς τὴν οἰκίαν καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ εἰς τὴν ἐρημίαν καὶ εἰς τὸ πλοῖον καὶ εἰς τὸ πνευματικόν καὶ ὅπουδήποτε εὐρεθώμεν.⁹ Ἄ Ἡ ἐκπλήρωσις τῶν καθηκόντων τῆς προσευχῆς δὲν ἐμποδίζεται καθόλου ἀπὸ τὸν τόπον, ἀρκεῖ μόνον τὰ αἰσθητά μας νὰ εἶναι σύμφωνα μὲ αὐτήν.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἐπιτύχωμεν αὐτό, ὡς λατρεύομεν τὸν Θεὸν εἰς οἰονδήποτε τόπον καὶ θὰ συμπαρίσταται καὶ θὰ μᾶς ἀκολουθῇ καὶ ὁμοῦ μᾶς τὰς δυσκολίας θὰ βοηθῇ νὰ ἀντιμετωπίσωμεν μὲ ἀνεσιν καὶ εὐκολίαν καὶ θὰ μᾶς ἀξιῶσιν νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ἀγαθὰ τοῦ μέλλοντος.

Εἶθε ὁμοῦ μᾶς νὰ ἐπιτύχωμεν αὐτὰ μὲ τὴν βοήθειαν τῆς χάριτος καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Γένοιτο.

8. Τὴν ἀλλοθίαν πάντων ἐτόνισεν ὁ Ἰσὺς ὁ Κύριος εἰς τὴν συνουσίαν του μετὰ τῆς Σαμαρείτιδος: «Πνεῦμα ὁ Θεὸς καὶ τοὺς προσκυνούντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν» (Ἰωάν. 4, 24). Ὁ Ἀποστόλος Παῦλος ἐπίσης πρὸς τοὺς Ἀθηναίους διακηρύττει: «Ὁ Θεός... οὗς ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ» (Πράξ. 17, 24).

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΑΔ' (134) ΨΑΛΜΟΝ

Δ «Ὑμνοὺς ἀναπέμπετε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, αἰνεῖτε σεῖς οἱ δοῦλοι ἱερεῖς τοῦ Κυρίου τὸν Κύριον, οἱ ὁποῖοι ἵστασθε ὑπηρετοῦντες εἰς τὸν οἶκον τοῦ Κυρίου, εἰς τὰς ἀλύτας τοῦ ναοῦ τοῦ Θεοῦ μας. Ὑμνεῖτε τὸν Κύριον, διότι ὁ Κύριος εἶναι ἀγαθός!»

Προτρέπει λοιπὸν πάλιν αὐτοὺς πρὸς τὴν θύσιν ἐκείνην, ἢ ὅποια γίνεται μὲ δοξολογίας. Εἶναι πράγματι αὐτὸ θύσια καὶ προσφορά πρὸς τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον λέγει: «Θὸ ἐξημνῶ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μὲ ἄσματα καὶ θὰ μεγαλύνω αὐτόν μὲ εὐχαριστήριους ὕμνους· καὶ τοῦτο θὰ ἀρέσῃ εἰς τὸν Θεὸν περισσότερο ἀπὸ τὸν ταῦρον, ὃ ποὺ φέρει κέρατα καὶ ὄπλᾶς.» Συνεχῶς ὑπενθυμίζει τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ καὶ τὰς ἀλύτας, διότι ἐπιθυμεῖ νὰ προσηλώσῃ αὐτοὺς εἰς τὸν συγκεκριμένον τόπον καὶ νὰ μὴ τοὺς ἀφήσῃ νὰ ἀπομακρύνωνται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ. Ἄλλωστε ἀρχικῶς δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν ὤρισεν ὁ Κύριος νὰ ἀνεγείρῃται ὁ ναός, ὥστε ὁμοῦ οἱ ἀνθρώποι νὰ συγκεντρώνωνται εἰς ἓν μέρος καὶ νὰ ἐμποδίζετα δι' αὐτοὺς ἡ ἀσέβεια καὶ ἡ εἰδωλολατρία, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ μὴ πλανῶνται εἰς οἰονδήποτε μέρος μὲ αὐθαίρεσαν καὶ ἀρχαίωτον ἐλευθερίαν, ὅστε νὰ δημιουργοῦν

1. Ὁ ψαλμὸς οὗτος φέρει ὡς ἐπιγραφήν τὸ «Ἀλληλοῦσα», δηλαδὴ αἰνεῖτε τὸν Κύριον. Δι' αὐτὸ προσκαλοῦνται: εἶκοι οἱ ἱερεῖς νὰ ἤμῃσαν τὸν Κύριον ἐπὶ τὰ θεμασιὰ τοῦ ἔργου. Ἡ σύνθεσις τῶν τοποθεσιῶν εἰς τὴν ἐπιγραφήν μετὰ τὴν ἐπάνοδον τῶν Ἰουδαίων ἐκ τῆς Βαβυλωνίου ἀρχιαιολογίας. Ἀνάστα νὰ ἀνεγείρῃ εἰς τέσσαρα μέρη: α) 1-4. Πράκτικα τῶν ἱερῶν καὶ λειτουργῶν νὰ δοξολογήσῃ τὸν Θεόν. β) 5-14. Τὰ ἄσματ' αὐτοῦ θύσου πρὸς τὸν Θεόν. γ) 15-18. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἔργα τοῦ κυρίου τονίζονται ἡ μακαριότης τῶν εἰδωλῶν καὶ δ) 19-21. Ἐν συμπερίσσει πρὸς ἀλλοῖς πρὸς δοξολογίαν καὶ πάλιν τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τῶν ἱερῶν καὶ λειτουργῶν μετὰ πάντες τοῦ ἱεροῦ.
2. Ἡρακλ., 68, 31-32.

προϋποθέσεις πρὸς ἀσέβειαν τὰ δάση, αἱ πηγαί, οἱ λόφοι καὶ τὰ ὄρη, ὅταν εἰς τὰς κορυφάς αὐτῶν προβαίνουν εἰς θυσίας καὶ σπονδίας. **Δ** Δι' αὐτὸ καὶ θεωρεῖ ἄξιον θανάτου ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος θυσιάζει κάπου ἔξω ἀπὸ τὸν ναὸν μετὰ τὸ νὰ λέγῃ: «Ὅποιος δὲν φέρει τὸ σφάγιον ἔμπροσθεν τῆς σκηνῆς διὰ νὰ προσφέρῃ αὐτὸ ὡς θυσίαν εἰς τὸν Κύριον, θὰ λογισθῇ ἔνοχος αἱματοχυσίας». Δι' αὐτὸν τὸν λόγον συγκεντρώνει αὐτοὺς ἀπὸ παντοῦ ἐκεῖ εἰς τὸν τόπον αὐτὸν, διὰ νὰ συνεκίζωνται ἀκούοντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ νὰ ἀπομακρύνωνται ἀπὸ ἐσφαλμένων ἀντιλήψεων.

Συμβουλεύει ἀκόμη νὰ ψάλλουν, νὰ ὑμνοῦν καὶ νὰ δοξολογοῦν, διότι οἱ ὕμνοι, οἱ ὁποῖοι ἀναφέρονται εἰς τὸν Θεὸν παρείχον εἰς αὐτοὺς θῆσιν εὐσεβείας μετὰ τὰς παλαιὰς διηγήσεις τὰς σχετικὰς μετὰ τὴν Αἴγυπτον, μετὰ τὴν ἔρημον, τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, κατὰ ποῖον τρόπον ἐδόθη ὁ νόμος, μετὰ τὰ γεγονότα τοῦ ὄρους Σινᾶ καὶ μετὰ τὰ πολεμικὰ γεγονότα. Καὶ ἡ ἴδια ἐνέργεια ἀπετέλει ἀφ' ἑνὸς μὲν δοξολογίαν πρὸς τὸν Θεόν, **Ε** ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀφορμὴν διδασκαλίαν, διὰ τῆς ὁποίας ρυθμίζεται ἡ ζωὴ καὶ ὁδηγεῖται ὁ ἄνθρωπος εἰς ὀρθὰς σκέψεις.

«Αἰνεῖτε τὸν Κύριον, διότι εἶναι ἀγαθός», ἄλλος λέγει, διότι εἶναι χρηστός. Ἐκεῖνο ποῦ κατ' ἐξοχὴν εἶναι ἀγαπητὸν εἰς τοὺς ἀκροαστάς, τοῦτο συνεχῶς χρησιμοποιεῖ, δηλαδὴ τὴν φιλάνθρωπιαν, τὴν εὐσπλαγχνίαν καὶ τὴν χρηστότητα.

«Ψάλατε ὕμνους εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, διότι τὸ νὰ ὑμνῆ τις τὸν Κύριον εἶναι ὠφέλιμον καὶ τερπνόν». Τοῦτο λέγει, διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ ὑπόθεσις ἔχει κάποιον καθ' αὐτὸ εὐχαρίστησιν συνδυαζομένην μετὰ ὠφέλειαν. ³⁸⁴ **A** Ἡ σπουδαιότερα ὠφέλεια αὐτοῦ εἶναι, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀναπέμπει δοξολογίας πρὸς τὸν Θεόν, ἐξαγνίζει τὴν ψυχὴν του, ἀνατείνει τὴν σκέψιν του, ἀσκεῖται εἰς τὴν ἀκριβῆ σκέψιν καὶ φιλοσοφεῖ διὰ τὴν παρούσαν καὶ τὴν μέλλουσαν ζωὴν. Προκαλεῖ δὲ ἀκόμη ἐπὶ πλέον αὐτῶν ἐξ αἰτίας τῆς μελωδίας καὶ πολλῆν εὐχαρίστησιν καὶ κάποιαν περιγορίαν καὶ ἄνεσιν καὶ καθιστᾷ σεβάσιμον ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ψάλλει. Καὶ ὅτι κάμνει τοὺς ἄνθρώπους τόσο ἀγαθοὺς εἶναι φανερόν ἀπὸ τὸ ὅτι ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐριμνεύτας εἶπεν «ὅτι εἶναι ὠραῖον», ὁ δὲ ἄλλος «διότι εἶναι

3. Λευτ. 17, 4.

εὐχάριστον». Καὶ οἱ δύο λέγουσιν τὴν ἀλήθειαν. Καὶ ἐν ἀπείρωσ ἡμάρτησεν ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ψάλλει τὸν ψαλμὸν κατακοιμίζει τὸν αὐθέντην τῆς ἁμαρτίας. Καὶ ἐν ἀκόμῃ βαρύνεται **B** μετὰ ἀπειρώσ συμφορὰς καὶ κατέχεται ἀπὸ θαθεῖαν λύπην, μετὰ τὴν εὐχαρίστησιν θελγόμενος ἀνακουφίζει τὴν σκέψιν, ἀναπτερώνει τὸν νοῦν καὶ ἀνατείνει τὴν ψυχὴν πρὸς τοὺς οὐρανοὺς.

(Ψάλατε αὐτόν), διότι ὁ Κύριος ἡμᾶς τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰακώβ ἐξέλεξεν ὡς λαὸν του, ἡμᾶς τοὺς Ἰσραηλιτάς ἐπροτίμησεν ὡς ἰδιαιτέρον του περιουσίαν.⁴ Δὲν ἀναφέρει τὰς κοινὰς εὐεργεσίας, τὰς ὁποίας ἔχουν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοὺς ἄλλους λαοὺς, ἀλλὰ ὅτι εἶναι κατ' ἀποκλειστικότητα καὶ ἐξαιρετικὸν εἰς αὐτοὺς. Καὶ ποῖα εἶναι αὕτη ἡ ἰδιαιτέρα εὐεργεσία αὐτῶν; «Ὅτι ὁ Θεὸς ἐξέλεξε τὸν λαὸν αὐτὸν καὶ ἀνέλαθεν ὁ ἴδιος τὴν προστασίαν του καὶ ἐπέδειξε ἰδιαιτέρως εἰς αὐτόν, παρὰ εἰς τοὺς ἄλλους κάποιαν πρόνοιαν. Καὶ παντοῦ κάμνουν αὐτὸ οἱ προφῆται, συνθέτουν δηλαδὴ τοὺς περισσώτερους λόγους τῶν ἀντιλοῦντες ἀπὸ τὰς εὐεργεσίας, αἱ ὁποῖαι προσεφέρθησαν πρὸς αὐτοὺς. **C** Τί σημαίνει «ἐπροτίμησεν ἡμᾶς ὡς ἰδιαιτέραν του περιουσίαν»; Σημαίνει ὡς πλοῦτον, ὡς περιουσίαν. Ἄν καὶ τὸ ἔθνος μας εἶναι μικρὸν, ἐπροτίμησεν αὐτὸ ὡς πλοῦτον διὰ τὸν ἑαυτὸν του, στήριζόμενος ὅχι εἰς τὴν ἀλιγαριθμίαν ἀλλὰ εἰς τὴν ἀρετὴν, πρὸς τὴν ὁποῖαν ἐπιθυμῶν νὰ ὁδηγήσῃ αὐτοὺς κάμνει τὴν ἐκλογὴν, διότι οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι δὲν τοῦ παρέχουν τόσο πλοῦτον, ὅσον αὐτὸς ὁ λαός, καθ' ὅσον τοῦτο ἐπετεύχθη καὶ ἀπὸ τὴν εὐνοίαν αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος τὸν ἐξέλεξε καὶ ἀπὸ τὴν διαπαιδαγωγίαν αὐτῶν. Διότι συνηθίζει ὁ Παῦλος νὰ ὀνομάζῃ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων πλοῦτον, ὅπως δὲν λέγῃ «ὁ ἴδιος εἶναι ὁ Κύριος ὅλων πλοῦτος εἰς ὅλους, ὅσοι τὸν ἐπικαλοῦνται». ⁵ Καὶ πάλιν λέγει: «Ἄν θὰ σταθῇ ἢ θὰ πέσῃ ἀφορᾷ εἰς τὸν ἰδικόν του Κυρίου». ⁶ **D**

Βλέπετε πῶς ἀπέδειξε τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, τὴν πρόνοιαν, τὴν φροντίδα, τὴν διάθεσιν, ἐφ' ὅσον ὠνόμασεν αὐτοὺς ἰδιαιτέραν του περιουσίαν. Καὶ μετὰ τὰ

4. «Σὲ προεἰλεγὸς Κύριος ὁ Θεός σου εἶναι αὐτῶ λαὸν περιουσίαν» (ἀμν. 7, 6) «λαὸς εἰς περιουσίαν» (Α' Πέτρ. 2, 9).

5. Ρωμ. 10, 12.

6. Ρωμ. 14, 4.

δύο λοιπόν αυτά στοιχεία αποδεικνύει την ιδιαιτέραν του πρόνοιαν πρὸς αὐτούς και διότι τοὺς ἐξέλεξε και διότι τοὺς ἐπρότιμησεν ὡς ἰδιαιτέραν του περιουσίαν. Εἶδες πῶς παρέστησε τὴν φιλονθρώπιαν αὐτοῦ; Διὰ τοῦτο εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου ἔλεγεν· «Αναπέμπετε ὕμνους πρὸς τὸν Κύριον, διότι ὁ Κύριος εἶναι ἀγαθός. Ἐγὼ (ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός) θά ἠμῆσω τὸν Κύριον, διότι ἐξ ἰδίας πείρασ ἐμαθα, ὅτι ὁ ἰδικὸς μας Κύριος εἶναι μέγας».

Ἰδοὺ, ἀναφέρει και ἄλλην αἰτίαν τῆς δοξολογίας τοῦ Θεοῦ. Εἰπέ μου λοιπόν οὐ ἀντελήφθης και οἱ ἄλλοι δὲν γνωρίζουν; Γνωρίζουν θεθαίως και οἱ ἄλλοι ὄχι ὅμως τόσο ὅσον ἐγώ. Ἐ Γνώρισμα κατ' ἐξοχὴν τῶν ἁγίων και ἐκείνων, οἱ ὅποιοι περισσότερον ἐπλησίασαν τὸν Θεὸν εἶναι νὰ γνωρίζουν τελειότερα τὴν μεγαλωσύνην αὐτοῦ, ὄχι ἐξ ολοκλήρου, πόση εἶναι, (διότι αὐτὸ εἶναι ἀδύνατον) ἀλλὰ ἀκριθέστερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ὁ ἰδικὸς μας Θεὸς ἴσταται ὑπεράνω τῶν Θεῶν τῶν εἰδωλολατρῶν.⁷

Ἰδοὺ, λέγει, ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος εἶπεν, ὅτι ὁ Κύριος εἶναι μέγας και ὅτι οὐ ἐγνώρισες αὐτόν, καθὼς προχωρεῖ, περιορίζει τὸν λόγον και συγκρίνει αὐτόν με τοὺς ἄλλους Θεοὺς και κατὰ τὴν σύγκρισιν διδὲι εἰς αὐτὸν ὑπεροχὴν.⁸ Ἄ κατ' οὐδένα τρόπον περιορίζει τὸν λόγον, λέγει, ἀλλὰ ὠμίλει τότε συμφώνως πρὸς τὴν ἀδυναμίαν τοῦ ἀκροατηρίου και προσεπάθει σιγά-σιγά νὰ ἀναθιβάσῃ αὐτοὺς εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀληθείας. Διότι τὸ νὰ λέγεται ὁ Θεὸς μεγαλύτερος ἀπὸ τοὺς Θεοὺς τῶν εἰδωλολατρῶν και ὑπέρτερος ἐκείνων, τοῦτο δὲν εἶναι πολὺ παραστατικὸν τοῦ μεγαλείου του. Ἀλλὰ, ὅπως προηγουμένως εἶπα, προσαρμόζει τὴν ὀμιλίαν πρὸς τὴν ἀδυναμίαν τῶν ἀκροατῶν και προσπαθεῖ σιγά-σιγά νὰ ἀνεβάσῃ αὐτοὺς ὑψηλότερα. Ἀλλωστε πρὸς ὄλγον ἦτο προσφιλὲς εἰς αὐτοὺς νὰ ἀκούσουν τοῦτο και νὰ πεισθοῦν.

Ὅτι ὁ Θεὸς παρουσιάζει ἀσύγκριτον ὑπεροχὴν πρὸς ὅλους τοὺς ἄλλους Θεοὺς, δηλώνει μετὰ ἐπόμενα Β διὰ τῆς προσκομίσεως μεγίστων ἀποδείξεων περὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ και διὰ τῆς δηλώσεως, ὅτι τὰ προηγουμένα ἐλέγχθησαν κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν λόγῳ τῆς ἀδυναμίας

7. Τὸ ἐγὼ ἀναφέρεται εἰς τὸν Ἰσραηλ, διότι ὁ λαὸς οὗτος εἶδεν ἰδιαιτέραν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ ἐξ ἀποκαλύψεως, ἐνῶ οἱ ἄλλοι λαοὶ εἶχον ἀπλῶς σπέρματα θεογνωσίας.

8. Παρόμοιον εἶναι τὸ χωρίον «Νῦν ἔγνω, ὅτι μέγας Κύριος παρά πάντα τοὺς Θεοὺς» (Ἐξῆδ. 18, 11).

τοῦ ἀκροατηρίου. Δι' αὐτὸ λοιπόν, ὅταν ὀμιλῇ, χρησιμοποιεῖ χαμηλά νοήματα. Ὅταν ὅμως σχεδιάσῃ και ἀποδεικνῇ και παρουσιάσῃ τὴν ἀπόδειξιν τῆς μεγαλωσύνης τοῦ Θεοῦ, χρησιμοποιεῖ ὕψηλά νοήματα.

Τί λοιπόν ὑστερα ἀπὸ αὐτὰ προβάλλει ἀντίξιον Αὐτοῦ και τὸ ὅποιον προσιδιάζει μόνον εἰς τὸν Θεόν; Πρόσεχε, ἀκολουθεῖ. «Ὅλα ὅσα ἠθέλησεν ὁ Κύριος, ἐδημιούργησε διὰ τῆς παντοδυναμίας του εἰς τὸν οὐρανόν, εἰς τὴν γῆν και εἰς τὴ θάλασσαν και εἰς τὰς ἀθύσσους τῶν ὠκεανῶν». Εἶδες δύναμιν, ἀπὸ τὴν ὅποιαν τίποτε γενικῶς δὲν λείπει; Εἶδες πηγὴν ζωῆς; Εἶδες ἀκαταμάχητον ἰσχύον; Εἶδες ἀσύγκριτον ὑπεροχὴν; Εἶδες ἐξουσίαν, ἢ ὅποια κατ' οὐδένα τρόπον ἐμποδίζεται; Ὁ Εἶδες, ὅτι δι' αὐτὸν τὰ πάντα εἶναι ἀνεμπόδιστα και εὐκόλα;⁹

Ὅλα λέγει, ὅσα ἠθέλε, τὰ ἐδημιούργησεν. Εἰπέ μου εἰς ποῖον χῶρον; Εἰς τὸν οὐρανόν και εἰς τὴν γῆν. Δηλαδή ὄχι ἐδῶ μόνον, ἀλλὰ και εἰς τὸν οὐρανόν. Ὅχι μόνον εἰς τὸν οὐρανόν, ἀλλὰ και εἰς τὴν γῆν. Ὅχι εἰς τὴν γῆν μόνον, ἀλλὰ και εἰς τὰς θαλάσσας και εἰς ὅλας τὰς ἀθύσσους τῶν ὠκεανῶν. Διὰ τῆς ἀθύσσου ἐννοεῖ ἐκεῖνα, τὰ ὅποια εὐρίσκονται κάτω ἀπὸ τὴν γῆν, ὅπως μετὰ τὸ νὰ λέγῃ εἰς τὸν οὐρανόν ἐννοεῖ ἐκεῖνα, τὰ ὅποια εὐρίσκονται ἐπάνω ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς. Ἀπὸ αὐτὰ, ἂν και εἶναι τόσα πολλὰ και μεγάλα Δ εἰς καμμίαν περίπτωσιν δὲν ἐμποδίζεται ἡ θέλησίς του, ἀλλὰ ὅλα ἀκολουθοῦν αὐτὴν και τὸ ἐξῆχος θαυμαστόν εἶναι, ὅτι ὁ δημιουργὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον ὄχι μετὰ τὸν κόσμον οὔτε μετὰ τὸν μόχθον οὔτε μετὰ τὴν ἐντολήν, ἀλλὰ μετὰ τὴν θέλησιν του, διότι μόνον ἐξεδήλωσε τὴν ἐπιθυμίαν και τὸ ἔργον ἠκολούθησεν. Εἶδες κατὰ ποῖον τρόπον παρέστησε και τὴν ἀφθονίαν τῶν δημιουργημάτων και τὴν εὐκόλιαν και τὴν ἐξουσίαν, ἢ ὅποια δὲν γνωρίζει ἐμπόδιον;

Ἐπειτα, ἀφοῦ ἔπαυσε νὰ ὀμιλῇ περὶ τοῦ οὐρανοῦ και τῆς θαλάσσης, ἀναφέρει, ὅσα ὑπάρχουν μέσα εἰς αὐτὰ και ὄχι ἔξω τὸ περιεχόμενον αὐτῶν, ἀλλὰ παραλείψας, ὅσα ὑπάρχουν εἰς τὸν οὐρανόν, ἂν και εἶναι θαυμαστότερα, ἀναφέρει ὅσα ὑπάρχουν γύρω ἀπὸ τὸν οὐ-

9. «Ὁ Θεὸς ὅσα θέλει δύναται, οὐχ' ὅσα δὲν θέλει θέλει. Δύναται μὲν ἀπολέσαι τὸν κόσμον» οὐ θέλει δὲν (Ἰωάν. Δωδεκακ. 3). και ὁ Ἰησοῦς ἀπεκρίθη· «Ἐννοεῖς, Κύριε, ὅτι δύναται νὰ κτίσῃ τὰ πάντα και οὐ τίποτε αὐτὸ αὐτὸ δὲν ἀδυνατεῖ».

ρανόν. Διὰ ποῖον τέλος πάντων λόγων; Διότι ἐκεῖνα μὲν, ὅν καὶ ἦσαν μεγάλα, δὲν ἦσαν φανερά εἰς τοὺς πολλοὺς. **Ε** Αὐτὰ ὅμως, ἂν καὶ εἶναι μικρότερα, εἶναι φανερά καὶ τὰ θλέπουν ὅλοι. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ λόγος τοῦ ἀπηυθύνου πρὸς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι δὲν ἦσαν ἠκημένοι διὰ τῆς πίστεως, ὥστε νὰ ἀντιλαμβάνωνται τὰ ἀφανῆ, ἀλλὰ κατηυθύνοντο ἀπὸ τὰ ὁρατά, ἐξ αἰτίας αὐτοῦ συνθέτει τὴν ὁμίλιαν καὶ ἀρχίζει τὴν διδασκαλίαν κἀμνων καὶ αὐτὸς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον συνεβούλευσε νὰ κἀμνουν οἱ ἄλλοι. Καὶ ποῖον εἶναι αὐτό; Νὰ ἐπιαινῇ τὸν Θεὸν διὰ μέσου τῶν ἔργων αὐτοῦ καὶ νὰ ἀπειθῆνῃ εἰς αὐτὸν δοξολογίας μὲ τὸ νὰ γνωρίζῃ κάθε δημιουργημά του καὶ νὰ ἀναπέμῃ ὕμνους διὰ κάθε ἓν ἐξ αὐτῶν. 386 A

Μὲ τὴν παραινεσίαν του περὶ τῆς δοξολογίας τοῦ Θεοῦ συνεχῶς ἔλεγε: «Αναπέμπετε ὕμνους πρὸς τὸ "Ὄνομα τοῦ Κυρίου, δοξολογεῖτε αἰεὶ οἱ δοῦλοι τὸν Κύριον». Τοιοῦτοτρόπως δηλώνει κατὰ ποῖον τρόπον πρέπει κανεὶς νὰ δοξολογῇ τὸν Θεόν, μὲ τὸ νὰ παρακολουθῇ δηλαδὴ ὅλον τὸν κόσμον τῆς δημιουργίας καὶ νὰ ἀπορῆ καὶ νὰ θαυμάζῃ τὴν σοφίαν, τὴν φροντίδα, τὴν δύναμιν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον. Ἀπὸ ἐδῶ πληροφοροῦμεθα, ὅτι δὲν ὑπάρχει μόνον ἡ ἰδικὴ μας θάλασσα, ἀλλὰ πολλαὶ καὶ διάφοροι καὶ ἀπέραντοι πελάγη. Διότι εἶπεν «εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς ὅλας τὰς ἀβύσσους τῶν ὠκεανῶν». Διότι καὶ ἡ Κασπία θάλασσα καὶ ἡ Ἰνδικὴ καὶ ἡ Ἐρυθρὰ εἶναι σχεδὸν χωρισμέναι ἀπὸ αὐτὴν καὶ περιβάλλονται ἐξωπερικῶν ἀπὸ τὸν ὠκεανόν. **Β**

«Αὐτὸς ὑψώνει τὰς νεφέλας ἀπὸ τὰς ἐσχατίας τοῦ ὁρίζοντος τῆς γῆς». Ἄλλος, γράφει, «ἀνασιθάζει» καὶ ἄλλος «ἀνασείρει ἀπὸ τὰς μακρινὰς χώρας». Ἄλλος «ἀπὸ τὰς χώρας». Τοῦτο ἐλέγχει καὶ εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Ἰωθὲ «ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος συλλέγει τὸ ὕδωρ εἰς τὰ νέφη του» καὶ ὁ Σολομῶν «ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐδέσμευσε τὰ ὕδατα εἰς τὸ ἐνδυμά του». 39

Καὶ ὁ προφήτης δὲν λέγει τὸ ἴδιον πρᾶγμα, ἀλλὰ κατὰ ἄλλο θαυμαστόν. Ποῖον εἶναι λοιπὸν αὐτό; Ὅτι, ἐπειδὴ ὁ ἄνεμος εἶναι πυκνότερος, ἀκολουθεῖ τὴν πρὸς τὰ ἄνω φορὰν καὶ κρατεῖται εἰς τὸ κενόν καὶ ἀνέρχεται τὸ θᾶρος του, διακύνον ἀντίθετον δρόμον. Θαυμαστόν ἀκόμη εἶναι ὅτι διατηρεῖται τὸ ὕδωρ μέσα εἰς αὐτὸν καὶ

10. Παροιμ. 30, 4.

ἀκόμη ἄξιον ἀπορίας εἶναι, τὸ ὅτι φυλάσσεται εἰς κἀτὶ, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀνόλαφρον. Καὶ τὸ παραδοξότερον ἀκόμη εἶναι, **Γ** ὅτι τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον φυλάσσεται ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἄνεμον, ὅταν χωρισθῇ ἀπὸ τὸ νέφος, δὲν συγκρατεῖται πλέον ἀπὸ τὸν ἄνεμον, ὁ ὁποῖος ἀκολουθεῖ, ἀλλὰ χύνεται ἀπὸ κεντοῦ καὶ πίπτει εἰς τὴν γῆν.

Βεβοιάς, ἐὰν τὸ ὕδωρ ἐθαστάζετο εἰς τὸ κενόν κατὰ τρόπον φυσικόν, ἔπρεπε καὶ εἰς τὸν ἀέρα νὰ στερεώνεται. Ὅπως ἀκριθῶς, ἂν κανεὶς ἀφῆνεν εἰς τὸν ἀέρα ἓνα ἄσκον γεμάτων μὲ ὕδωρ καὶ ἐν συνεχείᾳ παρεσῆυετο ἀπὸ τὸν ἀέρα, θὰ μεταφέρετο καὶ τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον μέσα του ἐθάσταζεν, ἐὰν διέρρεεν ἀπὸ τὸν ἄσκον. Ἐταὶ καὶ ἡ περίπτωσις αὕτη θὰ ἦτο ἀνεπιτήδευτος πρὸς τὰ προηγούμενα. Ἄλλ' ὅμως ὅλα εἶναι πλήρη θαυμάτων καὶ γίνονται κατὰ τρόπον παράδοξον πέραν ἀπὸ κάθε λογικὴν συνέπειαν. Ὅλα αὐτὰ γίνονται μὲ δύναμιν ἀνωτέραν τῆς λογικῆς. Διότι τὸ ὕδωρ, ποῦ θαστάζεται μέσα εἰς τὰ νέφη, δὲν συγκρατεῖται πλέον ἀπὸ τὸν ἀέρα, ποῦ ἀκολουθεῖ. **Δ** Ἐιδες παράδοξον πρᾶγμα καὶ κατὰ ποῖον τρόπον, ἀφοῦ ἐχρησιμοποίησεν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον οἱ ἄλλοι θεωροῦν κατώτερον, ἀπέδειξεν, ὅτι εἶναι θαυμαστόν; Ἐπειτα καὶ ἄλλο δεξιόθαύμαστον παρουσιάζει, μὲ τὸ νὰ λέγῃ «ἀπὸ τὰς ἐσχατίας τοῦ ὁρίζοντος τῆς γῆς ἢ ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς γῆς». Διότι δὲν ἀνεβαίνουν μόνον, ἀλλὰ καὶ προχωροῦν. Οὔτε ἀφήνουν τὴν θροχήν, ὅπου ἐμφανισθοῦν, ἀλλὰ πολλακίς ἀφοῦ προσπεράσων πολλοὺς τόπους, ἄλλοῦ ρίπτουν τὴν θροχήν καὶ μάλιστα ἀφοῦ περάσων πόλεις καὶ λαούς. Καὶ τὸ πλεόντων δὲν εἶναι μόνον ὅτι ἀνέρχονται εἰς τὰ ὕψη, ἀλλὰ καὶ ὅτι θαδίζουσι ὅπως εἰς τὰ ὑπερῶα, μολονότι φέρουν μαζὶ τῶν τόσων ὄγκων ὕδατος. **Ε**

«Τὰς ἀστραπὰς μετοστρέπει εἰς θροχήν». 11 Βλέπε πάλιν ἄλλο θαῦμα καὶ ὅτι συνυπάρχουν στοιχεῖα ἀντιθέτου φύσεως. Ἐνῶ δὲν ὑπάρχει τίποτε περισσότερον πυρρινόν ἀπὸ τὴν ἀστραπὴν οὔτε περισσότερον ὑγρὸν ἀπὸ τὰ ὕδατα, ὅμως αὐτὰ ἀναμειγνύονται καὶ δὲν ὑφίστανται σύγχυσιν οὔτε κρᾶσιν, ἀλλὰ τὸ κάθε ἓν φυλάσσει τὰ σὺ-

11. Διὰ τῆς Ἰβηρίας ἦτο ἀνεκάλυπτον μυστήριον, πῶς ἀπὸ τῆς πυρρῆς ἀστραπῆς ἀκολουθεῖ κατάνη ἡ θροχή.

12. «Προμηθεὺς τὸν ἑσπῆον τὴν χορηγίαν τῆς ἀστραπῆς καὶ θεῖσεν αὐτὸν παραδοξότατον θαῦμα. Ἐν ὕδατι γὰρ τὸ ἀστραπικόν διατρέχον πῦρ οὔτε ἐκείνο θερμαίνει οὔτε αὐτὸ καταδέννεται» (θεοδόριτος).

νορά του. Διότι παρ' όλων πού τὸ πῦρ παραμένει μέσα εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὸ ὕδωρ μέσα εἰς τὸ πῦρ, οὔτε τὸ πρῶτον ἀποξηραίνει τὸ δεύτερον, οὔτε πάλιν τὸ δεύτερον ἀποσθίγει τὸ πρῶτον.¹³ 387 Α Καὶ διὼς ἡ ἀστραπή εἶναι δευτέρα ἀπὸ τὸ ἡλιακὸν φῶς, λαμπρότερα καὶ περισσότερον κοπτικὴ καὶ διαιρετικὴ τῶν πραγμάτων. Καὶ μαρτυροῦν αὐτὸ τὰ θλέμματα, τὰ ὁποῖα τὰς μὲν ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου διαρκῶς δέχονται, ἐνῶ τὴν ὀρυμνικότητα ἐκείνης οὔτε πρὸς στιγμήν δὲν ἤμποροῦν νὰ ἀνεχθοῦν.

Καὶ ὁ μὲν ἥλιος διατρέχει τὸν οὐρανὸν εἰς διάστημα ὀλοκλήρου ἡμέρας, ἐνῶ αὐτὴ εἰς μίαν μόνον στιγμήν διέρχεται ὀλοκλήρον τὴν οἰκουμένην. Αὐτὸ ἀκριβῶς μαρτυρεῖ καὶ ὁ Χριστὸς μὲ τὸ νὰ λέγῃ: «Ὅπως ἡ ἀστραπή προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀνατολήν καὶ φαίνεται ἕως τὴν δύσιν».¹⁴ «Αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐξάγει τοὺς ἀτιθάσους ἀνέμους ἀπὸ τὰ θησαυροφυλάκιά των καὶ τοὺς ἐξαπολύει εἰς τὴν γῆν».¹⁵ Αὐτὴ πάλιν εἶναι ἄλλη ἑστὴς τῆς φύσεως, ἡ ὁποία μᾶς παρέχει ὄχι μικρὰν ὠφέλειαν. Β ἄλλὰ τόσον μεγάλην, ὥστε νὰ συντελῇ εἰς τὴν μακροβιότητα ἡμῶν καὶ εἰς τὴν ἀνάρρωσιν τῶν σωμάτων, τὰ ὁποῖα καταπονοῦνται ἀπὸ τὸν μόχθον καὶ νὰ δροσίξῃ αὐτὰ καὶ νὰ κάμῃ τὸν ἀέρα περισσότερο ἀνάλαφρον.

Διότι ἔργον τῶν ἀνέμων εἶναι νὰ ἀνακινῶν τὸν ἀέρα, ὥστε νὰ μὴ φθιέρεται, παραμένων ἀκίνητος, νὰ συντελῇ εἰς τὴν ὀρμίανσιν τῶν καρπῶν καὶ νὰ τρέφῃ τὰ σώματα. Τί ἤμπορεῖ κανεὶς νὰ εἴπῃ διὰ τὰς ὑπηρεσίας αὐτῶν εἰς τὴν ναυσιπλοίαν εἰς χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον πνέουν καθ' ὀριζομένην τάξιν καὶ προχωροῦν χωριστὰ ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον καὶ μὲ χοροῦς μέσα εἰς τὴν θάλασσαν μεταφέρουν τοὺς ναύτας; Ο ἕνας ἀνεμὸς παραδίδει καὶ ὁ ἄλλος παραλαμβάνει καὶ διακινῶν ἀντιθέτους δρόμους καὶ ἀλληλοσθροῦνται καὶ ἡ μάχη αὐτῶν εἶναι χρησίμος εἰς τὴν ζωὴν μας. C

Καὶ ἄλλα ἀπειράριθμα ἔργα τῶν ἀνέμων θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ ἀναφέρει. Ἀλλ' ὁμοῦς διὰ αὐτὰ, ἀφοῦ παρέλειψεν ὁ προφήτης καὶ ἄφησε νὰ τὰ συλλέγῃ ὁ ἀ-

13. Ματθ. 24, 25.

14. Ὁ Κύριος ἐξάγει τοὺς ἀνέμους ἀπὸ τὰ θησαυροφυλάκιά του, τὰς ἀποθήκας του καὶ σκοπεῖ αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν. Δηλώνεται τοιοῦτοτρόπως διὰ τῆς εἰκόνης αὐτῆς ἡ κυριαρχία τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τὸν στοιχειῶν τῆς φύσεως. «Ὅς εἶπεν ὁ ἠεροῦς, τὸ ἔσταιν τοῦ ἐπιπέτατοντος, τὸ ἐκάλει τῆς κτιστοῦ, τὸ παρασκευασμένον» (Πιστεύεις).

κροατῆς, ὁ ἴδιος παρουσίαις μόνον τὴν εὐχέρειαν τῆς δημιουργίας. Διότι μὲ τὸ νὰ εἴπῃ ἀπὸ τὰ θησαυροφυλάκιά του δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ δηλώσῃ, ὅτι ὑπάρχουν θησαυροὶ ἀνέμων, ἀλλὰ τὴν εὐκολίαν τοῦ διατάσσοντος, τὴν προθυμίαν τῆς φύσεως νὰ ὑπακούῃ καὶ τὴν ἐτοιμότητα αὐτῆς. Διότι ἐξάγει τὰ πάντα μὲ πολλὴν εὐκολίαν καὶ ὅποτε θέλει, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος τὰ διατρεῖ εἰς τὴν ἀποθήκην του. Τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ δημιουργὸς τῶν πάντων ἐδημιούργησε τὰ πάντα μὲ εὐκολίαν καὶ τὰ παρέδωκεν εἰς τὴν φύσιν. D

Εἶδες πόσαι διαφοραὶ ὑπάρχουν εἰς τὸν ἀέρα, ὅπως ἀκριβῶς καὶ μέσα εἰς τὸ ὕδωρ καὶ εἰς τὸ πῦρ ὑπάρχει ποικιλία μορφῶν; Τὸ ὕδωρ ἄλλοτε εἶναι πηγαῖον, ἄλλοτε θαλάσσιον, ἄλλοτε ἀτμός, ἄλλοτε μέσα εἰς τὰ σύννεφα, ἄλλοτε εἰς τὸν οὐρανόν, ἄλλοτε ἐπάνω ἀπὸ τὸν οὐρανόν καὶ ἄλλοτε κάτω ἀπὸ τὴν γῆν. Καὶ ὡς πρὸς τὸ πῦρ ἄλλο εὑρίσκεται εἰς τὸν ἥλιον, ἄλλο εἰς τὴν σελήνην, ἄλλο εἰς τὰ ἀστρα, ἄλλο εἰς τὰς ἀστραπάς, ἄλλο εἰς τὸν ἀέρα, ἄλλο γίνεται ἀπὸ ξύλα, ἄλλο εὑρίσκεται γύρω μας, ἄλλο προέρχεται ἀπὸ τὰς λυχνίας καὶ ἄλλο ἀπὸ τὴν γῆν. Διότι εἰς πολλὰ μέρη ἀναδίδεται ἀπὸ τὴν γῆν τοιοῦτον πῦρ, ὅπως εἰ πηγαὶ τῶν ὑδάτων. E Ἄλλο πάλιν προέρχεται διὰ τῆς τριβῆς ἀπὸ τοὺς λίθους, ἄλλο ἀπὸ τὰς κορυφὰς τῶν δένδρων, ὅταν αὐταὶ ἔρχονται εἰς τριβὴν καὶ ἄλλο ὑπάρχει εἰς τοὺς κεραυνούς. Καθ' ὅμοιον τρόπον λοιπὸν καὶ ὡς πρὸς τὸν ἀέρα αὐτὸς, πού εἶναι γύρω μας, εἶναι πυκνότερος, ἄλλος λεπτότερος καὶ ἄλλος πάλιν, πού εὑρίσκεται ὑψηλότερα εἶναι περισσότερο πυρρινός.

Ἄλλὰ καὶ οἱ ἀνεμοὶ ἔχουν πολλὰς διαφορὰς: διότι ὁ ἕνας εἶναι λεπτότερος, ὁ ἄλλος πυκνότερος, ὁ ἕνας ψυχρότερος, ὁ ἄλλος θερμότερος ὁ ἕνας ὑγρότερος, ὁ ἄλλος θερμότερος. Ὡς πρὸς τὸν ἀέρα καὶ τὸ σύννεφον, τὸ μὲν ἐν κινεῖται θερμότερον, τὸ δὲ ἄλλο παχύτερον, ὡς ἐπιπλόν.³⁸⁸ Α Τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν συμβαίνει μὲ τὰ νέφη καὶ τοὺς ἀνέμους: τὰ μὲν νέφη ὁμοιάζουν μὲ ὑδροφόρους στάμνας, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἄλλοτε μὲν πλήρεις ὑδροφόροι, ἄλλοτε δὲ εἶναι κενά: οἱ δὲ ἀνεμοὶ ὁμοιάζουν μὲ ἀνεμοστῆρας. Καὶ οὗ, ὅταν θλέπῃς αὐτὰ καὶ τὴν διαφορὰν καὶ τὴν ποικιλίαν των, νὰ θαυμάξῃς τὸν δημιουργόν.

«Αὐτὸς ἐπάταξε διὰ θανάτου τὰ πρωτότοκα τῆς Αἰγύπτου». Ἀφοῦ ἀνεφέρθη εἰς τὰ γενικά καὶ ἔδειξε τὴν

πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ περὶ ὀλοκλήρου τῆς οἰκουμένης μὲ τὰς ἀστραπὰς, μὲ τοὺς ἀνέμους, μὲ τὸν ἀέρα, μὲ τὰ νέφη, μὲ τὰς θροαγὰς καὶ ἤλεγξε τὴν φλυαρίαν ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἰσχυρίζονται, ὅτι ὑπάρχει πρόνοια μέχρι τῆς σελήνης, εἰσέρχεται εἰς τὰ μερικά, τὰ ὅποια ἀναφέρονται εἰς τοὺς Ἰουδαίους. **Β** "Ὅτι μὲν ἡ γῆ καὶ ὁ οὐρανὸς καὶ ὅλα τὰ ὄρατὰ ἀπολαύουν τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, ἀπέδειξε μὲ ἐκείνα, τὰ ὅποια προηγουμένως ἐλέγχθησαν ἀλλὰ διὰ τὴν κάμη τοὺς Ἰουδαίους περισσότερο εὐγνώμονας, διηγείται καὶ τὰ μερικά ἀποδεικνύων τοιαυτοτρόπως, ὅτι ὁ τῶν πάντων Θεὸς ἐνῶ προνοεῖ περὶ ὅλων γενικῶς, ἔκοιμε πρὸς χάριν αὐτῶν ἰδιαίτερας εὐεργεσίας. Παρὰ ταῦτα ὅμως καὶ ἐκείνα, τὰ ὅποια ἔγιναν χάριν αὐτῶν, εἶχον πάλιν καθολικὴν σημασίαν. Διότι ἡ προτίμησις αὐτῶν ἔναντι τῶν ἄλλων λαῶν παρεκκίνει ἐκείνους πρὸς ζηλοτυπίαν. Τοῦτο ἀκριθῶς ἐπιθυμῶν νὰ ἀποδείξῃ ὁ Παῦλος λέγει: «Διὰ τοῦ ἁμαρτηματώδους τῶν ἠλθεν ἡ σωτηρία εἰς τὰ ἔθνη, διὰ τὴν κίνησιν τὴν ζηλοτυπίαν τῶν Ἰσραηλιτῶν».¹⁵

"Ὅπως ἀκριθῶς ὁ πατήρ ἀπὸ τὰ τέκνα, τὰ ὅποια ἀπομακρύνονται ἀπὸ αὐτῶν, **Γ** ἀφοῦ λάθῃ ἔν, τὸ φέρει εἰς τὰ γόνατά του καὶ δὲν κάμνει αὐτὸ διὰ τὸ παιδί τοῦτο, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο διὰ τὰ ὑπόλοιπα, ὥστε παρακινουμένα ἀπὸ τὴν τιμὴν αὐτὴν νὰ τρέξουν πρὸς τὸν πατέρα καὶ νὰ ἀπολούσουν τὴν ἴδιαν θωπίαν, καθ' ἑαυτοὺς τρόπον καὶ ὁ Θεὸς ἐνήργησεν ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων. Διότι, ἀφοῦ ἐσήκωσεν αὐτοὺς ὄχι ἐπὶ τῶν γονάτων του,¹⁶ ἀλλὰ ἐπὶ τῶν χειρῶν του (ὅπως λέγει ὁ προφήτης) καὶ τοὺς μετέφερον ἐπάνω εἰς τὴν ράχιν του, χαρίζει εἰς ἐκείνους, ὅσα ἐπεθύμουν,¹⁷ δηλαδὴ τὸν νόον, θυσίας, τὰ ὅποια ἰδιαίτερος ἐζήτησαν μὲ πολλὴν προθυμίαν, προσοσίαν κατὰ τοὺς πολέμους, νίκας, τρόπαια, **Δ** ἀφθονίαν τῶν γηγενῶν πραγμάτων καὶ εὐφορίαν καρπῶν, ὥστε μὲ ὅλα αὐτὰ ἐκείνους μὲν νὰ ἐνισχύσῃ καὶ νὰ εὐεργετήσῃ, καὶ τοὺς ἄλλους νὰ δηγήσῃ εἰς ζηλοτυπίαν. Ἐπειδὴ ὅμως ἐπρόκειτο νὰ γίνοντο φαῦλοι, διότι συνεχῶς ἐκολακεύοντο ἀπὸ αὐτὰ, συνετίξει αὐτοὺς διὰ τῶν τιμωριῶν. Εἶναι ἀληθῶς

15. Ρωμ. 11, 11.
16. Ἐσ. 11, 3.
17. Δευτ. 32, 11.

μεγάλῃ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς περιπτώσεις ἀμηναντίας εὐρίσκει διεξόδους.

Πρόσεχε τὴν σύνεσιν τοῦ προφήτου. Ἀφοῦ ἔφερε τὸν λόγον ἀπὸ τὰ γενικά εἰς αὐτὰ ἐδῶ τὰ μερικά, διὰ τὴν μὴ νομίση κανεὶς ἀνόητος, ὅτι ὁ Θεὸς μεροληπτεῖ, ὅταν ἐπανῆλθεν εἰς τὰ γενικά, τότε ὁμιλεῖ περὶ τῶν ἐξῆς καὶ λέγει. «Αὐτὸς ἐπάταξε διὰ θανάτου τὰ πρωτότοκα τῆς Αἰγύπτου». **Ε** Ἄρα γε δὲν νομίζετε, ὅτι αὐτὰ ἔχουν γίνεαι περισσότερο διὰ τοὺς Ἰουδαίους; Ἄν λοιπὸν ἀποδείξω, ὅτι αὐτὰ ἔγιναν καὶ δι' ἄλλους, τί θὰ εἴπουν ἐκείνοι, οἱ ὅποιοι ἰσχυρίζονται, ὅτι ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι καθολικὴ; Πῶς εἶναι δυνατόν λοιπὸν νὰ ἀποδειχθῇ αὐτὸ; Ἐπαρκεῖ θεοαίως ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ ὅποιος σαφῶς δηλώνει αὐτὸ καὶ λέγει: «Δι' αὐτὸ ἀκριθῶς σὲ ἀνύψωσα, διὰ τὴν δειξάμεν διὰ σοῦ τὴν δύναμίν μου καὶ νὰ διαλαληθῇ τὸ ὄνομά μου εἰς ὅλην τὴν γῆν».¹⁸ **Α**

Εἶδες, ὅτι ὁ θάνατος γίνεται καλὴ ἀγγελία καὶ ἡ θεόστολος ἐκείνη πληγὴ κήρυγμα, τὸ ὅποιον περιέρχεται παντοῦ καὶ διαλαλεῖ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ; Προνοεῖ λοιπὸν ὁ Θεὸς δι' ὅλην γενικῶς τὴν οἰκουμένην καὶ ὅταν ἀκόμη κατευθύνῃ τοὺς Ἰουδαίους. Ἄν καὶ ἔλαθε γνώσιν θεοαίως τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ καὶ παλαιότερον, ὅπως ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰωσήφ καὶ τοῦ Ἀβραάμ, τῶρα ὅμως ἐγνώρισεν αὐτὴν σαφέστερον. Κατὰ ποῖον τρόπον; Τότε μὲν μὲ εὐεργεσίαν, ἀργότερα δὲ καὶ διὰ τιμωρίας. Καὶ δὲν ἔπαυσεν, ὅπως προηγουμένως πολλὰκις εἶπον, συνεχῶς καὶ καθ' ἑκάστην γενεάν νὰ ἀναδεικνύῃ τὸν ἑαυτοῦ καὶ νὰ τὸν καθιστᾷ γνωστὸν δι' ἔργων. Καὶ δὲν κάμνει αὐτὸ πάντοτε καθ' ὅμοιον τρόπον, ἀλλὰ διαφόρως καὶ ποικιλοτρόπως. **Β** Τότε μὲν μὲ τὴν γυναῖκα τοῦ Ἀβραάμ, τῆς ὁποίας κατενίκησεν τὴν στείρωσιν, ἀργότερα μὲ τὴν πείναν καὶ τὴν ἀφθονίαν τῶν ἀγαθῶν ἔπειτα ἀπὸ αὐτὰ μὲ τὰς ἀλλεπαλλήλους τιμωρίας.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀπέδιδον εἰς τὸν Θεὸν ἀδυναμίαν καὶ μόνοι τῶν ἐφόνευσαν τὰ πρωτότοκα τέκνα καὶ μὲ αἷμα ἔβαπτον τὸν ποταμὸν, κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀποδεικνύει εἰς αὐτοὺς κατὰ μυστικὸν τρόπον τὴν δύναμιν του. Αἱ ματαὶ δηλαδὴ τῶν Αἰγυπτίων, ἐπειδὴ περιεφρόνησαν τὰς σκληρὰς ἐκείνας διαταγὰς καὶ δὲν ὑπελόγησαν τὴν ἀληθεῖ ἀπόφασιν τοῦ βασιλέως, ἔτυχον παρὰ τοῦ Θεοῦ με-

18. Ἐξέδ. 9, 16 καὶ Ρωμ. 9, 17.

γάλης ευεργεσίας. Και τὰ δύο αὐτὰ γεγονότα ἦσαν ἀποτελέσματα τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ. **Σ** Καὶ τὸ ὅτι δηλαδὴ αἱ γυναῖκες ἀνεβελήθησαν περισσότερον ἀνδρείααι ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι φοροῦν τὰ διαδήματα καὶ τὸ ὅτι ἀπέδωσαν εἰς αὐτὰς τὰς ἀμοιβὰς καὶ τὸ ὅτι αὐταὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ πλήθους τοῦ λαοῦ.

Διότι τὸ «ὅτι ὁ Θεὸς εὐηργεῖται τὰς μαιᾶς»¹⁹ σημαίνει, ὅτι ἐμεγάλωσεν ἡ οἰκογένεια αὐτῶν. Διότι ἀντὶ τῶν ευεργεσιῶν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἐλάμβανον ἀπὸ τὸν Θεὸν τὰς ἀμοιβὰς. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν ἐφάνευον τὰ τέκνα αὐτῶν, ὁ Θεὸς ἐχώριζεν εἰς αὐτὰς πολλὰ παιδιά. Ἐπειδὴ δὲ ἐπέμενον νὰ συμπεριφέρωνται ἀκόμη ἀνοήτως, ἐπέφερε μεγαλύτεραν τιμωρίαν καὶ ἐδιδάσκατο ἡ οἰκουμένη καὶ ἐδιδάσκατο καὶ οἱ Αἰγύπτιοι. **Δ** Καὶ ἐκεῖνη μὲν ἐδιδάσκατο ἐξ ἀκοῆς, αὐτοὶ δὲ μέσα εἰς τὰς συμφορὰς τῶν ἐβλεπον τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν θλιμμάτων τῶν καὶ τῆς προσωπικῆς τῶν ἐμπειρίας. Δι' αὐτὸ καὶ προέλεγεν εἰς αὐτούς, διὰ νὰ μὴ θεωρήσουν τὴν τιμωρίαν ὡς κάποιαν σύμπτωσιν ἢ καὶ ὡς κοινὸν θάνατον. Αὐτὸ τὸ ὅτι οἱ εἰς ἄλλο μέρος λοιπὸν ἐλέγχθη περὶ τοῦ Σωτήρος, τὸ αὐτὸ πρέπει καὶ ἐδῶ νὰ λεγθῆ. Ποῖον εἶναι τοῦτο; «Βασίλευε εἰς τὸ μέσον τῶν ἐχθρῶν σου».²⁰ Δὲν τοὺς ᾤδηγησεν εἰς τὴν ἔρημον οὔτε εἰς ἄλλο τι μέρος, ἀλλὰ μέσα εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν ἐπέφερε τὴν τιμωρίαν.

Βλέπε ὅμως, ὅτι καὶ μέσα εἰς τὴν τιμωρίαν ὑπάρχει ἀγάπη. Διότι ἤρχισε πρῶτα ἀπὸ τὰ ζῶα καὶ ἔπειτα ἐπροχώρησεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους. **Ε** Ποῖος λοιπὸν δὲν θὰ ἐθαύμαζε τὴν δύναμιν τοῦ, κατὰ ποῖον τρόπον εἰς μίαν στιγμὴν χρόνου ἐπέτυχεν ὅλα ἐν γένει, τὴν ἐπιείκειαν καὶ τὴν ἀνεκφραστον σοφίαν; Οὔτε πρῶτην αὐτὴν τὴν τιμωρίαν ἐπέβαλε, διότι ἐπεθύμει νὰ διορθώσῃ αὐτοὺς με ἄλλας προηγουμένως, οὔτε πάλιν ἐπέβαλεν αὐτὴν χωρὶς προειδοποίησιν.²¹ **390 A**

Διὰ ποῖον τέλος πάντων λόγων; Διὰ νὰ συνείσῃ αὐ-

19. Ἐξοδ. 1, 20.

20. Ψαλμ. 109, 2.

21. Ὁ Θεὸς ἐπέβαλε διαφόρους τιμωρίας εἰς τὸν λαὸν τῆς Αἰγύπτου, οἱ ὅποιοι ἠνομιάζοντο πληγαὶ τοῦ Φαραῶ. Διότι δὲν ἐπέταξε ὁ Φαραῶ τὴν ἐξ Αἰγύπτου ἔξοδον τῶν Ἰσραηλιτῶν. Παρὰ τὰς πληγὰς ὁ Φαραῶ ἐμείνει ἀμετανόητος. Τέλος ὁ Θεὸς ἔστειλε τὴν δεκάτην καὶ σκληροτέραν ἐξ ὅλων πληγῶν. Ἰθαγύστετε δηλαδὴ ὅλα τὰ πρωτότοκα τέκνα τῶν Αἰγυπτίων, ἀκόμη καὶ τῶν ζῴων αὐτῶν.

τοὺς μὲ τὰ λόγια καὶ νὰ μὴ λάθουν τὴν ἐμπειρίαν τῆς πραγματικότητος. Οὔτε πάλιν, ἐπειδὴ δὲν διορθώθησαν, ἐπέταξε νὰ ἐκδηλώνεται ἡ τιμωρία κατὰ τρόπον ἀμφίβολον. Διὰ νὰ μὴ θεωρήσῃ λοιπὸν καεῖς αὐτὴν συμπτωματικὴν ἢ νόσον ἢ ἐπιδημίαν, πρόσχε, πόσα γίνονται. Πρῶτον εἰς διάστημα μιάς νυκτὸς προσεβλήθησαν ὅλοι. Δεύτερον ὅλα τὰ πρωτότοκα παιδιά. Ἐάν λοιπὸν ἦτο ἐπιδημία, δὲν θὰ προσέβαλε μόνον ὅλα τὰ πρωτότοκα καὶ θὰ ἐλυπεῖτο τὰ δευτερότοκα, ἀλλὰ θὰ προσέβαλεν ὅλους ἀδιακρίτως. Τρίτον, ἐάν ἦτο ἐπιδημία, δὲν θὰ ἀπεμακρόντο ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους καὶ θὰ προσέβαλε μόνον τοὺς Αἰγυπτίους, **Β** ἀλλὰ θὰ ἐπηρέαζε πολὺ περισσότερον ἐκεῖνα τὰ σώματα, τὰ ὅποια εἶχον καταπονηθῆ μὲ κόπους καὶ ταλαιπωρίας καὶ τόσας συμφορὰς²² καὶ τόσον πολὺ ἐξηντλήθησαν μέσα εἰς τὴν πτωχείαν καὶ τὴν πείναν. Δὲν θὰ ἐπηρέαζε τοὺς βασιλεῖς οὔτε ἐκεῖνους, οἱ ὅποιοι ἔζων μέσα εἰς τὰ ἀξιώματα καὶ εἶχον μεγάλην ἀνεσιν καὶ ἐτύγγαρον πολλαπλῶν περιποιήσεων. Ἐάν ἦτο ἐπιδημία, δὲν θὰ ἐξεδηλώντο ἀφινδύως, ἀλλὰ, ἀφοῦ παρουσίαζε προηγουμένως ὅλα τὰ συμπτώματα τῆς ἐμφανισεῶς τῆς. Τώρα δὲ ὅλα αὐτὰ ἐπέρχονται ἀπὸ κοινού, διὰ νὰ τιμωρηθῇ ἡ ἀχαριστία τῶν Αἰγυπτίων. Διότι καὶ μετὰ ἀπὸ τὴν τιμωρίαν αὐτὴν καὶ ἀφοῦ σαφῶς πλέον ἐντελέφθησαν, ὅτι ἡ τιμωρία ἦτο θεοσταλάτος, κατεβιάσκον τοὺς Ἰουδαίους μετὰ τὴν ἔξοδόν των, **Σ** πράγμα τὸ ὅποion ἀποδεικνύει τὴν ἐσχάτην ἀγνωμοσύνην καὶ τὴν μεγίστην ἀπολογίαν ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ.

Ὅταν ἐπρόκειτο νὰ σταματήσῃ τὰς ἀποδείξεις, εἰς τοιοῦτον σημεῖον ἔκαμε τὴν διακοπὴν, ὥστε δι' αὐτοῦ ἐδικαίωτο, δι' ὅσα προηγουμένως ἔκαμεν, εἰς ἐκεῖνους, οἱ ὅποιοι ἤθελον νὰ προσέξουν. Διὰ νὰ μὴ λέγῃ καεῖς, διὰ ποῖον τέλος πάντων λόγων τιμωροῦνται ὅλοι, ἐνῶ ὁ βασιλεὺς κρατεῖ τοὺς Ἰουδαίους καὶ ὑποπίπτει εἰς σφάλματα, διὰ τοῦ τελευταίου λύει τὴν ἀπορίαν αὐτὴν. Κατὰ ποῖον τρόπον ἐπιλύει τὴν ἀπορίαν διὰ τοῦ τελευταίου τούτου; Διότι ὅταν ἀπέθανον τὰ πρωτογέννητα παιδιά αὐτῶν, ἐκεῖνοι, παρὰ τὴν βέλγησιν τοῦ βασιλεῶς, ἐφυγάδουν τοὺς Ἰουδαίους. Ἐπομένως, ἐάν ἐπεθύμουν ἐξ ἀρ-

22. Οἱ Αἰγύπτιοι ἐπεθῆ ἔβλεπον τοὺς Ἰσραηλίτας νὰ πληθύνονται ἀφειδίοντο, ἔμελλε κάποιαν ἡμέραν καταλάβουν τὴν γῆραν των, τοὺς ἐπέβαλον σκληρὰς δοκιμασίας καὶ τοὺς ἐκακομετεχειροῦντο παικιστέρας.

χῆς, θά ἤμποροῦσαν νά ἐπιβληθοῦν ἐπ' αὐτοῦ. Συνεπῶς δὲν ἤμποροῦσαν τὸν βασιλέα, ὅχι διότι δὲν ἤμποροῦσαν, ἀλλὰ διότι δὲν ἠθέλαν. **D** Καὶ ἡ καταδίωξις τῶν Ἰουδαίων, ἡ ὁποία ἐγένετο ἔπειτα ἀπὸ αὐτά, ἐπαυξάνει τὴν ἐνοχλήν των.²³

Τοῦτο ὡς γνωστὸν συνέβη καὶ ἐπὶ τοῦ βασιλέως Σαούλ. Ὄταν ἔπρεπε νά ἀπολλάξουν τὸν υἱόν, ὄλοι ἀπὸ κοινοῦ μὲ κολακείας πρὸς τὸν βασιλέα ἔσωσαν αὐτόν, ἂν καὶ παρενόμησαν.²⁴ Ὄταν ὅμως ὁ βασιλεὺς ἠθέλε νά σφαγιασθῇ τόσους ἱερεῖς, δὲν εἶπον οὔτε λέξιν οὔτε βοήθειαν προσέφεραν. Ἐὰν τότε ἐβοήθει πρὸς τοῦτο ἡ συγγενεῖα καὶ ἐδῶ ἐβοήθει ἡ φύσις τοῦ δικαίου, διότι ἦσαν ἱερεῖς καὶ ἡ σφαγὴ ἦτο παράνομος καὶ ἡ ὀργὴ δὲν προήρχετο ἀπὸ ὀρθῆν κρίσιν. **E** Ἀλλὰ αἰτία τῆς καταστάσεως αὐτῆς ἦτο ἡ ἀδιαφορία καὶ τὸ ὅτι δὲν ἐλυποῦντο πολὺ διὰ τὴν ἐναλλαγὴν τῶν ἱερέων.

Βλέπε λοιπὸν, ποῖα συμφορὰ ἐμάστιζον αὐτοὺς μετὰ ταῦτα. Διὰ τὴν ἀμέλειαν ἐκείνην δὲν ἔλαβον τυχαίαν τιμωρίαν. Ὄταν λοιπὸν γίνεται κατὰ παράνομον κανεῖς νά μὴ εἶναι ἀπαθής, ἀλλὰ νά γίνετα καυστικώτερος ἀπὸ τὸ πῦρ καὶ νά μὴ στενοχωρῆται ὀλιγώτερον ἀπὸ τοὺς ἀδικουμένους καὶ κατ' αὐτόν τὸν τρόπον θά ἀναχαιτίσῃ τὰ περισσότερα κακὰ.

« Ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον μέχρι τοῦ ζώου». ²⁵ **A** Διὰ ποῖον λόγον τέλος πάντων καὶ τὰ ζῶα; Ἐπειδὴ καὶ αὐτὰ ἐδημιουργήθησαν χάριν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ ἀνθρώπου τιμωρεῖ αὐτά, ὥστε νά ἐπιτείνῃ τὸν φόβον, νά διευρύνῃ τὴν συμφορὰν καὶ νά ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ πηγή εἶναι θεόστατος καὶ ὅτι ὁ πόλεμος ἔρχεται ἀπὸ τοὺς οὐρανούς.

« Αὐτὸς ἔστειλε θαύματα μικρὰ καὶ μεγάλα εἰς τὸ μέσον σου, Αἴγυπτε». Πί σημαίνει εἰς τὸ μέσον σου; **H** ἔννοεῖ τὸν τόπον ἢ τὸ ὀλοφάνερον. Διότι αἱ λέξεις ἐν μέσῳ δηλώνουν τὸ φανερόν, καθὼς εἰς ἄλλο μέρος λέγει ἐπραγματοποίησε τὴν σωτηρίαν εἰς τὸ μέσον τῆς γῆς.²⁶ Τὸ μέσον εἶναι ὀλοφάνερον εἰς ὄλους γενικῶς. Ἔστει-

23. Ὄταν οἱ Ἰσραηλίταις εἶχον προνοήσει ἔξω ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ ἦσαν ἐτοιμοὶ νά παρῶσιν τὴν Ἐρυθρὴν θάλασσαν, ὁ Φαραὼ μετανοήσας, διότι ἐπέστρεψεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἐξοδόν, τοὺς καταδίωξε μὲ ἄρματα, ἱππικὴν καὶ στρατόν.

24. Α' Βασίλ. 14, 45 καὶ 22, 17.

25. Ψαλμ. 73, 12.

λεν αὐτὸς θαύματα μικρὰ καὶ μεγάλα εἰς τὸ μέσον σου, Αἴγυπτε. Εὐλόγως, διότι ὅσα ἐγένοντο ἀπέβλεπον εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν ἀνθρώπων καὶ διὰ τὰ τὰ ἴδουν ἐκείνοι, οἱ ὅποιοι ὠφείλον νά ἀποκομίσουν κέρδος. **B** Καὶ δὲν ἐπραγματοποιούντο τυχαίως, ἀλλὰ μὲ τρόπον πολὺ θαυμαστόν, ὥστε καὶ μὲ τὴν ἐκπληξίην καὶ μὲ τὸν θαυμασμόν νά ἐπιφέρουν διπλὴν ὠφέλειαν.

« Κατὰ τοῦ Φαραῶ καὶ ὄλων τῶν δούλων του». Εἶδες τὴν ἀνέκφραστον δύναμιν; Κατὰ ποῖον τρόπον ἐνῶ δηλαδὴ ἦσαν ὄλοι μαζί, ἡ τιμωρία προσέβαλεν αὐτοὺς καὶ ἐκείνοι μὲν ὠφίσταντο τὰς δοκιμασίας, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἀπεκόμιζον τὴν ὠφέλειαν; Κατὰ ποῖον δὲ τρόπον ἔννοεῖ τὸ «καὶ ὄλων τῶν δούλων του»; Καὶ δὲν εἶχον θεσθαίως ὄλοι πρωτογέννητα τέκνα, ἀλλὰ ἔννοεῖ τὰ ὑπόλοιπα μικρὰ θαύματα καὶ ὅτι ἐνῶ εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐπλήττοντο αὐτοί, οἱ Ἰουδαῖοι ὠφελοῦντο καὶ ἐνῶ εἰς τὴν ἔρημον εὐηργετοῦντο οἱ Ἰουδαῖοι, ἄλλοι ὠφελοῦντο **C** καὶ τὰς μὲν τιμωρίας ἐπέβαλεν εἰς τοὺς ἐχθρούς, τὰς δὲ εὐεργεσίας ἔκαμεν εἰς αὐτοὺς, ἐνῶ ὠφέλει ὄλους καὶ τοὺς μὲν καὶ τοὺς θεῖς. Καὶ διὰ τὴν εὐεργεσίαν καὶ αὐτοὺς, διότι οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι συνηθίζουν νά ἀναγνωρίζουν τὸν Θεὸν περισσότεροσταν πηλὴττωνται, παρὰ ὅταν εὐεργετοῦνται. Ἐπειδὴ θεσθαίως αὐτοὺς δὲν ἐπεθύμει νά τιμωρῇ ἐκείνους, πρόσεχε, ὅτι αὐτὸς συνεχῶς ἀπομακρύνει τὴν τιμωρίαν καὶ ἀποδεικνύει τὴν δύναμιν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν δι' ἀμφοτέρων τῶν περιπτώσεων. Θά ἦτο ἀρκετὸν θεσθαίως, ἔπειτα ἀπὸ τὴν πρώτην τιμωρίαν, τὴν δευτέραν καὶ τὴν τρίτην, νά κατασπρέμῃ αὐτοὺς ὀλοσχερῶς, ἐπειδὴ ἔπασχον ἀπὸ ἀνάστον νόσον ἀλλὰ δὲν τὸ ἠθέλησε. **D** Καίτοι προσέθελε τὰ μέλλοντα καὶ ὅτι δὲν θά γίνον καλῶτεροι οὔτε μὲ τὴν πέμπτην τιμωρίαν οὔτε μὲ τὴν ἕκτην οὔτε μὲ τὴν δεκάτην, δὲν ἔπαυε νά τοὺς ἀνέχετα μὲ μακροθυμίαν.

Δι' αὐτόν τὸν λόγον ἀξίζει νά θαυμάζῃ κανεῖς τὴν δύναμιν αὐτοῦ καὶ τὴν φροντίδα καὶ τὴν σοφίαν καὶ τὴν καλωσύνην. Τὴν δύναμιν, διότι ἐπέθελε τὴν ποινήν, τὴν φροντίδα, διότι ἐπέμεινε τὴν σοφίαν, διότι ἐφήρμοξε τὸ σχέδιόν του, ἐνῶ προσέθελε τὰ μέλλοντα. Καὶ τοῦτο μάλιστα εἶναι γνώρισμα τῆς φιλανθρωπίας, τὸ ὅτι δηλαδὴ κάμνει τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τὰ μικρότερα καὶ τὰ ἀλλογα διὰ τα. Μὲ τὴν πάροδον δὲ τοῦ χρόνου προσέβαλε καὶ τὸν βασιλέα, πράγμα τὸ ὁποῖον συνετέλεσεν ἰδιαίτερος νά δια-

δοθούν αυτά, τὰ ὅποια ἀνέβαινον. Διότι, ὅσα συμβαίνουν ἐπὶ τῶν ἰδιωτῶν, φυσικὸν εἶναι νὰ διαφεύγουν τῆς προσοχῆς τοῦ κοινοῦ. Ε.

Ὅταν ὁμοῦ δέχεται τὴν ποινήν ἄνθρωπος ἐπιφανοῦς θέσεως, τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ κυκλοφορήσῃ παντοῦ ἡ φήμη τοῦ γεγονότος. Ἄφου λοιπὸν ἐξέθεσε τὸν λόγον, διὰ τὸν ὁποῖον ἐπλήξε τοὺς Αἰγυπτίους, ἀναφέρει καὶ τὰς ἐπιβληθείσας τιμωρίας καὶ δὲν μνημονεύει αὐτὰς ἐπαινελημμένως οὔτε ἀπαριθμῆναι τὰ εἶδη των, ἀλλὰ μὲ μίαν λέξιν, ἀφού ὑπηνίχθη ἄλλας αὐτὰς, τὰς ἀντιπαρήλαθ με τὸ νὰ εἶπῃ: ³⁹² Α. «Αὐτὸς ἔστειλε θαύματα μικρὰ καὶ μεγάλᾳ εἰς τὸ μέσον σου, ὦ Αἴγυπτε».

Ἐπειτα πάλιν ὁδηγεῖ τὸν λαὸν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον εἰς τὴν ἔρημον καὶ ἀποδεικνύει πανταχοῦ, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἀνήκει εἰς ἓν μέρος τοῦ κόσμου οὔτε παρομένει εἰς μίαν χώραν, ἀλλὰ ἀνήκει εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην. Διὰ τοῦτο προσέθεσε λέγων «αὐτὸς ἐπάταξε διὰ θανάτου πολλὰ ἔθνη καὶ ἐφόνησε πολλοὺς δυνατοὺς βασιλεῖς». Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς πορείας ποικιλοτρόπως παρουσίαζεν ἐγγυήσεις τῆς δυνάμεώς του καὶ κατηύθυνε τὸν λαὸν μὲ τὸ νὰ διδάσκῃ αὐτὸν διὰ τῆς πραγματικότητος.

Διότι καὶ προηγουμένως ἐδίδασκε διὰ τῶν πολέμων, ὅτι οὗτοι δὲν διεξήγοντο οὔτε ἀπὸ τὴν φύσιν τοῦ ἀέρος, οὔτε ἀπὸ τὴν δύναμιν τῶν στοιχείων. Β οὔτε ἀπὸ τίποτε παρόμοιον, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν στρατηγικὴν χεῖρα τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ὠδήγει αὐτοὺς εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῶν πολέμων. Διὰ τῆς μίας περιπτώσεως ἀπεδεικνυετο ἡ ἄλλη, διὰ τῶν γεγονότων τῆς Αἰγύπτου τὰ γεγονότα τῆς ἔρημου καὶ διὰ τῶν γεγονότων τῆς ἔρημου τὰ γεγονότα τῆς Αἰγύπτου. Διότι, ὅταν αὐτοὶ χωρὶς ὅπλα καὶ στρατιωτικὴν τάξιν καὶ μάχην κατεπίεζον τοὺς ἐχθροὺς, τοῦτο ἀπεδείκνυεν εἰς αὐτοὺς, ὅτι καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐκίνησεν αὐτὰ ἄνεκτον των, ὅχι ἐπειδὴ ἑσπερεῖτο στοιχείων, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἐπεθύμει νὰ ἐπιδείξῃ τὴν δύναμιν του κατὰ ποικίλους καὶ διαφόρους τρόπους, ἐχρησιμοποίησε τὰ δημιουργήματά του.

Ἐτὸν Σηὼν βασιλεῖα τῶν Ἀμορῶν καὶ τὸν Ὠγ τὸν βασιλεῖα τῆς χώρας Βασάν.³⁹³ Δὲν ἀκολουθεῖ τὰς πόλεις οὔτε κατ' ἐλάχιστον ἀναφέρει τὴν παράταξιν, C ἀλλὰ πάλιν μὲ μεγαλοφυλίαν ἀντιπαρέρχεται ἄπειρον πλῆθος

392. Οἱ δύο περιβάσεις: βασιλεῖς Ἀμορῶν πέραν τοῦ Ἰορδάνου.

θουμάτων. Ἐνῶ ἤμποροῦσε νὰ ἐπιμείνῃ καὶ τὴν τραγωδίαν ἐκείνην νὰ διατρανώσῃ, δὲν κάμνει αὐτό, ἀλλὰ εὐρισκόμενος μέσα εἰς τὸ πλῆθος τῶν ἔργων, τὰ ὅποια ἐδημιούργησεν ὁ Θεός, παρατρέχει ὅλα γενικῶς καὶ ἀνεχίξει. Ἄν καὶ οἱ ἐχθροὶ ἦσαν ἐξωπλισμένοι καὶ κατόικουν εἰς πόλεις μὲ ἰσχυρὰ τεῖχη καὶ εἶχον μελετήσει τὴν τακτικὴν τοῦ πολέμου, ἐνῶ οἱ φυγάδες Ἰουδαῖοι δὲν εἶχον πολεμικὴν ἐμπειρίαν καὶ μάλιστα εἶχον ἀπαλλαγὴ ἀπὸ μακροχρόνιοι δουλείαν καὶ τυραννίαν, ἀφού ἀνηλώθησαν ἀπὸ τὴν πείναν καὶ τὴν θλίψιν, D ἐκτεθειμένοι εἰς κάθε κίνδυνον, παρὰ ταῦτα ὁμοῦ ἦσαν ἰσχυρότεροι ἐξ ὅλων λόγῳ τῆς χειρὸς, ἡ ὁποία κατηύθυνεν αὐτοὺς.

Ἦτο ἀκόμη καὶ δίκαιος ὁ πόλεμος. Δὲν ἐπετίθεντο οἱ Ἰουδαῖοι ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ' ἐκεῖνοι παρεῖχον ἀφορμὰς κλειόντες εἰς αὐτοὺς τὸν δρόμον, πράγμα τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν μεγίστην ἀπανθρωπίαν. Καὶ δὲν ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Ἰδουμαίους νὰ προχωρήσουν εἰς πόλεμον. Διὰ νὰ μὴ ἀναβαρρῆσουν μὲ τὴν αἰγὴν καὶ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὰ πάλιν ἐπιτεθοῦν, ἀλλὰ νὰ γνωρίσουν, ποίους πρέπει νὰ πολεμοῦν καὶ ἀπὸ ποίους νὰ ἀπέχου, E εἰς τὴν ἔρημον κάμνει τοῦτο, ἐκ τῶν πραγμάτων δηλαδὴ νομοθετεῖ, κατὰ ποῖον τρόπον πρέπει νὰ μεταχειρίζωνται ἐκείνους, οἱ ὅποιοι προστρέχουν πρὸς αὐτοὺς.

Καὶ ὄλους τοὺς ἄλλους βασιλεῖς τῶν κρατιδίων Χαναάν. Εἶδες, ὅτι ἀπὸ ἐδῶ διδάσκεται ὅλη ἡ γένει ἡ οἰκουμένη; Διότι, ὅπως ἀκριβῶς τὸ πῦρ πρὸς τὰς ἀκάνθας, τοιοῦτοτρόπως ἐπετέθησαν πρὸς ὄλους καὶ κανεὶς δὲν ἤμποροῦσε νὰ τοὺς ἀντιμετωπίσῃ.

Ἄκουε λοιπὸν, τί ἰσχυρίζεται ὁ Βαρλαάμ, ἀφού ἐδιδάχθη ὅχι ἀπὸ τοὺς προφήτας καὶ τὸν Μωυσέα, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν πραγματικότητος ἐπὶ ἔθνος αὐτὸ θὰ διδάξῃ μὲ τὴν γλώσσαν του ὅλον τὸν κόσμον.³⁹⁴ Εἶδες ποῖα σπουδαία μεταφορὰ ἐλέχθη; Δὲν εἶπεν, ὅτι θὰ πολεμήσῃ, θὰ καταβάλῃ, ἀλλὰ ὅτι θὰ διδάξῃ μὲ τὴν γλῶσσαν, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ παραυπάσῃ τὴν ἀκοπον νῆσαν.³⁹⁵ Α καὶ ὅτι τὰ τρόπαια ἐπετεύχθησαν χωρὶς αἱματοχυσίαν καὶ ὅτι οἱ ἐχθροὶ ἐπέστησαν ἀπὸ μόνῃν τὴν ἐπιδρομήν. Δὲν ἔχουν ἀνάγκην, λέγει, παρατάξεως καὶ συγκρούσεως; Ἄρκει μόνον νὰ ἐπιτεθοῦν καὶ ὅλα γενικῶς καταπλασσονται καὶ ὑποχωροῦν. Δὲν ἔκαμε θεθαίως αὐτοὺς νὰ νικοῦν μόνον

394. Ἀριθμ. 22, 4.

μέ τας συνθηκὰς τοῦ πολέμου καὶ τῆς στρατιωτικῆς τακτικῆς, διὰ νὰ μὴ ἀποδοθῆ ἡ νίκη εἰς τὰς ἰδίας αὐτῶν δυνάμεις, ἀλλὰ ὑπεκίνει ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως. Δι' αὐτὸ καὶ ἐκ τῶν προτέρων ἐπλήξε καὶ συνετέραζε τὸ φρόνημα αὐτῶν καὶ μετὰ τὴν πτώσιν τῆς χαλκίδος πολλοὺς κατέστρεψε καὶ ὁ ἥλιος ἐστάθη καὶ ἐπέτρεψε παράτασιν τῆς μάχης καὶ πολλὰ περίεργα αὐτοῦ τοῦ εἶδους ἔγιναν καὶ ἡ λαχὴ τῶν σαλπύγγων προσθάλλουσα τοὺς πύργους σφοδρότερον ἀπὸ τὸ πῦρ κατεκρήμυσε τὰ τείχη. **Β**

Καὶ τοῦτο ἐπέφερον ὠφέλειαν καὶ εἰς τὸν ἕνα καὶ εἰς τὸν ἄλλον. Διότι καὶ ἐκεῖνοι ἀντελαμβάνοντο, ὅτι ὁ πόλεμος δὲν προέρχεται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ αὐτοὶ ἐδιδάσκοντο, νὰ προσθλέπουν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ποτὲ νὰ μὴ ὑπερηφανεύωνται διὰ τὰ κατορθώματα ἀλλὰ νὰ συμπεριφέρονται μετ' ἐντιμότητα καὶ μετριοφροσύνην. Τὸ ὅτι ἐνίκησαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, τιμᾷ περισσότερον αὐτοῦς, παρά ἐάν μόνον ἐνίκηον, πράγμα τὸ ὅποιον τοὺς ἔκαμνε σεμνοὺς καὶ τοὺς ἐδίδασκε μετριοφροσύνην. Σεμνοὺς μὲν, διότι εἶχον τοιοῦτον στρατηγόν, μετριοφρονας δέ, διότι δὲν ὑπερηφανεύοντο διὰ προσωπικὰ ἐπιτεύγματα.

«Καὶ ἔδωκε τὴν χώραν τῶν κληρονομίαν, κληρονομίαν εἰς τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαόν». ²⁸ Τοῦτο πάλιν εἶναι πολὺ μεγάλο θαῦμα. Τὸ ὅτι δηλαδὴ ὄχι μόνον ἐξεβίασαν τοὺς κατοικοὺς, ἀλλὰ καὶ ἠμπόρεσαν νὰ καταλάβουσι τὴν χώραν καὶ νὰ κατανεύουσι τὰς πόλεις. **Γ** Τοῦτο παρῆγεν εἰς αὐτοὺς μεγάλην εὐχαρίστησιν, μεγάλην τιμὴν καὶ πολλὴν εὐθυμίαν. Αὐτὸ ἄλλωστε εἶναι γνώρισμα τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ. Δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ κατακτήσῃ κανεὶς τὴν χώραν τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ καὶ ἐδῶ ὑπάρχει ἀνάγκη μεγάλης βοηθείας. «Κύριε τὸ ὄνομά σου θὰ μὲν ἀληγομένητον, εἰς τοὺς αἰῶνας θὰ μνημονεύεσαι εὐλογῶς, συνεχῶς ἀπὸ τὴν μίαν γενεάν εἰς τὴν ἄλλην». «Ἄλλος γράφει, «ἡ ἀνάμνησίς σου». Εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον μετὰ τὴν δοξολογίαν, ἢ ὅποια ἦτο συνθηκὴ νὰ ἀνοσιπύμπεται ἀπὸ τοὺς ἐναρέτους, διακόπτει τὴν συνέχειαν τοῦ λόγου.

28. Πρόκειται περὶ τῆς ἐπιπέσεως τοῦ Ἰσραήλου Παλαιστίνης, ἢ ἵσως κατεκτήθη ἀπὸ τοῦ Ἰσραὴλ τοῦ Νεοῦ, ἐνῆ ἢ πέραν τοῦ Ἰσραήλου κατεκτήθη ἀπὸ τοῦ Μωυσαίου. Ἡ χώρα αὕτη ἔδωκε εἰς τοὺς Ἰσραηλιτάς ὡς μόνονος ἰδιοκτησία.

Ὅταν λοιπὸν ἀρχίζοντες νὰ ὁμιλοῦν περὶ τῶν θαυμασιῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ, θερμανθοῦν, δὲν προχωροῦν πρὸς τὸ τέλος, προτοῦ δοξάσουσι τὸν Θεόν, δι' ὅσα ἔχουν λεγθῆ **Δ** καὶ ὁμολογήσουσι αὐτὸν καὶ ἐκπληρώσουσι τὴν ἐπιθυμίαν των. Τοῦτο ἀκριβῶς κάμνει καὶ ὁ Παῦλος εἰς κάθε περιπτώσιν ἰδιαιτέρως μάλιστα εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῶν ἐπιστολῶν, ὅπως, ὅταν γράφῃ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Γαλατῶν «χάρις νὰ εἶναι ὁ ἔσας καὶ εἰρήνη ἀπὸ τοῦ Θεοῦ Πατέρα μας καὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦν Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ἔδωκε τὸν ἑαυτὸν τοῦ διὰ τὰς ἁμαρτίας μας, διὰ νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τῶν σημερινῶν πονηρῶν κόσμων, σύμφωνα πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς μας, εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν». ²⁹ καὶ εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολὴν «εἰς τοὺς ὁποίους ἀνήκει ἡ ὑπόθεσις, ἡ δόξα, ἡ λατρεία καὶ αἱ ὑποσχέσεις, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνήκουσι οἱ πατέρες καὶ ἐκ τῶν ὁποίων ἀπὸ ἀνθρωπίνης πλευρᾶς κατὰγεται ὁ Χριστός, Ἐ ὁ ὁποῖος εἶναι ὑπεράνω ὅλων, Θεὸς εὐλογητὸς αἰωνίως. Ἀμήν». ³⁰ Καὶ πάλιν εἰς ἄλλο μέρος γράφει: «Εἰς δὲ τὸν βασιλεῖα τῶν αἰώνων, τὸν ἀόρατον, τὸν ἀόρατον, τὸν μόνον σοφὸν Θεόν, ὅς εἶναι τιμὴ καὶ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν». ³¹

Τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν καὶ ὁ προφήτης ἐδῶ ἀντιλήφθεις τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ πρὸς ὅλον τὸν κόσμον, τὴν τιμωρίαν τῆς Αἰγύπτου, τὰς εὐσεβείας, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν εἰς τὴν ἔρημον. ³² Ἀ τὰς διαφρούς καὶ ποικίλας, τὰς πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, τὰς χάριν τῶν Ἰουδαίων πρὸς τοὺς ἐχθροὺς καὶ θερμανθείς ἀπὸ τὴν ἀπερίγραπτον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ ἀνέπεμψε δοξολογίαν πρὸς αὐτὸν λέγων: «Κύριε, τὸ ὄνομά σου θὰ μὲν ἀληγομένητον εἰς τοὺς αἰῶνας καὶ θὰ μνημονεύεται μετ' εὐλόγησιν ἀπὸ τὴν μίαν γενεάν εἰς τὴν ἄλλην». Ἡ δόξα σου δηλαδὴ θὰ εἶναι διαρκής. Τίποτε δὲν παραθλάπτει αὐτὴν οὔτε τὴν διακόπτει, ἀλλὰ πάντοτε ὑπάρχει καὶ παραμένει ἀναλλοίωτος, ἀμετάβλητος, ἀσθηρὰ καὶ ἀκμαία. Καὶ τί σημαίνει, θὰ μνημονεύεσαι ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν; Ἡ ἀνάμνησίς σου, ἰσχυρίζεται, δὲν τελειώνει ποτὲ καὶ δὲν ἔχει σῦνορα. **Β**

29. Γαλ. 1, 5-6.
30. Ρωμ. 9, 4.
31. Α' Τιμ. 1, 17.

*Τούτο θά γίνῃ, διότι ὁ Κύριος θά κρίνῃ καὶ θά διεκδικῇ τὰ δίκαια τοῦ λαοῦ τοῦ καὶ θά κάμπτῃται εἰς τὰς δεήσεις των». Ἡ εἶναι δυνατόν νὰ ἀποδώσῃ κανεὶς καὶ τὰ δύο αὐτὰ εἰς τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαόν, ὅτι δηλαδὴ ὁ Θεὸς θά τιμωρήσῃ καὶ ἔπειτα θά ὑποχωρήσῃ καὶ θά ἀνακτήσῃ αὐτούς ἢ νὰ τὰ ἀποδώσῃ χωριστά, τὸ μὲν «θά κάμπτῃται με τὰς δεήσεις των» εἰς τὸν λαόν, τὸ δὲ «θά κρίνῃ καὶ θά διεκδικῇ τὰ δίκαια τοῦ λαοῦ τοῦ» εἰς τοὺς ἐχθρούς. Δηλαδὴ ἐκείνους μὲν θά ἀνακτήσῃ αὐτὸ θεοδικῶς σημαίνει τὸ «θά κάμπτῃται με τὰς παρακλήσεις»· «θά κρίνῃ καὶ θά διεκδικῇ τὰ δίκαια τοῦ λαοῦ τοῦ» σημαίνει, θά ἐπιβάλῃ τιμωρίας ὑπὲρ αὐτῶν.

Ἐπειτα, ἐπειδὴ δὲν ἤμποροῦσε νὰ ἀναφέρῃ τὰ κατωρθώματα τοῦ θείου αὐτῶν, χρησιμοποιοῦν αὐτούς διὰ τοῦ δικαιοῦματος τοῦ λόγου, με τὸ ὄνομα δηλαδὴ τοῦ λαοῦ καὶ με τὸ ὄνομα τῶν δούλων. C Με τὸ νὰ εἴπῃ «ὅτι θά κάμπτῃται εἰς τὰς δεήσεις των» ἀπέδειξεν τὴν συνδιαλλακτικὴν διάθεσιν τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ καὶ οὐκ τὴν ἀξίαν ἐκείνων. Διότι, ὅπου ὑπάρχει παρακλήσις, ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ ἀνάγκη συγγνώμης· καὶ ὅπου ὑπάρχει ἀνάγκη συγγνώμης, δὲν ὑπάρχει ἀξία κατορθωμάτων, ἀλλὰ καιρὸς φιλανθρωπίας.

Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶπεν ἀνωτέρω «θά μνημονεύεσαι με εὐλόγησαν διαρκῶς ἀπὸ τῆς μίας γενεᾶς εἰς τὴν ἄλλην» καὶ μόνοι αὐτοὶ ἐκ τῶν ἄλλων ἔθνων ἐπίστευον τότε εἰς τὸν Θεόν, τὸ ἐξῆς περίπου ἐννοεῖ διὰ τοῦ στίχου αὐτοῦ, ὅτι δηλαδὴ ἡ σωτηρία, ἢ ὅποια ἐδόθη εἰς τὸν λαόν, ἀποδεικνύει τὴν δόξαν περὶ σοῦ ἐκ μέρους τῶν πολλῶν ἀνθρώπων. D Διότι ἡ φύσει ὑπάρχουσα δόξα μὲναι ἀμειώτος, ἀκατάλυτος καὶ ἀνολοιοῦτος καὶ ἂν κανένας ἀκόμη δὲν τὴν καλλιερῇ. Ὁ δὲ ἔπαινος τῶν πολλῶν θά ἀποδειχθῇ καὶ ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν, ἀφοῦ ἐπήραμεν πάλιν τὴν πόλιν μας καὶ τὸ ἱερὸν καὶ τὸν ναόν καὶ ἀποκατεστάθημεν καὶ πάλιν εἰς τὴν προηγουμένην μας ζωὴν.

*Τὰ εἰδῶλα, τὰ ὅποια λατρεύουν οἱ ἄλλοι λαοὶ εἶναι ἀργυρὸς καὶ χρυσός, ἔργα ἀνθρωπίνων χειρῶν». Ἐπειδὴ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ψαλμοῦ ἔλεγεν, ὅτι ὁ ἰδικὸς μας Κύριος ὑπερέχει ἀπὸ ἑλλους τοὺς ἄλλους ψευδεῖς Θεοὺς⁵²

52. Ἀντίθετος τοῦ πραγματικοῦ Θεοῦ τῶν Ἰσραηλιτῶν, ὁ ὁποῖος εἶναι τῶσαν ἐθερμητικὸς καὶ παντοδύναμος ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἄδυνατα καὶ κούφα εἰδῶλα τῶν ἐθνικῶν.

καὶ ἐφάνη, ὅτι εἰσήγαγε κάποιον ὑπεραρχὴν συγκριτικῶς πρὸς τοὺς ἄλλους θεοὺς λόγῳ ἀδυναμίας τοῦ ἀκροατηρίου, πρόσθετε, πῶς ἐπιτείνει αὐτὸ τὸ σημεῖον διὰ τοῦ λόγου τοῦ. Κάμνω τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀφοῦ ἀνεφέρθη εἰς ὅσα ὑπάρχουν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰς τὴν γῆν, εἰς τὰς ἀβύσσους, εἰς τὰ σχετικὰ με τοὺς Ἰουδαίους, E εἰς τὰ τῆς ἰδικῆς των χώρας, εἰς τὰ τῆς ξένης, εἰς τὰ τῶν ἐχθρῶν, εἰς τὰ τῶν εἰδωλολατρῶν, ἔπειτα, ἀφοῦ ὑπενθύμισε τὴν χρησιμότητα, τὴν ἀνάπν, τὴν φροντίδα, τὴν σοφίαν, τὴν δύναμιν καὶ ἀπέδειξεν, ὅτι εἶναι καθολικὸς Θεὸς καὶ προνοεῖ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου, διακωμῶδει ἐν συνεχείᾳ τὴν ἀδυναμίαν τῶν Θεῶν τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ ἐθῶς ἐκ τῆς ἰδίας φύσεως καταφέρει ἐναντίον αὐτῶν ⁵³ A καὶ μᾶλλον κατηγορεῖ καὶ τὸ ὄνομα ἀκόμη αὐτῶν. Διότι τὸ εἰδῶλον δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ κάτι ἀκίνητον καὶ ἀντικείμενον μικρῶς ἀξίας καὶ ἔχει ὄνομα, τὸ ὅποιον ἀποδεικνύει μεγάλην ἀδυναμίαν. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἀρχίζει νὰ λέγῃ «τὰ εἰδῶλα, τὰ ὅποια λατρεύουν οἱ ἄλλοι λαοὶ εἶναι ἀργυρὸς καὶ χρυσός».

Πρῶτον ὅτι εἶναι εἰδῶλον· δεύτερον ὅτι εἶναι ἀμύχος ὤλη καὶ ἀναίσθητος· τρίτον τὸ γεγονός ὅτι αὐτὰ εἶναι εἰδῶλα δὲν ἔχουν μόνον ἐγγενῆ τὴν μικρότητα καὶ τὴν ἀδυναμίαν καὶ τὴν εὐτέλειαν, ἀλλὰ καὶ ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων. Δι' αὐτὸ καὶ προσέθεσεν «εἶναι ἔργα ἀνθρωπίνων χειρῶν». Τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν μεγαλύτεν κατηγορίαν εἰς θάρος τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι τὰ λατρεύουν. Διότι καὶ ἡ ὑπαρξίς αὐτῶν ὀφείλεται εἰς αὐτούς, οἱ ὅποιοι στηρίζουν τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας των εἰς τὰ εἰδῶλα. B «Στόμα ἔχουν καὶ δὲν δύνανται νὰ ὁμιλοῦν, ὀφθαλμοὺς ἔχουν καὶ δὲν δύνανται νὰ ἴδουν, ὄτια ἔχουν καὶ δὲν δύνανται νὰ ἀκούσουν, οὐτε ἀναπνοὴ ὑπάρχει εἰς τὸ στόμα των. Ὅμοιοι πρὸς τὰ ἄμυχα αὐτὰ εἰδῶλα ὡς γίνουσι ὅλοι ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι τὰ κατασκευάζουν καὶ ὅσοι πιστεύουσιν εἰς αὐτὰ». Στόμα, λέγει, ἔχουν καὶ δὲν ἠμποροῦν νὰ ὁμιλοῦν. Εἶδες, πῶς ἐπιτείνει τὴν διακωμώδησιν καὶ ἐντόνωσ ἐλέγχει τὸ ψεῦδος; Ἐπειδὴ λοιπὸν πολλὰκις δαίμονες κινοῦν αὐτὰ, ἀποκαλύπτει τὴν ὑποκρισίαν καὶ τὴν προσποίησιν καὶ ἀποδεικνύει, ὅτι δὲν ὑπάρχει πνοὴ εἰς τὸ στόμα των. C

Διὰ ποῖον λόγον ὁ ποιητὸς ἐκεῖνος δαίμων δὲν ἐκδηλώνεται καὶ δὲν ὁμιλεῖ χωριστὰ ἀπὸ αὐτοῦ; Ἐπειδὴ

τὰ ἀγάλματα τῶν εἰδῶλων παρουσιάζουν τοὺς τύπους τῆς πορνείας, τῆς μοιχείας καὶ ἀπειρὸν πλήθος ἀμαρτημάτων, ὁ δαίμων ἐπιθυμῶν νὰ διδάξῃ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐξαπατῶνται, νὰ μιμνησθῶνται μὲ τὸ θέαμα τῶν ξοάνων τὴν πραγματικότητα αὐτῶν, τῶν ὁποίων σχήματα εἶναι τὰ εἰδῶλα, παρακάθεται εἰς αὐτὰ, τὰ κινεῖ καὶ ἐξαπατᾷ τοὺς ἀνθρώπους.

Μετὰ ταῦτα ὁ προφήτης εἰσάγει ἄλλην μορφήν διακωμωδήσεως καὶ λέγει: «Ὅμοιοι πρὸς τὰ ἄμυχα αὐτὰ εἰδῶλα, ὡς γίνωνται ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι τὰ κατασκευάζουν». Σκέψου, πάσοι θεοὶ ὑπάρχουν γύρω σου, ἡ ἐξομοίωσις πρὸς τοὺς ὁποίους ἀποτελεῖ κατάρται. Δὲν συμβαίνει ὁμοίως τὸ αὐτὸ μὲ ἡμᾶς. Τελευταῖος στόχος τῆς ἀρετῆς καὶ ὁ ὁποῖος μᾶς ἀνεβάσει πρὸς αὐτὴν τὴν κορυφὴν τῶν ἀγαθῶν **D** εἶναι ἡ ἐξομοίωσις πρὸς τὸν Θεόν, καθ' ὅσον θεοεικὸς εἶναι εἰς ἡμᾶς δυνατόν. Δι' ἐκείνους ὁμοίως ἡ λατρεία, λέγει, καὶ οἱ Θεοὶ εἶναι αὐτοῦ τοῦ εἶδους ὥστε ἡ ἐξομοίωσις μὲ αὐτοὺς νὰ εἶναι ἡ μέγιστη κατάρται. Συνεπῶς καὶ μὲ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἄμυχος βλῆ καὶ μὲ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα γίνονται ἀπὸ τοὺς λατρευτάς των καὶ μὲ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα εἶναι εἰδῶλα ἀσχημίας καὶ μὲ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται κάτω ἀνοσιότητα καὶ μὲ ἐκεῖνα πρὸς τὰ ὁποῖα ἡ ἐξομοίωσις ἀπετέλεσε κατάρται, μὲ ὅλα αὐτὰ ἀποδεικνύεται ἡ ὑπερβολικὴ πλάνη.

Ἄφου περιέγραψε λοιπὸν τὴν ἀδυναμίαν αὐτῶν, τὸ μῆδος, τὴν πανήριαν τῶν δαιμόνων, τὴν ἀπερικοψίαν ἐκείνων, οἱ ὅποιοι κάμνουν αὐτὰ **E** καὶ ἀφου τοχέως ἀπεμακρύνθη ἀπὸ αὐτὰ, κλείει τὸν λόγον μὲ ὕμνον πρὸς τὸν Θεόν. Δὲν διηγείται πλέον τὰ σχετικά μὲ τὸν Θεόν, ἀλλὰ, ἐπειδὴ σαφῶς ἀπέδειξεν αὐτὰ ἐνώπιον ὄλων ἐκείνων, οἱ ὅποιοι πιστεύουν, απαιτεῖ νὰ ἐξυμνήσουν τὸν Θεόν ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἀφελήθησαν ἀπὸ τὰς εὐεργεσίας του. Δι' αὐτὸ καλεῖ ὁ Θεὸς εἰς δοξολογίαν λέγων τὰ ἑξῆς: «Σεῖς οἱ Ἰσραηλίται δοξολογήσατε τὸν Κύριον, σεῖς οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἀαρῶν δοξολογήσατε τὸν Κύριον. Σεῖς οἱ Λευῖται δοξολογήσατε τὸν Κύριον καὶ ὅσοι γενικῶς φοβέσθε τὸν Κύριον, δοξολογήσατε Αὐτόν. Ἄς εἶναι δοξασμένος ὁ Κύριος ἐπὶ τῆς ἀγίας του Σιών, ὁ κατοικῶν ἐν Ἱερουσαλήμ».⁸³ **396 A**

83. Ἡ Σιών εἶναι ἡ Ἱερουσαλήμ, εἶναι τὸ κέντρον καὶ τὸ ὁμητήριον τῆς θείας εὐλογίας, ἡ ὁποία ἔκτεταται εἰς ὅλον τὸν κόσμον. «Ὁ

Διὰ ποῖον λόγον δὲν τοὺς κατονομάζει ὁ Θεὸς μαζί, ἀλλὰ τοὺς διακρίνει κατὰ τάξεις; Διὰ νὰ πληροφρηθῆς, ὅτι ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ εὐλογίας. Διότι διαφορετικὰ δοξολογεῖ ὁ ἱερεὺς, διαφορετικὰ ὁ λευίτης, διαφορετικὰ ὁ λαϊκὸς καὶ διαφορετικὰ ὁ πολὺς λαός. Μὲ τὸ νὰ εἴπῃ δοξολογήσατε, ἀπέδειξε τὴν εὐτυχίαν καὶ καθαρὰν ἐκείνην φύσιν. Δοξολογήσατε, λέγει, διότι ἀπηλλάγητε ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, διότι ἠξιώθητε νὰ προσκυνῆτε τοιοῦτον Θεόν καὶ διότι ἐγνωρίσατε τὴν ἀλήθειαν. Ἄξιζεν μὲν καὶ αὐτὸς νὰ εὐλογῆται, διότι ἔχει ἐγγενῆ τὴν ἀξίαν τῆς εὐλογίας καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ ἐπαινῶνται ἐκ μέρους ἄλλων ἀλλὰ καὶ σεῖς δοξολογεῖτε τὸν Θεόν. Ὅχι ἐπειδὴ προσφέρετε κάτι εἰς αὐτόν, ἀλλὰ ἐπειδὴ οἱ ἴδιοι ἀποκομίζετε μεγάλας ὠφελείας. **B**

Ἄν καὶ ἐκ φύσεως εἶναι ἠὺλογημένος, ὅπως πράγματι εἶναι, ὁμοίως ἐπιθυμῶν νὰ δοξολογηθῆται καὶ ἀπὸ ἡμᾶς. Καὶ πάλιν ἐνθυμῶνται τὴν Σιών καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ, ἐπειδὴ ἐκεῖ οἱ Ἰσραηλίται συνεκρότησαν τὴν πολιτείαν των καὶ εἰς αὐτὴν ἐθεμελιώθη ἡ λατρεία των καὶ ἀπὸ αὐτῶν τὸν τόπον ἐδιδάσκοντο καὶ ἐρρῦθμιζον τὴν ζωὴν των, ἐπιθυμῶν νὰ κάμῃ τοὺς τόπους αὐτοὺς ἐνδόξους μὲ τὴν ἐπινομίαν τοῦ Θεοῦ, ὥστε, ἐπειδὴ εἶναι σεβαστοί, νὰ παρουσιάζουν δι' αὐτοὺς περισσότερο ἐνδιαφέρον, ἐπειδὴ εἶναι ἐνδιαφέροντες, νὰ προσελκύουν περισσότερο αὐτοὺς, ἐπειδὴ δὲ προσελκύουν τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς προσελκύνουν εἰς τὴν λατρείαν, τοὺς δὴν ὁδοῦν εἰς μεγαλύτεραν ἀρετὴν, χάριν τῆς ὁποίας ἔγιναν τὰ πάντα. **C**

Ἄλλὰ τότε μὲν ὑπῆρχον ἡ Ἱερουσαλήμ καὶ ἡ Σιών, σήμερον δὲ ὑπάρχει ὁ οὐρανὸς καὶ ὅσα ὑπάρχουν εἰς τὸν οὐρανόν. Εἰς αὐτὸν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ὡς εἰμεθα, παρακαλῶ, ἀφωσκημένοι, διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, μὲ τὴν βοήθειαν τῆς χάριτος καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Γένοιτο.

Μετὰ εὐλογεῖ μὲν ἕνα (πλουσίον ἡμῶς) εὐλογεῖται δὲ (ὡς ἡμῶν) λέγει. ἢ ἡμῶντες προσφέρουσι σέμια, αὐτὸς δὲ διὰ πραγμάτων τὴν εὐλογίαν ἀντιδίδωσι (θεοδότητος).

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΑΕ' (135) ΨΑΛΜΟΝ¹

10 «Δοξολογεῖτε μετὰ θαθείας ἐγνώμοσύνης τὸν Κύριον, διότι εἶναι ἀγαθός, διότι πάντοτε καὶ διαρκῶς ἔλασεν καὶ τὸ ἔλεός του μένει εἰς τὸν αἰῶνα».

Ἐπειδὴ προηγουμένως ἀμίλησε περὶ τῆς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἐξεδηλώθη πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ὁμιλεῖ τώρα διὰ τὸ μέγεθος τῆς εὐσπλαγγνίας του· δὲν προσπαθεῖ θεοειῶς νὰ μετρήσῃ αὐτὸ (διότι οὔτε εἶναι δυνατόν), ἀλλὰ ἐπιθυμεῖ νὰ παραστήσῃ τὸ ἀπέραντον μέγεθος αὐτῆς καὶ παρακαλεῖ ὄλους εἰς δοξολογίαν λέγων «Δοξολογεῖτε τὸν Κύριον». Αὐτὸ σημαίνει, εὐχαριστεῖτε καὶ ἐπαινεῖτε αὐτόν. Διότι ἡ εὐσπλαγγνία του παραμένει εἰς τὸν αἰῶνα. Τί σημαίνει εἰς τὸν αἰῶνα; Δὲν σημαίνει, λέγει, ὅτι ἄλλοτε εὐεργετεῖ καὶ ἄλλοτε ἀπομακρύνεται, οὔτε ὅτι ἄλλοτε εὐσπλαγγνίζεται καὶ ἄλλοτε ὄχι, πράγμα τὸ ὁποῖον συμβαίνει εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ἐ οἱ ὁποῖοι ἐμποδίζονται ἀπὸ τὰ πάθη, διακόπτονται ἀπὸ τὴν μικρότητα καὶ κωλύονται ἀπὸ τὰς ἀσχολίας καὶ ἀπὸ καταστάσεις, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐπιτρέπουν. Ὁ Θεὸς ὅμως δὲν εἶναι τοιοῦτος, ἀλλὰ συνεχῶς εὐσπλαγγνίζεται καὶ ποτὲ δὲν παύει νὰ κάμῃ αὐτὸ καὶ δταν ἀκόμη ἐκδηλώσῃ τὰς εὐεργεσίας του κατὰ διαφόρους καὶ ποικίλους τρόπους. Πάντοτε λοιπὸν εὐσπλαγγνίζεται καὶ ποτὲ δὲν

1. Καὶ οὗτος ὁ ψαλμὸς εἶναι λειτουργικὸς ὡς καὶ ὁ προηγούμενος. ἔχει ἐπιγραφήν τὴν «Ἀλληλουῖα», εἰσαγεται μὲ τὸ «ἐξομολογεῖσθε» καὶ ἔχει ἑσπέρην τὴν «οὐ εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεός σου». Τὸ περιεχόμενον γενικῶς εἶναι ἡ πρόκλησις πρὸς ἔμῃον τοῦ Θεοῦ διὰ τὰ θαυμαστά του ἔργα καὶ ἰσχύος διὰ τὰς εὐεργεσίας του πρὸς τὸ Ἰσραὴλ. Συνεχίζεται μετὰ τὴν Βαβυλωνίαν ἐπιχρυσίαν. Διαίρεται εἰς τὰ ἑξῆς μέρη: α) εἰς τὸν πρῶτον, στίχ. 1-4, πρόσκλησις πρὸς ἔμῃον Κυρίου, β) στίχ. 5-14, τὰ θαυμαστά ἔργα αὐτοῦ τοῦ ἔμῃον, γ) στίχ. 15-18, ματαίωσις καὶ ψεῦδος εἰδῶλων καὶ δ) στίχ. 19-26, πρόσκλησις καὶ πάλιν πρὸς ἔμῃον τοῦ Κυρίου.

σταματᾷ τὰς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους εὐεργεσίας. Ἐπειτα, ἀφοῦ εἶπεν, ὅτι ὁ Θεὸς ἐκδηλώνει διαρκῶς τὴν εὐσπλαγγνίαν του, ἐκθέτει 397 Α καὶ ἀποδείξεις αὐτῆς καὶ τοῦ ὅτι αὐτὴ ἀδιακόπως συνεχίζεται, χρησιμοποιοῦν ἀποδείξεις ἀπὸ τὴν πραγματικότητα.

Καὶ ἐπειδὴ ἀπέβλεπε νὰ ἀδηγήσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν εὐσέβειαν, πρόσεχε πάλιν, πῶς ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς Θεοὺς τῶν Ἑλλήνων κάμνων χρῆσιν πάλιν τῆς αὐτῆς μετριοφροσύνης. Τί λέγει «Δοξολογεῖτε τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος ἐξουσιάζει τοὺς Θεοὺς τῶν εἰδώλων» καὶ κλείει τὸν κάθε στίχον μὲ τὰς λέξεις «διότι τὸ ἔλεός του μένει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων». Καὶ «δοξολογεῖτε τὸν Κύριον, τὸν Δεσπότην καὶ κυρίαρχον πάντων τῶν ἐν τῇ γῆ ἀρχόντων καὶ κυρίων». Εἰς μὲν τὸν προηγούμενον ψαλμὸν ἔλεγεν, ὅτι ὁ Θεὸς ἐξουσιάζει ὄλους τοὺς Θεοὺς· καὶ ἐδῶ προσθέτει ἐπὶ πλέον ὅτι εἶναι Δεσπότης καὶ κυρίαρχος πάντων τῶν ἐν τῇ γῆ ἀρχόντων καὶ κυρίων εἴτε ἔννοοις εἰδῶλα εἴτε δαίμονας. Β

Ἄν καὶ οἱ δαίμονες ἔχουν στερηθῆ τῆς τιμῆς καὶ ἔχουν ἔλθει εἰς ρῆξιν πρὸς τὸν Θεόν, ὅμως εἶναι δούλοι καὶ ὑποτάσσονται εἰς αὐτόν. Δι' αὐτὸ λοιπὸν, λέγει, δοξολογεῖτε μὲ θαθεῖαν εὐγνωμοσύνην, διότι ἔχετε Θεὸν ἀνώτερον ὄλων, τοῦ ὁποῖου ὅμοιος δὲν ὑπάρχει, Δεσπότην καὶ κυρίαρχον τῶν πάντων. Ἄν καὶ νομιμάζεται Θεὸς ἐκεῖνων, οἱ ὁποῖοι εἶναι εὐάρεστοι πρὸς αὐτόν, ὅπως συνάγεται ἀπὸ τὸ χωρίον «Ἐγὼ εἰμαι ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραάμ καὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσαὰκ καὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰακώβ». Πῶς λοιπὸν ἐδῶ ἰσχυρίζεται, ὅτι εἶναι Θεὸς τῶν δαιμόνων; Διάφορος εἶναι ἡ περίπτωσις ἐκεῖνη καὶ διάφορος αὐτή. Ἐκεῖ μὲν ἔχει σκοπὸν νὰ παρουσιάσῃ τὴν οικειότητα καὶ τὴν μεγάλην ἀγάπην πρὸς αὐτούς, ἐνῶ ἐδῶ ἔχει σκοπὸν νὰ ἀποδείξῃ τὴν ὑπεροχήν.²

«Δοξολογεῖτε Αὐτόν, ὁ ὁποῖος μόνος του ἐπιτελεῖ ἔργα θαυμαστά, διότι τὸ ἔλεός του παραμένει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων».³ C Ἐπειδὴ ἐδήλωσεν, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι κυρίαρχος καὶ Δεσπότης τῶν Θεῶν, εἰς τὴν ἀπομῆν του αὐτὴν ἐν συνεχείᾳ φέρει ἀποδείξεις καὶ θεμελιώνει

2. Ἰσραὴλ, β, β.

3. Τὰ θαυμαστά του ἔργα ὁ Θεὸς ἐκτελεῖ μόνος του, χωρὶς ἐπιβοήθῃ τῆν βοήθειαν κενῶν ἄλλου κατ' ἐπιθεῖον πρὸς τὰ μυθολογήματα τῶν ἔθνικων Θεῶν.

ταύτην προβάλλων αὐτὸν πάλιν διὰ τῆς δυνάμεώς του. Καὶ δὲν εἶπεν ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐπέτελεσεν, ἀλλὰ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐπιτελεῖ, ἀποδεικνύων, ὅτι ὁ Θεὸς ἀκατάπαυστα εὐεργετῆται καὶ κάμνει ἔργα θαυμαστά καὶ περίεργα. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ προσθέτουν εἰς τὸν Κύριον ἐξαιρετὰ γνωρίσματα, καὶ τὸ ὅτι δημιουργεῖ καὶ τὸ ὅτι μόνος δημιουργεῖ. Μᾶλλον δὲ καὶ τρία καὶ τέσσαρα καὶ ὅτι δηλοῦν δημιουργεῖ καὶ ὅτι δημιουργεῖ θαυμαστά πράγματα καὶ μάλιστα μεγάλα θαύματα καὶ ὅτι δημιουργεῖ μόνος του. **Δ**

Καὶ αὐτὰ ἐλέγχθησαν ὅχι διὰ τὴν ἀποξενωθῆ ὁ Υἱὸς ἀπὸ τοῦ ἔργου τῆς δημιουργίας, ἀλλὰ πρὸς ἀντιδιαστολήν αὐτοῦ πρὸς τοὺς δοῦλους. Ἄς ἴδωμεν τώρα, ποῖα εἶναι αὐτὰ τὰ θαυμαστά ἔργα, τὰ μεγάλα, τὰ ὁποῖα μόνος του δημιουργεῖ. Ἄν καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ψαλμοῦ δὲν μᾶς ἔκαμε λόγον περὶ τῆς δυνάμεώς τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ περὶ τῆς φιλοφροσύνης καὶ τῆς καλωσύνης, «Δοξολογεῖτε, λέγει, τὸν Κύριον, διότι εἶναι ἀγαθός». Κατὰ τοῖον λοιπὸν τρόπον μεταπίπτει ἐδῶ εἰς λόγον περὶ δυνάμεως; Διότι αὐτὰ τὰ θαυμαστά ἔργα δὲν εἶναι προϊόντα μόνου τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς φιλοφροσύνης του.

Καὶ διὰ τὴν ἀποδείξιν, ποῖα εἶναι αὐτὰ τὰ θαυμαστά ἔργα, προσθέτει λέγων **Ε** «Δοξολογεῖτε τὸν ποιητὴν τῶν οὐρανῶν, ὁ ὁποῖος μὲ σοφίαν ἔκαμεν αὐτόν, ὁ ὁποῖος ἐστερέωσε τὴν γῆν ἐπὶ τῶν ὕδατων». Ἄλλως γράφει «συνέλεξε τὴν γῆν ἐκ τῶν ὑδάτων». Δοξολογεῖτε αὐτόν, ὁ ὁποῖος μόνος του ἐδημιούργησε τοὺς μεγάλους ἀστέρας. Τὸν ἥλιον, διὰ τὴν ἐξουσιάζειν διὰ τοῦ φωτός του κατὰ τὴν ἡμέραν τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας διὰ τὴν ἐξουσιάζειν διὰ τοῦ φωτός των κατὰ τὴν νύκτα. Αὐτὰ, ἂν καὶ παρουσιάζουν τὴν δύναμιν καὶ τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ, ἰδιαίτερος ἀποδεικνύουν τὴν μεγάλην φιλοφροσύνην του. Τὸ ὅτι ἔγιναν τόσο μεγάλα, τόσο ὄρατα καὶ τόσο σταθερὰ διακηρύσσει τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν σοφίαν τοῦ δημιουργοῦ τὸ ὅτι ἔγιναν αὐτὰ πρὸς χάριν μας καὶ ἐξυπρέτησίν μας, διακηρύσσει τὴν φιλοφροσύνην καὶ τὴν διαρκῆ καλωσύνην του. **398 Α**

Βλέπεις, κατὰ τοῖον τρόπον τὸ ἔλεος αὐτοῦ παραμένει εἰς τὸν αἰῶνα; Δὲν ἔκαμεν αὐτὰ διὰ δέκα καὶ εἴκοσιν ἔτη, οὔτε διὰ ἑκατὸν καὶ διακόσια καὶ χίλια, ἀλλὰ παρέτεινε τὴν ὑπαρξίν των καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ζωῆς μας. Δι' αὐτὸ ἐπιθυμῶν νὰ δηλώσῃ τοῦτο εἰς κάθε

στίχον καταλήγει: «Διότι ἡ εὐσπλαγχνία του παραμένει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων».

Καὶ τὸ ἐκπληκτικὸν εἶναι, ὅτι ἐδημιούργησε καὶ ἀπ' ἀρχῆς ἔθεσε τὰ δημιουργήματά του εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ὅταν ὁ ἀνθρώπος ἡμάρτησε, δὲν τὸν ἀπεμάκρυνεν ἐκ τῶν ἀγαθῶν του, ἀλλὰ, ὅσα ἀκριβῶς παρεχώρησε, προτοῦ ὑποπέσει εἰς τὴν ἀμάρτημα, ἐπέτρεψε νὰ χρησιμοποιῶν οἱ ἄνθρωποι καὶ μετὰ τὴν πτώσιν καὶ δὲν ἀπηγόρευσε τὴν χρῆσιν των ἕπειτα ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν ἐκεῖνην. **Β** Καὶ δὲν ἐδημιούργησεν ἕνα μόνον οὐρανόν, ἀλλὰ καὶ δεύτερον, θέλων ἐξ ἀρχῆς νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι δὲν μᾶς ἐγκαταλείπει εἰς τὴν γῆν, ἀλλὰ θὰ μᾶς μεταφέρῃ ἐκεῖ. Ἄν δὲν εἶχε σκοπὸν, νὰ μᾶς μεταφέρῃ ἐκεῖ, διὰ ποῖον λόγον ἐδημιούργησεν ὁ οὐρανός; Αὐτὸ τὸ στοιχεῖον δὲν εἶναι χρῆσιμον εἰς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει ἀνάγκην κανενός ἀλλὰ προητοίμασεν αὐτὰς τὰς κατοικίας (τὴν οὐράνιον βασιλείαν του), ἐπειδὴ ἐπιθυμῆ νὰ μεταφέρῃ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν γῆν ἐκεῖ.

Δι' αὐτὸ καὶ ὁ προφήτης, ἐπειδὴ γνωρίζει αὐτὰ, θαυμάζων τὴν φιλοφροσύνην αὐτοῦ εἰς τὸ τέλος κάθε στίχου ἐπαναλαμβάνει, ὅτι ἡ εὐσπλαγχνία του παραμένει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. **Γ** Ὁ ὁποῖος ἐστερέωσε τὴν γῆν ἔπάνω εἰς τὰ ὕδατα. **Δ** Πρόσεχε πάλιν καὶ ἐδῶ τὴν φιλοφροσύνην. Ἐπειδὴ λοιπὸν γενηθήμεν θνητοὶ καὶ εὐρέθημεν εἰς τὸ μέσον πολλῶν ἀναγκῶν, δὲν μᾶς ἐγκατέλειπεν εἰς τὴν κατάστασιν αὐτήν, ἀλλὰ καὶ ἐδῶ μᾶς ἔχει δώσει κατάλληλον κατοικίαν διὰ τὸν ἐνθιάμεσον χρόνον καὶ ἐγένευσεν τὴν γῆν μὲ τόσα θεῖγματα καλωσύνης, ὥστε νὰ μὴ δύναμαι νὰ τὰ ἀπαριθμήσω οὔτε μὲ τὸν λόγον. Ὁ προφήτης λοιπὸν ἐπειδὴ εὐρέθη μέσα εἰς τὴν ἀβυσσὸν τῶν εὐεργετημάτων αὐτῶν καὶ εἶδε τὸ ἀπεράντο πέλαιος, ἐσκίσησεν ἀπὸ χαρῶν καὶ μὲ δυνατὴν φωνὴν ἀνεφώνησεν: «Πόσον μεγάλη καὶ θαυμαστά εἶναι τὰ ἔργα σου, Κύριε, ὅσα ἀνεξαίρετως μὲ σοφίαν τὰ ἐδημιούργησε».⁴

Καὶ ἂν καεῖς παρατηρήσῃ τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην καὶ τὴν τάξιν τῶν καιρῶν, πάλιν θὰ διαπιστώσῃ τὴν ἀπεράντον ἀγάπην τοῦ Κυρίου. **Δ** Δὲν εἶναι μικρὰ ἡ συμβολὴ τῶν στοιχείων αὐτῶν εἰς τὴν τάξιν καὶ τὴν διακόσμησιν τῆς ζωῆς καὶ εἰς αὐτὴν ἀνάμνησιν τὴν βιολογικὴν

4. Ἠσαϊ. 108, 24.

ὑπαρξείν διότι αὐτὰ μᾶς τρέφουν, ἀριμάζουν τοὺς καρπούς, ἀνευ τῶν ὁποίων δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ζήσωμεν, μᾶς καθορίζουν τὰς ἐποχάς, προσδιορίζουν τὰς ὥρας, μᾶς διαστέλλουν τὴν περίοδον τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός, ὀδηγοῦν τοὺς ὁδοιπόρους τῆς γῆρας καὶ τῆς θαλάσσης, καὶ παρέχουν καὶ ἄλλας ἀναριθμήτους ὠφελείας.

Εἶδες, διὰ ποῖον λόγον παραμένει ἡ εὐσπλαγγνία του εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων καὶ διατί ὁ προφήτης εἰς τὸ τέλος κάθε στίχου ἐπαναλαμβάνει αὐτό; Ἄλλος ἐρμηνευτὴς γράφει: «Ἐξουσιάζει τὴν ἡμέραν, κυριαρχεῖ τῆς ἡμέρας», ἄλλος «ἐξουσιάζει κατὰ τὴν νύκτα». Ε

«Δοξολογεῖτε αὐτόν, ὁ ὁποῖος ἐκτόπησε τοὺς Αἰγυπτίους καὶ ἐθανάτωσε τὰ πρωτότοκα τέκνα τῶν⁵ καὶ ἐξήγαγε τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαὸν ἐκ τοῦ μέσου αὐτῶν. Ἐξήγαγεν αὐτὸν μετὰ τὴν παντοδύναμον χεῖρα του, τὸν μέγαν καὶ τρομερὸν θραχινά του». Συνεχῶς ὁ προφήτης ἀσχολεῖται μετὰ τὸ θαῦμα τῆς Αἰγύπτου, ἐπειδὴ αὐτοὶ ἐξεδήλωσαν μεγάλην ἀχαριστίαν καὶ διαρκῶς ἐλισσόμενον ἐκεῖνοι, τὰ ὁποῖα ἤκουον. Δὲν εἶναι ἄλλωστε μικρὰ ἀποδείξεις καὶ ἡ εὐσπλαγγνία τοῦ Θεοῦ.³⁹⁹ Α Αὐτὴ ἠλευθέρωσε τοὺς Ἰσραηλίτας ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὴν δουλείαν καὶ ἀπέτελεσε διὰ τοὺς μεταγενεστέρους εὐκαιρίαν Θεογνωσίας.

Καὶ ἄλλο πρᾶγμα ὑπαινίσσεται ἐδῶ. Ποῖον εἶναι τοῦτο; Ἐπειτα ἀπὸ τὴν τιμωρίαν ἐκείνην ἀπὸ τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἐξηρτάτο νὰ ἀπαλλάξῃ αὐτοὺς ἀπὸ τὴν δουλείαν, ἀφοῦ ἐκεῖνους κατετάραξε διὰ τοῦ φόβου καὶ τοὺς κατεπόντισεν εἰς τὴν θάλασσαν. Καὶ λέγει αὐτὰ, διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς ἀνόητος, ὅτι μετὰ τὸ νὰ παροτρύνῃ αὐτοὺς νὰ λάθουν μαζὶ τῶν τὰ χρυσᾶ καὶ τὰ ἀργυρᾶ σκεύη, ἔκομεν αὐτὸ ἀπὸ ἀδυναμίων. Τούναντιον ἔκομεν αὐτὸ, ἐπειδὴ ἐπεθύμει μετὰ κάθε τρόπον νὰ ἐμπνεύσῃ φόβον πρὸς τοὺς ἔχθρους Β καὶ νὰ δείξῃ, ὅτι δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῇ τὰ πάντα μετὰ δύναμιν καὶ τόλμην καὶ νὰ ἐξαποτῆ καὶ νὰ παρασύρῃ αὐτοὺς. Καὶ ὅσα φανερώς ἔκαμε, δὲν τὰ ἔκαμε δι' αὐτὸ, ἐπειδὴ δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ τοὺς παραιπλήσῃ. Καὶ ὅπου πάλιν τοὺς παραιπλήσῃ δὲν τὸ

5. Πῶς συμβέβηκεν τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Αἰγυπτίων; Τὴν ἀπάντησιν δίδει ὁ Θεοδωρῆς: «Ὁ τοῦ δικαιωμένου οὐκ ἔστιν ἡ ἀδικία καὶ ἡ ἀδικία οὐκ ἔστιν ἡ ἀδικία. Ὁ δὲ περὶ τοῦτον ἔλεος ἐκεῖνους τὴν τιμωρίαν ἐπέταξε. Κανένας δὲ καὶ αὐτὴ δικαιοσύνη συγκέκεται. Καὶ τούτους δικαίως γέλασε, καὶ ἐκεῖνους ἐνδικῶς ἐπέλασε».

ἔκαμε δι' αὐτὸ, ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦσε φανερώς νὰ τὰ λάθῃ, ἀλλὰ διότι εἰς κάθε περιπτώσιν ἐπεθύμει νὰ ἀποδείξῃ τὴν δύναμιν του.

Ὅτι λοιπὸν αὐτὸ ἐνέπνευσε μέγαν φόβον εἰς τοὺς ἄλλοφύλους, ἄκουσε, τί λέγουσιν ἔπειτα ἀπὸ αὐτῶ οἱ μάντιες τῶν Ἀζωτῶν. Αὐτοὶ εἶναι ὁ σκληρὸς Θεός, ὁ ὁποῖος διέσεισε τὴν Αἰγύπτου καὶ ἀφοῦ ἐξεγέλασεν αὐτοὺς, τότε ἐξήγαγεν ἐκεῖνους.⁶ C

Βλέπεις, ὅτι αὐτοὶ ἐξ αἰτίας τούτου τρέμουν αὐτόν διὰ τὴν κλοπὴν, διὰ τὴν ἀπάτην, διότι ἐφόβησαν αὐτοὺς;

«Δοξολογεῖτε τὸν Κύριον, ὁ ὁποῖος κατετεμάχισε τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν καὶ τὴν ἔκαμε δύο κομμάτια». Ἄλλος γράφει, εἰς τομάς, ἄλλος, εἰς τμήματα. Διότι μικροὶ ἰσχυρίζονται, ὅτι δὲν ἦνοιξεν ἕνας δρόμος, ἀλλὰ ἐοικέτο ἡ θάλασσα καὶ ἠνοιγέτο δρόμος χωριστὸς διὰ κάθε φυλὴν, ὥστε νὰ γίνωνται πολλοὶ διαβάσεις. Ὅλα αὐτὰ, ἂν καὶ ἀποδεικνύουν τὴν μεγάλην δύναμιν καὶ παρουσιάζουν τὸν Θεὸν φοβερόν καὶ μέγαν, καταδεικνύουν ἐπὶ πλέον τὴν μεγάλην ἀγάπην του ὅχι μόνον πρὸς ὅσους δέχονται αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἔχθρους, ἐὰν ἐπεθύμουν νὰ σπρέψουν τὴν προσοχὴν των πρὸς αὐτόν. D Δὲν κατεπόντισε τοὺς Αἰγυπτίους ματαίως καὶ ἀλογιστως, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἐπεθύμουν ἔπειτα ἀπὸ τόσα θαύματα, νὰ ἐκδηλώσουν τὴν τόλμην των πρὸ τῶν ὑδάτων τῆς θαλάσσης. Ἐπρεπε αὐτοὶ καὶ τελείως ἀναίσθητοι ἂν ἦσαν, ἀφοῦ ἀντελήφθησαν τὰ προηγουμένα καὶ ἔβλεπον ἐνώπιόν των τὰ παρόντα, νὰ φοβηθῶν τὴν δύναμιν του, νὰ τὸν προσκυνήσουν καὶ νὰ παύσουν τὴν ἀπρεπὴ φιλονεικίαν. Ἐκεῖνοι ὅμως, ἂν καὶ ἔβλεπον ὀλόκληρον τὴν κτίσιν συμφώνως πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ νὰ ἀλλάσῃ ὄψιν καὶ μορφήν καὶ νὰ μάχεται ἐναντίον αὐτῶν, οὔτε ὅπ' αὐτὰς τὰς συνθήκας ἐσταμάτησαν τὴν τρέλλαν των, ἀλλὰ, καίτοι ἔβλεπον τὸ περιεργον ἐκεῖνο θαῦμα, ἐξεδήλωσαν τὴν τόλμην νὰ προχωρήσουν εἰς τὸν παράξενον καὶ νέον αὐτὸν δρόμον. E Δι' αὐτὸ καὶ ἡ θάλασσα ἔγινε τάφος αὐτῶν. Αὐτὸ, ποῦ ἔγινε, δὲν ἦτο ἔργον τῆς φύσεως, ἀλλὰ ἀποτέλεσμα θείας τιμωρίας. Διὰ τοῦτο λοιπὸν εἰς ἕλαχιστην στιγμὴν χρόνου συνέβησαν ἀντίθετα γεγονότα πρὸς τοὺς νόμους τῆς φύσεως καὶ δὲν διεσχίσθη ἡ θάλασσα εἰς ἕν μέρος, ἀλλὰ εἰς τούτους διαβάσεις, ὅσαι ὀ-

6. Α' Βσιλ. 8, 6.

λαί οι φύλαι. Κάθε ἓν ἀπὸ τὰ θαύματα αὐτὰ ὑπενωμί-
ζει τὴν εὐσπλαγγίαν τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τὸ ἐξῆς ἰδιαιτέ-
ρας ἐνδιεφέρετο ὁ Θεός· ἐπειδὴ δηλαδὴ τὰ θαύματα ἐγί-
νοντο μὲ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, νὰ μὴ θεωρηθῶν τὰ
συμβάντα ὡς κάποια φυσικὴ συνέπεια, ἀλλὰ ὡς αποτελέ-
σματα τῆς ἀνωθεν βοηθείας, ἣ ὅποια ἔχει τὴν ἰκανότητα
νὰ κόμῃ παράξενα καὶ ἐκπληκτικὰ ἔργα. 400 Α

Καὶ ἐκεῖνο λοιπόν, τὸ ὅποιον συνέβη εἰς τὴν θάλασ-
σαν καὶ ἔγινεν εὐρέως γνωστόν, εἶναι παράδοξον θαύ-
μα, ὅχι ἐπειδὴ συνέβη τότε, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἔκτοτε δὲν ἐπα-
νελήθη, ἐνῶ, ὅσα ἀκολουθοῦν τοὺς νόμους τῆς φύσεως
ἐπαναλαμβάνονται συνεχῶς καὶ κατὰ πυκνὰ διαστήματα
καὶ κατὰ φυσικὸν τρόπον ἐπιτελοῦνται κατὰ σταθερὰ
χρονικὰ διαστήματα. «Καὶ ἐξήγαγε τὸν Ἰσραηλιτικὸν
λαὸν ἀπὸ τὸ μέσον αὐτῶν, διότι τὸ ἔλεός του εἶναι ἀνε-
ξάντλητον καὶ διαρκεῖ εἰς αἰῶνας αἰῶνων».

Βλέπεις, πόσον δικαίως εἰς κάθε στίχον προσθεταί
τὰς λέξεις «τὸ ἔλεός του παραμένει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
αἰῶνων». Ὅλα αὐτὰ ἀπεδεικνύουν τὴν διαρκῆ του φρον-
τίδα καὶ μέριμνον. Ἐάν ὅσα ἐγίναν, κάποτε ἐταλείωναν,
ἢ ἀνάμνησίς των θὰ ἔδιδεν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους
πολλὰς εὐκαιρίας πρὸς θεογνωσίαν. Β Διότι, ἐάν παρεδί-
δοντο εἰς τοὺς ἀπογόνους διὰ τῆς ἀναμνήσεως, θὰ ἠμπο-
ροῦσαν νὰ ὀδηγήσουν αὐτοὺς εἰς οὐραρὰς φιλοσοφικὰς

7. Μερικοὶ ἰσχυρίζονται, ὅτι ἡ θάλασσα διηρέθη εἰς 12 μέρηματα καὶ
ὅτι ἐκείνη φορῆ διέβη μόνον τῆς χωρῆσά. Οἱ ἀρθολογισταὶ ἀρνοῦνται τὸν
δογματικὸν χαρακτῆρα τοῦ γεγονότος τῆς διαβάσεως τῆς Ἐρυθρᾶς θά-
λασσης καὶ ἀποδείκνυσι τούτο εἰς τὸ ἀνόητος εἶναι παρατηρούμενον φαινόμε-
νον τῆς ἀνωτέρας καὶ παλιρροίας πλάτων τοῦ ἑωσέ. Τούτο ἔμεινε εἶναι
ἀνακρίσις, διότι α) παλιρροία καὶ ἀνωτέρας εἴδησαν ὁ ἄρα καὶ ἐπιπέδως
ἢ ἀνωτέρας ὁ ἄρα. Ἐπὶ τῶν ὁριζῶν κερῶν ἢ ἐκ τῆς ἀνωτέρας ἐκρηκθεῖ-
σα γὰρ δὲν εἶναι πικρύτερα τοῦ ἐνὸς ποδός. Τὸ ὄρος τοῦ ὕδατος ἔρχεται
εἰς τοὺς ὄρους τοῦ ἀνθρώπου. Μεμονωμέναι ἄτομα συνέπειαι τῆς ἀνωτέρας,
κατὰ τὴν εὐαγγέλιον τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν παραδεδείκται ἔχει. Πο-
λὺ περισσότερον λόγῳ τοῦ ἐκρηκτικῶν. Ἡ ἀνωτέρας διαρκεῖ ἐπὶ ὀλίγον,
ὅσα μάλισ κατὰ τὴν εὐαγγέλιον τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν καὶ ἐπὶ τῆς 1770.
Ἡ διαβάσεως ἔμεινε τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαὸν ἐκρηκτικῶν ἀνθρώπων καὶ ἔσως
ἐπὶ καὶ μακρότερον χρόνον (ἐκρηκτικῶν ἀνθρώπων) καὶ ἐρυθρῶν χερῶν.
8) Οἱ Αἰγύπτιοι ἔγινον τὴν παλιρροίαν, ἐνῶ τὴν ἐρυθρῶν οἱ Ἰσραη-
λίται. ὅσα οἱ πρῶτοι νὰ πηγάσῃ καὶ οἱ δεύτεροι νὰ σπῶσιν. γ) Ἦτο
δυνατὸν εἰς ἐπέκεινα τῆς Ἐρυθρᾶς καὶ εἰς τὸσον στήν ἕκτα νὰ πηγάσῃ τῶ-
σοι Αἰγύπτιοι καὶ δ) Τὸ ἐκρηκτικὸν ὕδατος παρὰ τὴν ἐκρηκτικὴν ἐκρηκτικὴν
πρόβλημα, ἐνῶ ἡ Ἁγία Γραφή παραλληλίζει τὸ γεγονός αὐτὸ πρὸς τὸ
τοῦ Ἰσραηλίου θεοφῆ τῆς διδάσαν τῆς Ἐρυθρᾶς θάλασσης ὡς ἐκρηκτικῶν
γεγονός.

σκέψεις. Ὅμως δὲν ἐπραγματοποιήθησαν μόνον ἐκεῖνα
καὶ ἐξέλιπεν ἡ μέριμνα, οὔτε ἐσταμάτησεν ἡ φιλανθρω-
πία του εἰς τὰ γεγονότα τῶν Αἰγυπτίων, ἀλλὰ εἰς κάθε
ἐποχὴν καὶ πάντοτε ὑπάρχουν δείγματα τῆς ἀπεριγρά-
πτου φιλανθρωπίας του. Ἀπὸ αὐτὰ καὶ ὁ προφήτης ἐκ-
πληττόμενος συνεχῶς ἐπαναλαμβάνει τὸ «διότι τὸ ἔλεός
του παραμένει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων».

Ὁρθῶς ἀκόμη προσέθεσε τὸ «Αὐτὸς ἐπέρασε διὰ
μέσου αὐτῆς τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαόν». C Καὶ τοῦτο ἀπο-
δεικνύει τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. Διότι δὲν ἦτο ἀρκετὸν νὰ
ὑποχωρήσῃ ἡ θάλασσα καὶ νὰ δώσῃ εἰς τοὺς Ἰσραηλί-
τας εὐκόλον διαβάσιν. Ἐκεῖνο ὅμως, τὸ ὅποιον ἰδιαιτέ-
ρας τοὺς ἐξέπληξε καὶ τοὺς κατετρόμαξε καὶ τοὺς ἠμπό-
δισε, νὰ ἀποταλοῦν, ἦτο τὸ ὅτι ἐνεπνεύσθησαν μεγάλην
δειλίαν λόγω τοῦ παραδόξου. Ἀκόμη ἀποτελέσμα τῆς
δυνάμεως τοῦ Θεοῦ ἦτο καὶ τὸ ὅτι μετὰ τὴν ὑποχώρησιν
τῆς θαλάσσης ἀνέλαβον οὗτοι θάρρος καὶ ἐπέισθησαν νὰ
διαβῶν τὸν νέον ἐκεῖνον καὶ πέρασον δρόμον. Διότι,
ἀφοῦ εἰς κάθε μέρος ὑψώνονται τὰ ὕδατα μέχρι τῆς κο-
ρυφῆς του, ἐχρειάζετο ὑψηλὸν καὶ γενναῖον φρόνημα,
ὥστε νὰ μὴ φοβηθῶν τὴν διάβασιν, οὔτε νὰ ὑποπτευθῶν,
D ὅτι τὰ ὑψωμένα ἀπὸ τὰ δύο πλευρὰ ὕδατα θὰ ἐπιπέ-
σουν ἐπάνω των καὶ θὰ καταποντίσουν ὁλόκληρον τὸ
στρατόπεδον.

«Καὶ ἐξετίναξε μὲ πᾶσαν εὐκολίαν τὸν Φαραῶ καὶ
τὴν στρατιωτικὴν του δύναμιν εἰς τὴν Ἐρυθρὰν θά-
λασσαν». Ἐχρησιμοποίησεν αὐτὴν τὴν λέξιν, ἐπειδὴ ἐπε-
θύμει νὰ δηλώσῃ τὴν εὐκολίαν τοῦ καταποντισμοῦ. Καὶ
οὐ σκέψου, σὲ παρακαλῶ, πῶς μαζί με τὴν δύναμιν καὶ
τὴν ὀργὴν ἐπέδειξε καὶ τὴν μακροθυμίαν, καθ' ὅσον δὲν
κατέστρεψεν αὐτοὺς προηγουμένως, μολοῦντι συμπερι-
φέροντο τὸσον πολὺ ἀδίκαια καὶ ἐριστικά, μέχρις ὅ-
του μόνον των ἀφούντες τοὺς ἑαυτοὺς των με τὴν θέλη-
σιν των ἐκρημνίσθησαν. Οὔτε τυχαίως καὶ ὁ στρατός τι-
μωρεῖται. E Ἀλλὰ, ἐπειδὴ ἦσαν μέτοχοι τῶν ἀμαρτημά-
των καὶ ἔλαβον μέρος εἰς τὴν καταδίωξιν, εἶναι μέτοχοι
καὶ τῆς τιμωρίας καὶ τῆς ποινῆς.

«Αὐτὸς ὠδήγησε τὸν Ἰσραηλιτικὸν τοῦ λαόν διὰ μέ-
σου τῆς ἐρήμου τοῦ Σινᾶ, διότι τὸ ἔλεός του μένει εἰς

8. Πρόκειται περὶ τῆς ἐκρηκτικῆς τῶν Ἰσραηλιτῶν εἰς τὴν γῆν

τούς αιώνας τῶν αἰώνων». Τοῦτο δὲν εἶναι μικρότερον κατόρθωμα ἀπὸ τὸ ὅτι ἐπέρασαν διὰ μέσου τῆς θαλάσσης. Ἄν καὶ κάτω ἀπὸ τὰ πόδια των ὑπῆρχε γῆ, ἡ ὁποία ἠμποροῦσε νὰ ὑποδοσάτῃ τὸν στρατὸν, ὅμως ὑπῆρχαν πολλὰ ἄλλα, τὰ ὁποία προεκάλουν στενωγῶριαν. Ὅλα εἶχαν τὴν δύναμιν νὰ ἐξαντλήσουν αὐτοὺς καὶ νὰ τοὺς παραδώσουν εἰς τὸν σκληρότατον θάνατον καὶ ἡ πείνα καὶ ἡ ξηρασία καὶ ἡ δίψα καὶ ἡ ἀκτίς τοῦ ἡλίου, ἡ ὁποία ἐπετίθετο καυστική.⁴⁹¹ Ἄ ὑπὲρ τὸ δέον καὶ τὰ πλήρη τῶν θηρίων καὶ ἡ ἄλλειψις ὄλων γενικῶς τῶν ἀναγκαίων τῆς ζωῆς.

Γνωρίζεις, πόσας ἀνάγκας ἔχει ὁ ἄνθρωπος. Ὅμως ἐκεῖνοι ἐστερημένοι ὄλων αὐτῶν καὶ χωρὶς στέγην, χωρὶς τροφῆς, χωρὶς ἐπαρκῆ ἐνδύματα, χωρὶς ὑποδήματα καὶ χωρὶς τίποτε ἄλλο ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἀναγκαῖα, ὡσὺν νὰ ἐχόρευον εἰς τὸ μέσον τῶν πόλεων, τοιουτοτρόπως ἐβάδιζον διὰ μέσου ὄλης ἐκείνης τῆς ἐρήμου.

Πρόσχε ἀκόμη, σὲ παρακαλῶ, πόσα θαυμαστά ἔργα, τὰ ὁποία ἐγίναν εἰς τὴν ἐρήμον καὶ πόσων ἐτῶν ὑπηρεσίαν ἀντιπαρήλθεν ὁ προφήτης καὶ ἐνθυμεῖται δύο θαύματα, τὰ ὁποία ἐγίναν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν βασιλείων ἐκείνων. Καὶ χωρὶς νὰ ὁμιλήσῃ διὰ τὴν καινὴν ἐκείνην τράπεζαν, **B** διὰ τὴν περίεργον στέγην, διὰ τὴν φλόγα, ἡ ὁποία οὐδέποτε ἐνεφανίσθη, διὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐνδυμάτων, διὰ τὸ ἀφθαρτὸν τῶν ὑποδημάτων, διὰ τὰς πηγὰς τοῦ ὕδατος, τὸ ὁποῖον ἀνέβλυσεν ἀπὸ τοὺς θράχους καὶ διὰ τὰ ὑπόλοιπα νέα καὶ περίεργα, μὲ τὰ ὁποία τοὺς ἔκαμα εὐκόλον τὴν ὁδοιπορίαν, ἐνθυμεῖται μόνον δύο γεγονότα, πῶς κατέβαλεν τοὺς βασιλεῖς τῶν θαρσάρων καὶ πῶς ἀνήγειρε τὸ τρόπιον καὶ ἐγάρισεν εἰς αὐτοὺς τὴν νίκην, ἐνῶ τὰ ὑπόλοιπα ἀναθέτει εἰς τὸν ἀκροστῆν μὲ ἐπιμέλειαν νὰ ἐπιλέγῃ.

Διὰ τοῦτο λέγει «Αὐτὸς κατέβαλε μεγάλους βασιλεῖς. Αὐτὸς ἐφόνησεν ἰσχυροὺς βασιλεῖς. Τὸν Σηῶν, τὸν βασιλέα τῶν Ἀμορραίων. Καὶ τὸν Ὠγ, τὸν βασιλέα τῆς Βασιάν». Εἰς τὸ τέλος καθενὸς ἐξ αὐτῶν προσθεῖται «ὅτι τὸ ἔλεός του παραμένει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων» ἀποδεικνύων ὅτι κανεὶς δὲν ὑπέτασεν αὐτοὺς. **C** ἔν καὶ

⁴⁹¹ Χαναάν, τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας καὶ τῆς ἐπὶ προσεχέοντα ἐτη περιπέτειας των εἰς τὴν ἐρήμον.

ἐχθροὶ διεδέχοντο ἐχθρούς. Διὰ ποῖον λόγον; Διότι ἀδιακόπως ἀπέλαυνον τῆς καλωσύνης αὐτοῦ. Αὐτὸ ὑπαινίσσεται μὲ τὸ νὰ ἐπαναλαμβάνῃ συνεχῶς «ὅτι ἡ εὐσπλαγχνία του παραμένει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων».

«Αὐτὸς ἔδωκε τὴν χώραν τῶν Χαναανίων ὡς κληρονομίαν. Ἐδῶκεν αὐτὴν ὡς κληρονομίαν εἰς τοὺς δοῦλους τοῦ Ἰσραηλῆταις». Εἶναι διπλῆ ἡ εὐεργεσία καὶ διότι ἐνίκησαν τοὺς ἐχθρούς καὶ διότι ἐγίναν κύριοι τῆς περιουσίας ἐκείνων. Διότι καὶ αὐτὸ προϋποθέτει μεγάλην δύναμιν, ὅχι μόνον νὰ ἐκδικῶσιν αὐτοὺς, οἱ ὁποῖοι κατῴκουν ἐκεῖ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἠμπορέσουν νὰ καταλάβουν καὶ νὰ ἐπικρατήσουν εἰς τὴν ξένην χώραν. Ἐπειτα πάλιν θέλων νὰ ἀποδείξῃ σαφέστερα τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἐγίναν κύριοι αὐτῶν ἀπὸ τὴν προσωπικὴν των δύναμιν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν καλωσύνην μόνον τοῦ Θεοῦ, προσέθεσεν. **D** «Ἵμνεῖτε τὸν Θεόν, διότι εἰς πᾶσαν ταπεινώσιν μας καὶ ἐθνικὴν συμφορὰν μᾶς ἐνεθυμήθη ὁ Κύριος». Δηλώνει, ὅτι ἐνθυμεῖται αὐτοὺς ὅχι μόνον εἰς τὰ κατόρθωματα καὶ τὴν εὐτυχίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐθνικὴν ταπεινώσιν. Τὸ ἐξῆς εἶναι τὸ νόημα τῶν λόγων του. *Ἦτο ἀρκετὴ ἡ συμφορὰ καὶ τὰ βάσανά μας, διὰ νὰ κάμωμεν αὐτῶν. Ἐπειδὴ καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, ὅταν ἠλευθέρωμεν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον δὲν εἶπεν ἀληθῶς διεπίστωσα ἄλλαγιν αὐτῶν πρὸς τὸ καλύτερον, ἀλλὰ ἀληθῶς εἶδον τὴν ἀβλιότητα τοῦ λαοῦ μου, ὁ ὁποῖος κατοικεῖ εἰς τὴν Αἴγυπτον».⁴⁹²

«Καὶ μᾶς ἀπλευθέρωσεν ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς μας». Διὰ νὰ μὴ ἐπαναλαμβάνῃ κατὰ μικρὰ χρονικὰ διαστήματα τοὺς πολέμους. Ἐ τὰς ἐπιθέσεις, τὰς νίκας, τὰ τρόπαια, πάλιν μὲ μίαν λέξιν παρατρέχει σειρὰν κατόρθωμάτων καὶ ἀφοῦ παρέλειψε τὰ μερικὰ γεγονότα, ποῦ ἀφοροῦν τοὺς Ἰουδαίους, ἔρχεται εἰς τὴν γενικὴν του πρόνοιαν μὲ τὸ νὰ λέγῃ: «Αὐτὸς δίδει τὴν τροφήν εἰς κάθε σάρκα». Ἄλλος γράφει «αὐτὸς δίδει ἄρτον» καὶ ἄλλος «ἔδωκεν ἄρτον». Ἐπομένως τὸ νομιμοποιῶν σπέρμα τῶν καρπῶν δὲν εὐρίσκεται, οὔτε εἰς τὴν γῆν, οὔτε εἰς τὰ ὕδατα, οὔτε εἰς τοὺς ἀνέμους, οὔτε εἰς τὰς ἀκτίνας τοῦ ἡλίου, οὔτε εἰς τίποτε ἄλλο, ἀλλὰ ὅλα εὐρίσκονται εἰς χεῖρας αὐτοῦ.

Βλέπε καὶ ἐδῶ ὅχι μόνον τὴν ἰσχύν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπεριγραπτοῦ φιλανθρωπίαν. Αὐτὸ, τὸ ὁποῖον λέγει ὁ

⁴⁹² Ἔξωδ. 8, 7.

Χριστός 402 Α «αὐτὸς ἀναπέλλει τὸν ἡλίον τοῦ διὰ τοὺς πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ θρέγει διὰ τοὺς δικαίους καὶ ἀδίκους»¹ τοῦτο καὶ ὁ ἴδιος ἐδῶ ὑπηνίχθη μὲ τὸ νὰ εἴπῃ «Αὐτὸς δίδει τὴν τροφήν εἰς κάθε σάρκα», δηλαδή ὄχι μόνον εἰς τοὺς δικαίους αὐτὲ εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐπιτυγχάνουν κατὰ, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἀμαρτωλοὺς καὶ εἰς τοὺς ἀσεβεῖς καὶ εἰς τὸν κάθε ἄνθρωπον. Τοῦτο ἰδιαίτερος διακηρύσσει τὴν ἐξουσίαν τοῦ Κυρίου.

Εἶδες, ὅτι ὁ ψαλιὸς συντίθεται κατ' ἐξοχὴν διὰ αὐτὸν τὸν σκοπὸν, νὰ ὀδηγήσῃ δηλαδή τοὺς ἀνθρώπους εἰς θεογνωσίαν. Δι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἤρχισεν ἀπὸ τὰ γενικά καὶ εἰς τὸ τέλος εἰς αὐτὰ κατέληξεν. Εἰς τὴν ἀρχὴν μὲν ὠμίλησεν διὰ τὸν ἡλίον καὶ τὴν σελήνην καὶ τὰς ἀστράπτας καὶ τὰς θεάλλας, τὰ ὅποια δὲν παρατηροῦνται εἰς ἓν μόνον μέρος τῆς οἰκουμένης· Β εἰς τὸ τέλος δὲ κατέληξεν εἰς τὴν τροφήν, ἣ ὅποια εἶναι κοινὴ δι' ὅλους. Ἐπειτα, ἀφοῦ ἀπέδειξεν ἐξ αὐτῶν τὴν καθολικὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, προσέθεσεν «ὕμνευτε καὶ δοξολογεῖτε τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ, διότι τὸ ἔλεός του εἶναι ἀνεξάντητον εἰς αἰῶνας αἰώνων». Ἀπὸ αὐτὰ γίνεται καὶ τοῦτο φανερόν, ὅτι δηλαδή αὐτὸς εἶναι Κύριος ὄλων καὶ τῶν ἐπιγείων καὶ τῶν ἐπουρανίων καὶ ἡ πρόνοια καὶ ἡ φροντίς του ἐκτείνεται παντοῦ.

Δι' ὅλα λοιπὸν γενικῶς ἄς ἀναπέμψωμεν εἰς αὐτὸν εὐχαριστίαν, διὰ τὰ κοινὰ καὶ τὰ ἀτομικά, διὰ τὴν κλωσόνην, διὰ τὴν φιλανθρωπίαν, διὰ τὴν δύναμιν, διὰ τὴν φροντίδα καὶ διαρκῶς ἄς κἀμνωμεν αὐτὰ, καθὼς λέγει ὁ ψαλιμωδὸς: «ὕμνευτε καὶ δοξολογεῖτε τὸν Κύριον, διότι εἶναι ἀγαθὸς καὶ ἡ εὐσπλαγγνία του μένει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων». Γ Τοῦτο εἶναι θυσία, τοῦτο εἶναι προσφορά, τοῦτο ἰδιαίτερος κἀμνει τὸν Θεὸν οἰκτιρίζοντα πρὸς ἡμᾶς καὶ συντελεῖ εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῆς εὐνοίας του. Εἶθε ὅλοι μας νὰ τύχαμεν αὐτῆς μὲ τὴν βοήθειαν τῆς χάριτος καὶ τῆς ἀγάπης τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Γένοιτο.

10. Ματθ. 5, 45.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΛΣ' (136) ΨΑΛΜΟΝ'

«Εἰς τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν τῆς Βαβυλῶνος¹ ἐκαθήσασμεν θλιμμένοι καὶ ἐκλαύσαμεν², ὅταν ἐνεθυμήθημεν ἡμεῖς, οἱ αἰχμάλωτοι, τὴν Σιών».

Δ Εἶναι μεγάλη ἡ νοσταλγία τῶν ἀνθρώπων διὰ τὴν πατρίδα του, εἶναι μεγάλη ἡ ἐπιθυμία τῆς ἐπιστροφῆς εἰς αὐτήν. Ὅσον καιρὸν εἶχον εἰς τὰς χεῖράς των τὰ ἀγαθὰ συνεχῶς ἐκαμάρωναν καὶ ὀρηφανεύοντο· ὅταν όμως τὰ ἔγασαν, τότε ἀκριβῶς τὰ ἐπεθύμησαν. Δι' αὐτὸ καὶ ἐξεδιώξεν αὐτούς, διὰ νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς μεγαλύτεραν ἐπιθυμίαν τῶν ἀγαθῶν. Τοῦτο πολλάκις συνηθίζει νὰ κἀμνη ὁ Θεός. Ὅταν λοιπὸν δὲν ἀντιλαμβάνομεθα τὴν ἀξίαν τῶν ἀγαθῶν, μέσα εἰς τὴν ἀφθονίαν τῶν ὁποίων ζῶμεν, μᾶς ἐπιφέρει τὴν στέρησιν αὐτῶν, ὥστε διὰ τῆς στέρησεως αὐτῆς, ἀφοῦ σωφρονισθῶμεν, νὰ ἀναζητήσωμεν καὶ πάλιν τὴν ἀπόλαυσιν.

Διὰ ποῖον λόγον ἐκάθητο εἰς τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν; Ε Ἐπειδὴ ἦσαν αἰχμάλωτοι καὶ εἶχον περιορισθῆ ἀπὸ ἐχθρικήν χώραν, ἐστρατοπεδεύον ἐξῶ ἀπὸ τὰ τείχη καὶ τὰς πόλεις. «Ἐπὶ τῶν ἰτεῶν, αἱ ὅποια ὑψινοῦνται εἰς τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν, ποὺ ρέουν εἰς τὸ μέσον τῆς χώρας ταύτης, ἐκρεμάσαμεν τὰ εἰς τὴν λατρείαν χρησιμοποιούμενα ὄργανά μας»· Ἄλλος γράφει «τὰς κιθάρας

1. Ὁ ψαλιμὸς ὅσος εἶναι μία ὑπέροχος ἐλεγεία. Ἐποὶ Ἰσραελῆται καὶ πατρίς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὀμιλήσῃν περισσώτερον. Συνετέθη ὑπὸ Ἰσραηλῆτου ἀπαχθέντος εἰς αἰχμαλωσίαν. Ἐπειδὴ ἐπιλεῖ παρὶ Βαβυλῶνος ἀκήνη ὁ παρχοῦτος ὁ ψαλιμὸς ἐγράφη πρὸ τῆς καταστραφῆς τῆς (516 π.Χ.). Διακεῖται εἰς τρεῖς στροφάς, α) 1-4 στίχ., β) 5-6 στίχ., γ) 7-9, ἀναβήματα κατὰ τὸν ἄρθρον τοῦ Ἰσραήλ.

2. Ποικίαι τῆς Βαβυλῶνος εἶναι 5 Ἡζραῆτος, 6 Τύργου, 6 Κοβάρ καὶ 5 Οὐβάλ.

3. Ἦτο συνήθεια τῶν Ἰουδαίων νὰ ἐπιτελοῦν πληροῦν τῶν ποταμῶν τὰς τελετουργικὰς κιθάρας. Ἡ ἡραμὴ καὶ ἡ ψαχία τοῦ γόρου τοῦτον ἐπιτρέπει περιουλογοῦν τὸν ἀλεξιμανὸν καὶ εἶδε: εἰς τὸν πόνον καὶ τὰ δάκρυα.

4. Εἰς τοὺς κλάδους τῶν δένδρων ἐκρέμασαν τὰ μουσικὰ τοῦ ὄργανου, τὰς κιθάρας καὶ τὰς ἄσπας, τὸ ὅπολον συμβόλιζεν, ὅτι ὁ καιρὸς τῆς χαρᾶς παρελθεῖ καὶ ἡ λύπη εἶναι ἀπεργαγμένη.

μας» και άλλος «τάς λύρας». Διά ποίαν αίτιαν ἔφερον μαζί των τὰ μουσικὰ ὄργανα, ἐνῶ ὠδηγοῦντο εἰς αἰχμαλωσίαν και δὲν ἐπρόκειτο νὰ τὰ χρησιμοποιοῦσαν; Ἦτο και τοῦτο πρόβλημα τοῦ Θεοῦ, ὥστε και ὅταν εὐρίσκονταν εἰς τὴν ζενιτεϊαν, νὰ ἔχουν ἀφορμὰς ἀναμνήσεως τῆς προηγουμένης τῶν ζωῆς και πατρίδος και νὰ στενοχωροῦνται ἀκόμη περισσότερο, καθὼς θὰ ἔλεγον τὰ σύμβολα τῆς θρησκείας ἐκεῖνης. ⁴⁹³ Α «Και τοῦτο διότι ἐκεῖ μᾶς ἐζήτησαν αὐτοί, οἱ ὅποιοι μᾶς ἠγαλώθησαν, ὡδὸς διὰ τοῦ στόματος ἐν τῇ ἱερᾷ λατρείᾳ ἀδομένως, και αὐτοί, ποῦ μᾶς ἀπήγαγον ἀπὸ τὴν πατρίδα μας, μᾶς ἐζήτησαν ὕμνον μουσικὸν και ἑναρμόνιον» τραγουδήσατε πρὸς διασκέδασίν μας, ἔλεγον, ἀπὸ τὰ ἄσματα ποῦ ἐψάλλετε, ὅταν ἦσθε εἰς τὴν Σιών». ⁵ Καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν περίπτωσιν δὲν ἐκέρδισαν ὄλιγα ἀπὸ τὴν καταδίωξιν τῶν βαρβάρων και ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῶν νὰ ἀκούσουν τὰ τραγούδια τῶν Ἰουδαίων. Πρόσεχε, πόσῃν θελτίωσιν ἐδέχθησαν και ἐδῶ ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν. Διότι αὐτοί, ἂν και ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὸν Θεὸν ἀλλάξαντες συνήθειας και ἀπὸ τὴν πατροπαράδοτον λατρείαν ἀπεσκλήθησαν και μὲ κάθε τρόπον τοὺς νόμους κατεπέτησαν, ὁμως τὴσιν προσπάθειαν και ἐπιμέλειαν ἐπέδειξαν εἰς τὴν ξένην γῆν, ὥστε ἂν και ἐπίεζον και ἠπειλοῦν και ἀπὸ παντοῦ ἐπολιόρκουν Β αὐτοὺς οἱ θάρσαροι και ἐπιθυμοῦν νὰ ἀκούσουν τὰ ἄσματά των, ὅτε τότε ὑπεχώρησαν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν των, ἀλλὰ ἐπροτίμησαν τὸν πατροπαράδοτον νόμον και τὸν ἐφύλαξαν μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν. Ἄντι τῶν λέξεων «αὐτοί, οἱ ὅποιοι μᾶς ἀπήγαγον», ἄλλος εἶπεν «ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι αὐθαδῶς συμπεριεφέροντο πρὸς ἡμᾶς», θέλων νὰ παρουσιάσῃ ἐπὶ πλέον τὸ ὅτι. Ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι προηγουμένως ἐπετίθεντο ἐναντίον μας και ὠρθούντο ἐναντι ἡμῶν, μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἔγιναν τόσον πολὺ πρᾶσι και προσηνεῖς και ἡμεροί, ὥστε νὰ ἐπιθυμοῦν νὰ ἀκούουν τὰ ἴδικά μας ἄσματα. Καὶ ὁμως οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ὑπεχώρησαν.

Εἶδες, πόσον ἰσχυροὺς κάμνει τοὺς ἀνθρώπους ἡ θλι-

⁵ Οἱ Βαβυλώνιοι νίκηται ἐκ περιργίας και πρὸς διασκέδασιν μὲλλον παρὰ πρὸς ἐμπειρίαν ἐξήτησαν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους νὰ ψάλλουν θρησκευτικὸν ὕμνον και ἀντι τῶν πνεύμων τραγουδῆν των νὰ ψάλλουν ἐκκλησιαστικὸς ὕμνος συνοδείᾳ τῶν ὀργάνων των. Ὅμως οἱ Ἰουδαῖοι ἐχόμενοι τῆς παραδόσεως και ἐφύλαξαν τοὺς Θεοῦ των δὲν ἔφησαν «τὰ ἄσμα τῶν κούτων».

ψις, πόσον διεγείρει τὴν εὐσεβῆ διαθέσιν, πῶς συντρίβει τὴν σκέψιν; Ἦ Διότι ἔκλαιον και ἐφύλασσον τὸν νόμον και ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἐγέλων και διεκωμῶδουν και περιεπαίζον, ὅταν οἱ προφήται ἔχουν δάκρυα, αὐτοὶ λοιπὸν τώρα, χωρὶς κανεὶς νὰ τοὺς ὑπεθυμίξῃ αὐτὰ, ἀνελύοντο εἰς δάκρυα και θρήνους.

Ἐξ αὐτοῦ μεγάλῃν ὠφέλειαν ἀπεκόμιζον και οἱ ἔθροισι, διότι ἔθλεπον αὐτοὺς νὰ στενοχωροῦνται ὄχι διὰ τὴν αἰχμαλωσίαν, νὰ θρηνοῦν ὄχι διὰ τὴν δουλείαν, ὅτε διὰ τὴν ζενιτεϊαν, ἀλλὰ διότι ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὴν πατροπαράδοτον λατρείαν.

Δι' αὐτὸ προσθέτει «ὅταν ἐνεθυμήθημεν ἡμεῖς οἱ αἰχμαλωταὶ τὴν προσφιλή μας Σιών». Δὲν θρηνοῦν ἀπλῶς, ἀλλὰ κάμνουν τὸν θρήνον διαρκῆς τραγούδι. Δι' αὐτὸ εἰς τὴν ἀρχὴν ἔλεγεν «ἐκαθήσαμεν και ἐκλάουσαμεν», Δ δι' αὐτὸν δηλαδὴ τὸν σκοπὸν συνεκεντρώθημεν εἰς τὸ αὐτὸ μέρος, ὥστε νὰ ἀνακινήσωμεν θρήνους και ὀλοφύρτους. Διὰ ποῖον λόγον δὲν ἐπιτρέπετο νὰ τραγουδοῦν εἰς τὴν ξένην γῆν; Διότι δὲν ἔπρεπε νὰ ἀκούουν ἐκεῖνα τὰ ἄρρητα ἄσματα θέηλα ὄτα.

«Πῶς θὰ ψάλλωμεν τὴν ἱερὰν ὠδὴν τοῦ Κυρίου εἰς ξένην χώραν;». Τοῦτο σημαίνει, ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται ἡμεῖς νὰ ψάλλωμεν, διότι, ἂν ἐξεδιώχθημεν ἀπὸ τὴν πατρίδα, ἐξακολουθοῦμεν νὰ φυλάσσομεν τὸν νόμον και νὰ τηροῦμεν αὐτὸν μὲ ἐπιμέλειαν. Καὶ ἂν ἐπομένως δεσμεύετε τὰ σώματά μας, δὲν θὰ νικήσετε και τὴν ψυχὴν μας.

Εἶδες, εἰς πόσον φιλοσοφικὸν ὕψος ἀνέτεινεν ἡ ψυχὴ ἐξ αἰτίας τῆς θλίψεως και πόσον ἔγινεν ἀνωτέρα τῶν συμφορῶν; «Ἐὰν σὲ λησμονήσω, Ἱερουσαλήμ, ἐγὼ ὁ αἰχμαλώτος εἰς τὴν Βαβυλώνα Ἰσραηλῆτις, εἶθε νὰ λησμονηθῇ ἡ δεξιὰ μου, ὥστε νὰ καταστῇ ἀνίκανος νὰ παίξῃ τὰ ἱερὰ ὄργανα, εἶθε νὰ κολλήσῃ ἡ γλῶσσά μου εἰς τὸν λάρυγγά μου». Ε

Πρόσεχε και εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον τὴν μεγάλῃν ἀλλαγὴν. Ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι προηγουμένως ἤκουον καθημερινῶς, ὅτι θὰ ἐφορισθοῦν ἀπὸ τὴν πόλιν των και δὲν ἐλάμβανον μέτρα προνοίας, τώρα καταρῶνται τοὺς ἑαυτοὺς των, ἂν λησμονήσουν τὴν πατρίδα των. Τί σημαίνει νὰ λησμονηθῇ ἡ δεξιὰ μου; Ἡ ἰσχὺς μου ἔννοει, ἡ δύναμις μου, εἶθε νὰ λησμονηθῇ και νὰ γίνω θουθός ἐξ αἰ-

τίας του μεγέθους των κακῶν, ἐάν δὲν σὲ ἐνθυμηθῶ, ἐάν δὲν προτάξω τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὴν ὑψίστην μου χεῖρα. 404 **A** Τί σημαίνει, ἐάν δὲν προτάξω τὴν Ἱερουσαλήμ; Δὲν θὰ σὲ μνημονεύσω ἀπλῶς μεταξὺ τῶν ἄλλων, ἀλλὰ καὶ μέσα εἰς τοὺς θμῆους καὶ μέσα εἰς τὰ ἄσπασα. Τὸ δὲ θὰ σὲ προτάξω, σημαίνει, ὅτι θὰ σὲ τοποθετήσω εἰς τὴν ἀρχὴν μουσικοῦ ἄσματος, διότι οἱ Ἰουδαῖοι ἐχρησιμοποιοῦν πολλὰ τὰς λέξεις ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι ἐπόθεον ἢ καλύτερα ἠσθάνοντο σφοδρὰν ἀγάπην πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ, ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἡ ψυχὴ των ἐφλέγετο.

Aς ἀκούωμεν λοιπὸν ὅλα αὐτὰ καὶ ἄς διδασκώμεθα. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι, ὅταν ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ τὴν πατρίδα των, τότε ἀνεζήτησαν αὐτὴν, τοιοῦτοτρόπως καὶ πολλοὶ ἀπὸ ἡμᾶς αὐτὸ θὰ πάθουν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἐκδιώκωνται ἀπὸ τὴν ὄνα Ἱερουσαλήμ. **B** Καὶ ἐκεῖνοι μὲν, ὅταν ἐξεδιώχθησαν, ἔτρεφον τὴν ἐλπίδα τῆς ἐπιστροφῆς, ἐνῶ ἡμεῖς, ὅταν ἐκπέσωμεν, δὲν εἶναι πλέον δυνατόν νὰ ἐπανέλθωμεν πάλιν. Διότι τὸ σκουλήκι τῶν δὲν θὰ ἀποθάνῃ καὶ ἡ φωτιὰ των δὲν θὰ σβῆσῃ. **Δ**ι' αὐτὸ λοιπὸν ἔχομεν ὑποχρεώσιν νὰ στρέφωμεν μὲ ἐπιμέλειαν τὴν προσοχὴν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι μᾶς περιβάλλουν καὶ τὴν παροῦσαν ζωὴν νὰ ρυθμίζωμεν κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ μὴ εὐρεθῶμεν ἀχμάλωτοι, οὔτε ξένοι, οὔτε ἀσχετοὶ μὲ αὐτὴν τὴν μητρόπολιν.

«**Ε**νθυμήσου, Κύριε, τοὺς Ἰουδαίους,» οἱ ὅποιοι κατὰ τὴν ἀποφράδα ἐκείνην ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν κατεστράφη ἡ Ἱερουσαλήμ, ἔλεγον πρὸς τοὺς ἔχθρους μας: «ἀδειάσατε, ἀδειάσατε τὴν Ἱερουσαλήμ, καταστρέψατε αὐτὴν μέχρι τῶν θεμελίων της». «**Α**λλος «εἰς τὰ τέκνα τοῦ Ἐδῶμ». Καὶ αἱ λέξεις ἀνήκουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ἐφλέγοντο ἀπὸ τὸν πόθον τῆς πατρίδος. Τὸ νόημα των εἶναι τὸ ἔξης: **C** νὰ ἀπαιτήσῃ τὴν τιμωρίαν ἐκείνων, οἱ ὅποιοι δὲν ἠθέλησαν νὰ σταματήσουν μέχρι τῆς ἀλώσεως, οὔτε ἐχώρτασαν μὲ τὴν καταστροφὴν, ἀλλὰ ἵσταντο πλησίον καὶ ἐκραύγαζον κατασκάπτετε μέχρι τῶν θεμελίων της. Διότι εἶχον τὴν μανίαν νὰ μὴ παραρμίνουν

6. Μάθ. 9, 44.

7. Πρόκειται περὶ τῶν Ἰουδαίων, ὡς τὸν Ἐδῶμ, καταγομένον ἐκ τοῦ Ἰσραὴλ, οἱ ὅποιοι ἐχρημάσθησαν κατὰ τὴν καταστρεφθεῖσαν Ἱουδαίαν καὶ ἦσαν ἐκ τῶν λαγόντων «ἐκκενοῦτε, ἐκκενοῦτε».

οὔτε αἱ θάσεις τῆς πόλεως, ἀλλὰ νὰ κατακρημνοθῇ ἐκ θεμελίων.

Ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι μαζί μὲ τοὺς Βαβυλωνίους ἐπετέθησαν τότε ἐναντίον τῶν Ἰουδαίων, ἦσαν οἱ Ἄραβες, τοὺς ὁποίους συχνὰ ἀναφέρει ὁ προφήτης καὶ ἐσκοτίζει θαραίως κατηγορίας ἐναντίον των, διότι μολονοὶ ἦσαν συγγενεῖς πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, ἀμπεριφέρθησαν πικρότερα ἀπὸ τοὺς ἔχθρους, **D** «Ταλαίφωρος Βαβυλώων». Ἄλλος «ἡ ἐρημωθεῖσα», ἄλλος «αὐτὴ, ἡ ὁποία θὰ διαρπασθῇ». Ἐδῶ, ἐπειδὴ ἐπιθυμεῖ νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἰσχὺν τοῦ Θεοῦ ὄχι μὲ τὴν λύτρωσιν ἀπὸ τὰς συμφορὰς, ἀλλὰ μὲ τὴν δολιότητα ἐκείνων, οἱ ὅποιοι τὴν καταπολέμησαν, ὁ προφήτης προλέγει τὰς συμφορὰς, αἱ ὁποῖαι θὰ συμβῶν εἰς τὴν Βαβυλώνα καὶ ἀποκαλεῖ αὐτὴν ἀθλίαν λόγω τῶν κακῶν, τὰ ὁποῖα εἰς θάρος τῆς θὰ ἐνσκήμουν, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ του νὰ διδάξῃ τοὺς Ἰουδαίους καὶ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ ἐκτείνεται εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς.

«**Μ**ακάριος εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θὰ σοῦ ἀνταποδώσῃ ὅ,τι μᾶς ἔκαμες, ἀνταμείβων σε μὲ τὴν αὐτὴν πληρωμὴν, μὲ τὴν ὁποίαν μᾶς ἐτιμώρησες». Ἄλλος «ἐκεῖνος, τὸ ὁποῖον προηγουμένως ἔκαμες εἰς ἡμᾶς». «**Μ**ακάριος θὰ εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θὰ κρατήσῃ δυνατὰ εἰς τὰς χεῖράς του τὰ ἔρεφά σου καὶ θὰ τὰ συντρίψῃ ἐπὶ τῶν θράγκων». Αὐτὰ, ἂν καὶ εἶναι πλήρη ὀργῆς καὶ μεγάλων ποινῶν καὶ τιμωριῶν, δὲν ἐρημνεύουν παρὰ τὸ πάθος τῶν ἀχμάλωτων, οἱ ὅποιοι ζητοῦν ἐκδίκειαν καὶ τιμωρίαν ἀσυνήθῃ καὶ παράδοξον. **E** Διότι οἱ προφῆται λέγουν πολλὰ πράγματα ὄχι ἰδικὰ των, ἀλλὰ διηγούνται καὶ θέτουν ὑπ' ὄψιν μας τὰ πάθη τῶν ἄλλων. Ἐάν λοιπὸν ζητῆς τὴν γνώμην αὐτοῦ, θὰ τὸν ἀκούσῃς νὰ λέγῃ «ἐάν ἀνταπέδωσα κακὸν εἰς ἐκεῖνους, οἱ ὅποιοι μοῦ ἀνταπο-

8. Ὁ ποιητὴς λέγει: τοσοῦτον ἐνθυμημένος παλαιᾶς προφητείας (Ἠσαία κεφ. 13-14, 21, 1-10). Πράγματι ἡ Βαβυλὼν καταστράφη τὸ 516 π.Χ. ἀπὸ τοῦ Ἀραβαίου τοῦ Τολαίου. Ὁ Ἠρέβος γράφει: «**Δ**αρείος δὲ ἔπει τε ἐκείνητε τὸν Βαβυλωνίον, τοσοῦτον ὡς ἐπὶ τὸ τέλος περιεβλε καὶ τὰς πόλεις κίνας ἀπέσπασε, τὸ γὰρ πρότερον ἔβλεν ἔθνος τὴν Βαβυλώνα ἐπιτρέπον ἀδελφῶν, τοσοῦτον δὲ ὁ Ἀραβὸς τῶν ἀνδρῶν τοῦ κοινοῦ μάλιστα εἰς τριακλίσιον ἀνεσκόλοισιν» (8, 159).

9. Ἡ δικαιοσύνη ἀπαιτεῖ μέχρι λεπτομερειῶν τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀντιποίνων. Ἡ κτηνώδης ἀπανθρωπία τῶν Βαβυλωνίων νὰ παύσῃν τὰ κακά τῶν παιδῶν τῶν Ἰουδαίων εἰς τοὺς θράγκους, ἀπαιτεῖ νὰ πληρωθῇ μὲ τὸν αὐτὸν τρόπον.

δίδουν κακά» και να υπερβαίνει το μέτρον, το όποιον εις αυτόν έδωσαν ο νόμος.^{405 A}

Όταν διηγείται τά πάθη των άλλων υπαγραμμίζει την όργην και την λύπην. Τοῦτο και τώρα κάμνει με το να θέτη ενόπιόν μας την επιθυμίαν των Ιουδαίων, οι οποίοι εξώθησαν την όργην των μέχρι την ηλικίαν των μικρών παιδιών, αλλά αυτά δεν συμφωνούν με τον νέον νόμον. Τούνομιον έχομεν την έντολήν να ποτίζωμεν και να τρέφωμεν τούς έχθρούς μας και να προσευχώμεθα δι' όσους μάς θλάπτουν. Τοῦτο δε κάμνομεν εφαρμόζοντες την κειμένην νομοθεσίαν. Και ποία είναι αυτή; «Εάν η άρετή σας δεν υπερβαίνει την άρετήν των Γραμματέων και Φαρισσαίων, δεν θα εισέλθετε εις την βασιλείαν των ούρανών».¹⁹

Ας επιδείξωμεν λοιπόν μεγάλον ενδιαφέρον Β και περισσώς ως φυλάξωμεν αυτό, διά να ζώμεν εις το έξηξ επί της γη, όπως εις τον ούρανόν και να χορεύωμεν μετά των αγγέλων. Κατά τον τρόπον αυτόν θα επιτύχωμεν τά αγαθά της μελλούσης ζωής. Αυτά ειθε να επιτύχωμεν πάντες ημείς με την βοήθειαν της χάριτος και της φιλανθρωπίας του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού, εις τον όποιον ανήκει η δόξα και η δύναμις εις τούς αιώνας των αιώνων. Γένοιτο.

10. Ματθ. 5, 20.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΑΖ' (137) ΨΑΛΜΟΝ'

«Θά σε δοξολογήσω, Κύριε, έξ δλης τής καρδίας μου».

С Πολλάκις συνεζήτησα μαζί σας περί τούτου. Διά τοῦτο, αφού το αντιπαρέλθωμεν, θα φθάσωμεν έν συνεχεία εις το έπόμενον. Ποιον είναι αυτό; «Και ενώπιον των κυκλοούντων τον θρόνον σου αγγέλων θα ψάλλω ύμνον προς σε». Τοῦτο άλλος έρμηνευτής ειπε «με παρηγοσίαν, Θεέ μου, θα σε ψάλλω». Άλλος «έν ύψει των Θεών θα σε ψάλλω». Άν λοιπόν έννοη τούς αγγέλους, οι όποιοι υπάρχουν εις τον ούρανόν, την έξηξ περίπου σημασίαν έχουν οι λόγοι του, ότι δηλαδή θα αναγκασθώ να ψάλλω μαζί με αγγέλους και θα διαγωνισθώ μαζί των και θα χορεύσω με τάς έπουρανίους δυνάμεις. Άν και κατά την φυσικήν ιδιοσυστασίαν είμαι διάφορος, όμως θα αγωνισθώ με προθυμίαν, να ήμπορέσω να σταθώ με εκείνους. Εάν όμως έκλάσσωμεν το νόημα αυτών κατά τούς άλλους έρμηνευτάς, D νομίζω, ότι ειπον αυτά περί των Ιερέων. Ητο συνήθεια εις την Γραφήν να ονομάζουον τον Ιερέα αγγελον και Θεόν. Άλλοτε μόν λέγει «Μή θλασφημήσης τον Θεόν, μήτε να καταραστής τον άρχοντα του λαού σου».² Άλλοτε δε «τά χείλη του Ιερέως θα φυλάξουον την γνώσιν και από το στόμα του θα ζητοῦν διδασκαλίαν, διότι οστος είναι ο αγγελος του Κυρίου των δυνάμεων».³

1. Είς τούς Ο' φέρει την επιγραφήν «ψαλμός τῷ Δαβίδ, Άγγαίου και Χαχαρίου», ένφ εις τῷ Ιβραϊκῶν μόνον τῷ «Δαβίδ». Ιενοικός αὖ εἶναι και τὸ ὄνομα τοῦ ψαλμοῦ συμφωνοῦν πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ Δαβίδ. Οἱ δεχόμενοι ὡς συγγραφεὴν τὸν Δαβὶδ τοκοθετοῦν τὴν συγγραφήν του ἄλλων χρόνων μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δαβὶδ. Εάν ἡ προσθήκη τῶν Ο' «Άγγαίου και Χαχαρίου» εἶναι ἀσθενετικὴ, ὁ ψαλμὸς οὗτος χρεωταί εἶναι ἐπ' ἐκκλησιαστικῆς χρήσει του εἰς χρόνον μετὰ τὴν ἐπινοήσαν ἐν τῇ Βαβυλωνίῳ αἰχμαλωσίᾳ. Κατ' άλλους δὲ μόνον ἡ χρήση, ἀλλὰ και ἡ σύνθεσις του εἶναι μεταϊουδαϊστικὴ. Ὁ ψαλμὸς ἀρχεται με ὑπεριστάτην εὐχαριστίαν πρὸς τὸν Θεόν διὰ τὰς μεγάλας ἐπιργασίας ποῦ ἔλαβεν ὁ Δαβὶδ ἀπὸ Αὐτοῦ. Διακρίματα: εἰς ἁρτίς στροφῆς.

2. Πέτρ. 22, 27.
3. Ματθ. 23, 7.

"Αν λοιπόν τούτο εκλάβωμεν ούτως, πρέπει να ἐνοήσωμεν τὸ ἐξῆς, ὅτι δηλαδὴ μαζὶ με τοὺς ἱερεῖς, ὅταν εἶναι παρόντες καὶ κάμουν τὴν ἐναρξίν τῆς τελετῆς με τὴν προσήκουσαν τάξιν καὶ προηγούνται αὐτοὶ, ἐγὼ θὰ ἀκαλουθῶ καὶ θὰ ψάλλω πρὸς σέ. Διότι ἤκουσες ὅλους τοὺς λόγους, τοὺς ὁποῖους προσευχόμενος σου ἀπήθυσαν με τὸ ἴδιο τὸ στόμα μου. **Ε**

Εἶδες τὸ μέγεθος τῆς εὐχαριστίας, εἶδες τὴν ἔντασιν τῆς προσυχῆς; "Οχι ὅπως κάμουν μερικοὶ ναῦθοι καὶ χαλαροὶ, οἱ ὁποῖοι προτοῦ νὰ λάθουν, ὅσα ζητοῦν, εἶναι κάτω πρὸς τοὺς πόδες σου, μετὰ δὲ τὴν λήψιν αὐτῶν ἄνοιον καὶ ἀσθενεῖς. Αὐτὸς ὅμως καὶ προτοῦ νὰ λάθῃ ἐπιμένει καὶ μετὰ τὴν λήψιν συνεχίζει διαρκῶς νὰ εὐχαριστῇ τὸν Θεόν. "Εξ αὐτοῦ ἀποδεικνύεται, ὅτι ἔκαμε προσευχὴν καθαρὰν καὶ ἀρίστην, διότι εἰσηκούσθη ἀπὸ τὸν Θεόν. ⁴⁰⁶ **A** Τούτο ἰδιαιτέρως συντελεῖ νὰ εἰσακουσώμεθα, ὅταν ἡ προσευχὴ εἶναι εὐχάριστος εἰς αὐτόν. "Ὡστε ἀπὸ ἡμῶς ἐξαρτάται, ἂν ἡ προσευχὴ μας θὰ εἰσακουσθῇ. "Ὅταν ζητοῦμεν αὐτά, τὰ ὁποῖα ἀξίζει νὰ μᾶς δώσῃ ὁ Θεός, ὅταν ζητοῦμεν αὐτά μετὰ προθυμίας, ὅταν εἴμεθα ἀξιοὶ νὰ δεχθῶμεν αὐτά, εἰσακούει τὰς προσευχὰς μας καὶ ἱκανοποιεῖ τὸ αἰτήματά μας.

"Θὰ προσκυνῶσθε ἐστραμμένους ψυχῇ καὶ σώματι πρὸς τὸν ἅγιον ναὸν σου. Δὲν εἶναι καὶ αὐτὸ μικρὰ ἀρετὴ νὰ δύναται νὰ εἰσέρχεται κανεὶς εἰς τὸν ναὸν καὶ ὅταν εἰσέλθῃ νὰ λατρεύῃ τὸν Θεόν με καθαρὰν συνείδησιν. Δὲν ζητεῖται νὰ κάμῃτη κανεὶς τὰ γόνυατα, οὔτε νὰ εἰσέλθῃ ἐντὸς αὐτοῦ, ἀλλὰ νὰ εὐρισκεται μέσα εἰς τὸν ναὸν με θερμὴν ψυχῆς καὶ με πνευματικὴν περιουλογίαν, ἔχι μόνον διὰ τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ψυχῆς. **B** Διότι εἶναι μεγάλη τιμὴ νὰ λατρεύῃ κανεὶς τὸν Θεόν τῶν πάντων, καθὼς πρέπει νὰ τὸν λατρεύῃ. "Εάν λοιπόν τοιαύτη τιμὴ εὐρίσκεται εἰς τὸ ἅγιωμα τοῦ θασιλέως, ὁπωσδήποτε πολὺ περισσότερον εἰς τὸν Θεόν τῶν ὅλων.

"Καὶ θὰ ἀνυμνήσω εὐγνωμόνως τὸ ὄνομά σου, διὰ τὸ ἔλεός σου καὶ διὰ τὴν φιλαλήθειάν σου. Τί σημαίνει τούτο; Θὰ σέ εὐχαριστήσω, λέγει, διότι ἐδέχθην τὴν προστασίαν σου. Διότι δὲν ἐπέτυχον νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὴν πατρίδα μου καὶ νὰ ἴδω τὸν ναὸν μου χάρις εἰς τὰ ἰδικά μου κατορθώματα. ἀλλὰ χάρις εἰς τὴν ἰδικὴν σου ἐσπλαγγίαν καὶ φιλοφροσύναν. Διὰ τούτο θὰ σέ λατρεύ-

σω, διὰ τούτο θὰ σέ δοξολογήσω. **C** Διότι, ἐνῶ ἤμην ἄξιος ποιῆς καὶ τιμαρίας καὶ ἦτο δίκαιον συνεχῶς νὰ πλανῶμαι εἰς τὴν ξένην γῆν, ταχέως με ἐπανέφερες εἰς τὴν πατρίδα.

"Διότι ἀπέδειξες μέγα καὶ θαυμαστόν, παραπάνω ἀπὸ κάθε ἄλλο τὸ ὄνομά σου τὸ ἅγιον. Αὐτὸ σημαίνει τὸ ἐξῆς περίπου: δὲν θὰ σέ εὐχαριστήσω δηλαδὴ μόνον διὰ τὰς ἐδεργείας, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὴν τὴν ἀπερίγραπτον δόξαν, τὴν ἀπέραντον μεγαλωσύνην καὶ τὴν ἀνεκδιήγητον φύσιν σου. "Απέδειξες λοιπόν, λέγει, μέγα καὶ θαυμαστόν, παραπάνω ἀπὸ κάθε ἄλλο τὸ ὄνομά σου τὸ ἅγιον, δηλαδὴ με τὰς ἐδεργείας, με τὰ στοιχεῖα, με ὅσα ὑπάρχουν εἰς τὸν οὐρανόν, με ὅσα ὑπάρχουν εἰς τὴν γῆν, με τὰς τιμαρίας, με ὅσα ἐγίναν εἰς θάρρος τῶν ἐχθρῶν, με ὅσα γίνονται εἰς τοὺς οἰκείους. Δὲν ὑπάρχει σημεῖον τῶν οὐρανῶν οὔτε τῆς γῆς, **D** τὸ ὅποιον δὲν ἐκβάλλει φωνὴν καθαρωτέραν ἀπὸ τὴν τῆς σάλπιγγος, ἢ ὅποια διακηρύσσει τὸ μεγαλεῖον τοῦ δυνάματος σου.

Καὶ ἂν λοιπόν ἀναφέρῃς ἀγγέλους, ἂν ἀρχαγγέλους, ἂν βασιμονας καὶ ἀναίσθητα στοιχεῖα, ἂν λίθους, ἂν σπόρους, ἂν τὸν ἥλιον, ἂν τὴν σελήνην, ἂν τὴν γῆν, ἂν τὰ πελάγη, ἂν θαλασσινὰ ὄντα, ἂν πτηνὰ, ἂν λίμνας, ἂν πηγὰς καὶ ἂν ποταμούς, δι' ὅλων αὐτῶν ἀναδεικνύεται μέγα τὸ ὄνομά σου.

"Ἄλλος ἀντὶ τοῦ «ἀπέδειξες μέγα καὶ θαυμαστόν παραπάνω ἀπὸ κάθε ἄλλο, τὸ ὄνομά σου τὸ ἅγιον», εἶπεν «ἀπέδειξες μέγαν καὶ θαυμαστόν, ὑπεράνω τοῦ ὀνόματος σου, τὸν λόγον σου». "Ἄλλος «τὴν διμίλιον σου».

E «Εἰς οἰανδήποτε ἡμέραν καὶ ἂν σέ ἐπικαλεσθῶ, ἐπάκουσόν με ἀμέσως». "Ἄλλος «εἰς οἰανδήποτε ἡμέραν καὶ ἂν σέ ἐπικαλέσθην με ἐπήκουσες». Τούτο καὶ ὁ Θεός ὁπεσέθη λέγων «οἰανδήποτε ἡμέραν καὶ ἂν με καλέσῃς θὰ σέ ἀκούσω καὶ θὰ ἀπαντήσω, ὅταν θὰ με φωνάξῃς. "Ἰδοὺ εἶμαι παρῶν». ⁴ Καὶ αὐτὸς τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ζητεῖ. Τοιαῦτα εἶναι αἱ ψυχαί, αἱ ὁποῖαι πιέζονται ἀπὸ κάποιαν δδύνην ἐπιθυμοῦν ταχύτατα νὰ ἴδουν τὴν λύτρωσιν ἀπὸ τὰ δεινά.

"Διὰ τῆς δυνάμεώς σου θὰ με ἐξυψώσῃς καὶ πολὺ θὰ ἐνθαρρύνῃς τὴν ψυχὴν μου». "Ἄλλος «ἐνέθελες εἰς τὴν ψυχὴν μου δυνάμεις». Καὶ τὸ προηγούμενον ἀντὶ τοῦ

4. "Ἡσ. 58, 9.

«ἐπάκουσάν με», ἄλλος εἶπε «μὲ ἐπήκουσες». 407 Α Ποῖον εἶναι τὸ νόημά του; Τὰ ὑψηλά καὶ ἀπότομα λέγονται μετέωρα ἀπὸ τὸ ρῆμα ἀρῆσθαι καὶ τὰ κύματα τῆς θαλάσσης καὶ τὰ ὑψώματα αὐτῶν μετεωρισμοὶ πάλιν ἀπὸ τὸ ρῆμα ἀρῆσθαι. Ἐπομένως τὸ ρῆμα «πολυωρήσεις» σημαίνει θά με σηκώσης, θά με ὑψώσης. Τοῦτο ἐχρησιμοποίησε καὶ εἰς ἄλλην περίπτωσιν λέγων «συμφώνως πρὸς τὸ ἰδικόν σου ὕψος ἀνώμασες τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων», δηλαδὴ ἐμεταρσίωσες, ἐξῆψωσες.

Τοιοιούτῳ τὸ ρῆμα «πολυωρήσεις» ἐχρησιμοποίησε, διὰ τὴν δηλώσῃ, ὅτι θά γεμίσης μὲ μεγάλην χάραν καὶ θά ἐξυψώσης τὴν ψυχὴν μου καὶ τὸ σπουδαιότερον Β δλων δὲν θά ἐπιτρέψῃς ἢ μεταρσίωσίν μου αὐτῇ καὶ ἡ χαρὰ μου νὰ γίνῃ ἀσθενὴς καὶ ἀτονος, ἀλλὰ δυνατὴ καὶ ἰσχυρὰ, σταθερὰ καὶ ἀμετακίνητος. Αὐτὸ σημαίνει τὸ «διὰ τῆς δυνάμεώς σου θά με ἐξυψώσης καὶ πολὺ θά ἐνθαρρύνῃς τὴν ψυχὴν μου».

Ἡ σημασία τοῦ τελευταίου τούτου εἶναι ἡ ἐξῆς: Μὲ δύναιμι θά με ἐξυψώσης, μὲ τὴν ἰσχὺν θά με ἀνωψώσης καὶ θά με βοηθήσης. Δι' αὐτὸ καὶ ἄλλος ἐρμηνευτὴς τὸ ἴδιο πρᾶγμα δηλώνων εἶπεν «ἐνέβαλες εἰς τὴν ψυχὴν μου δυνάμεις». Ὁρθῶς εἶπεν εἰς τὴν ψυχὴν μου, πρᾶγμα τὸ ὅποιον κατ' ἐξοχὴν προσιδιάζει εἰς τὸν Θεόν, νὰ κερδίξῃ δηλαδὴ τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὴν περίοδον τῶν θλίψεων, ὅπως ἀκριβῶς συνέβαινε καὶ εἰς τοὺς Ἀποστόλους, οἱ ὅποιοι, ὅταν ἐμαστιζόντο, Ἐπέστρεφον χαρούμενοι, διότι ἐξυψώμετο ἡ ψυχὴ των. Τοῦτο εἶναι ἔργον κατ' ἐξοχὴν τῆς δυνάμεώς τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ περιτρώως ἀποδεικνύει τὴν ἰσχὺν του, τὸ ὅτι δηλαδὴ δὲν ἀφήνει τὴν ψυχὴν νὰ καταρροῦσῃ, ὅταν εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον τῶν συμφορῶν.

«Ἄς σὲ ὑμνήσω, Κύριε, ὅλοι οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, διότι εἶδον τὰς ρητὰς ὑποσχέσεις σου ἐκπληρωμένας». Πρόσχε τὴν εὐγνωμοσύνην. Δὲν ἀρκεῖται νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Θεὸν μόνος, ἀλλὰ παραλαμβάνει πρὸς συμμετοχὴν εἰς τὴν εὐχαριστίαν ὅλους γενικῶς τοὺς ἀρχόντας, ἀκόμη καὶ αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς. Ἄν καὶ εἶναι μεγάλη,

5. Παλιμ. 11, θ.

6. Τὸ ρῆμα πολυωρῶ ἐρμηνολογεῖται ἐκ τοῦ δευ (=φρονεῖς) καὶ σημαίνει περιεβάλλω τινὰ διὰ πολλῆς φροντίδος, φροντίζω πολὺ περὶ τινος, ἀντίθετον τοῦ ἀλιγορῶ.

7. Πρᾶξ. 5, 41.

λέγει, ἡ ἐξουσία καὶ ἡ δύναμις αὐτῶν, ὅλοι βίους ἔχουν ὑποχρέωσιν νὰ σὲ εὐγνωμονοῦν καὶ ἀκόμη δι' ὅσα ἔχουν γίνει εἰς τοὺς ἄλλους. Δ Δι' αὐτὸ πρὸς δηλώσιν τούτου προσέθεσε: «Ἐἶδον τὰς ρητὰς ὑποσχέσεις σου ἐκπληρωμένας». Ἄν λοιπὸν εὐγνωμονοῦν τὸν Θεόν, ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐνέργειαν θά ἀποκομίσουν μεγάλας ἀφελείας καὶ κέρδη.

Τὰ δῶρα σου αὐτοῦ τοῦ εἴδους εἶναι ἐκτεθειμένα εἰς τὸ μέσον δλων, ὥστε, ὅσοι θέλουν, δύνανται νὰ εἶναι μέτοχοι αὐτῶν καὶ νὰ τὰ ἀπολαμβάνουν. Καμμίαν ἀφέλειαν τόσον μεγάλην δὲν δύνανται νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτοὺς ἡ βασιλεία, ὅσον τὸ νὰ ἀκούσων τὰ ἰδικὰ σου λόγια. Αὐτὸ εἶναι ἡ ἀσφάλεια των, αὐτὸ ἡ δύναμις, αὐτὸ ὁ σολισμός, αὐτὸ ἡ εὐπρέπεια, αὐτὸ ἡ βασιλεία, αὐτὸ ἡ χαρὰ τῆς ἐξουσίας καὶ ἡ δύναμις. Ε

«Ἄς ψάλλουν ὅσοι ὡς καὶ ἡμεῖς εἰς τὰς ἱερὰς ὁδοὺς τοῦ Κυρίου». Καὶ ἄλλος «ἄς ψάλλουν τὰς ὁδοὺς τοῦ Κυρίου». Ἄν λοιπὸν ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον πρᾶγματι ἐλέγχε, εἶναι «εἰς τὰς ὁδοὺς σου», σημαίνει «εἰς τοὺς νόμους σου, εἰς τὰ προστάγματά σου». Ἄν δὲ «τὰς ὁδοὺς σου», τὰ καταρθώματά σου αὐτὰ, λέγει, ἄς διηγοῦνται, ἄς ἐξυμνοῦν, ἄς διακηρύσσων διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «ἄς ψάλλων». «Διότι εἶναι μεγάλη ἡ βόξα τοῦ Κυρίου». Φανερὰ δηλαδὴ εἰς ὅλους, εἰς ὅλους χειροποιαστῇ, εἰς ὅλους προφανῆς, προπαρασκευασμένη διὰ τὴν εὐεργεσίαν γενικῶς δλων καὶ καθιστώσα ὅλους μετόχους τῆς χάριτος. 408 Α

«Διότι ὁ Κύριος εἶναι μέγας καὶ ἐπιθλάπει τοὺς ταπεινοὺς ἀνθρώπους». Ὑψηλός, λέγει, κατὰ τὴν φύσιν, ὕψηλός κατὰ τὴν ὑπόστασιν. Ἄλλὰ ἐδῶ τώρα φέρεται περισσότερο συγκραθητικός καὶ προσιτὸς πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν Ἰουδαίων. Εἰς τὸ ἐπόμενον καὶ αὐτὸ διαορθώνεται καὶ ἐξοίρει καὶ τὸν ταπεινὸν ἀκόμη ἀκροατὴν εἰς μεγάλην σκέψιν. Ποῖον εἶναι τούτο; «Καὶ τοὺς ὑπερηφάνων διακρίνει ἀπὸ μακρὰν». Ἐδῶ γίνεται λόγος περὶ τῆς προγνώσεως τοῦ Θεοῦ, ἡ ὅποια ἰδιαίτερος εἶναι γνώρισμα τῆς θείας δυνάμεως. Διὰ τοῦτο καὶ ὅταν σιζήτῃ πολλάκις μετὰ τῶν προφητῶν, ἐξ αὐτοῦ δρῶμενος ἀπεοθύνεται πρὸς ἐκεῖνους, οἱ ὅποιοι πιστεύουσιν εἰς τὴν πλάνην τῶν εἰδῶλων. Ἄλλος «καὶ τὴν ὑπεροψίαν γνωρίζει ἀπὸ μακρὰν». Ἄλλος «καὶ τὴν ἔπαρσιν». Β

Ἄφοῦ λοιπὸν εἶπεν, ὅτι ὁ Κύριος εἶναι μέγας καὶ ἐπιθλάπει τοὺς ταπεινοὺς ἀνθρώπους, προσέθεσεν, ὅτι καὶ

τούς υπερηφάνους διακρίνει από μακράν, διά να δηλώσῃ, ὅτι δὲν γνωρίζει ἀπλῶς τὴν υπερηφάνειαν, ἀλλὰ ὅτι τὴν διακρίνει, προτοῦ ἀκόμη ἐκδηλωθῆ, προτοῦ ἀκόμη συντελεσθῆ, προτοῦ ἀκόμη πραγματοποιηθῆ.

Ἐάν ἐμπέσω καὶ ἀναγκασθῶ νὰ θαλάσω ἐν μέσῳ θλίψεως, θὰ μὲ διατηρήσῃ οὐ ἐν τῇ ζωῇ. Δὲν εἶπεν, ὅτι θὰ ἀπομακρύνῃ τὴν θλίψιν, ἀλλὰ ὅτι θὰ μὲ διατηρήσῃ εἰς τὴν ζωὴν καὶ ὅταν εὐρίσκωμαι μέσα εἰς αὐτοὺς τοὺς κινδύνους. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι καὶ ἂν εἰς μεγίστους κινδύνους ἐμπέσω, θὰ ἠμπορέσῃ νὰ μὲ σώσῃ. Τοῦτο εἶναι ἰδιαίτερώς θαυμαστόν καὶ περιέργον, ὅτι δηλαδὴ, ἐνῶ ὀλόγυρα ἐπιτίθενται θλίψεις καὶ ἔχθροί, θὰ καταστήσῃ ἀσφαλῆ τὸν πολιορκούμενον ἐξ αὐτῶν. C

«Ἐναντίον τῶν ὀργισμένων ἐχθρῶν μου ἠπλώσας προστατευτικὰς τὰς χεῖρας σου». Ἄλλος «ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν μου θὰ ἐκτείνῃς τὰς χεῖρας σου». Εἶθες εἰς κάθε περίπτωσιν, πόση μεγάλη εἶναι ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ; Καὶ ἐμὲ, λέγει, θὰ ἠμπορέσῃ νὰ διασώσῃ, ὅταν εὐρίσκωμαι εἰς τὸ μέσον τῶν κινδύνων καὶ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι μαίνονται καὶ λυσσοῦν καὶ πνέουν μένεα ἐναντίον μου, θὰ ταπεινώσῃς καὶ θὰ καταβάλλῃς.

«Καὶ μὲ διεφύλαξεν ἡ δεξιὰ σου ἀπὸ τῆν καταστροφῆν». Ἄλλος «καὶ θὰ μὲ διαφυλάξῃ ἡ δεξιὰ σου», δηλαδὴ ἡ δύναμις σου, ἡ ἰσχύς σου. Διὰ τὸν Θεὸν εὐκόλως ἐξευρίσκονται δρόμοι καὶ τρόποι ἐνεργείας D καὶ εἶναι ἱκανὸς ἀπὸ τὴν ἀπελπίσιν νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν σωτηρίαν.

«Ὁ Κύριος θὰ μὲ ὑπερασπίσῃ καὶ θὰ ἀνταποδώσῃ εἰς τοὺς ἐχθρούς μου τὴν πρέπουσαν τιμωρίαν». Ἄλλος «θὰ βοηθήσῃ ἐμὲ». Ἄλλος «θὰ ἐκπληρώσῃ», δηλαδὴ θὰ ἀποκρούσῃ τοὺς ἐχθρούς. Καὶ δὲν εἶπε θὰ ἀποκρούσῃ, ἀλλὰ θὰ μὲ ὑπερασπίσῃ ἀποδίδων τὸ δίκαιον, διά νὰ δηλώσῃ, ὅτι, ἂν καὶ εἶμαι ὀφειλέτης, αὐτὸς θὰ μὲ ἀπαλλάξῃ καὶ θὰ ἐξοφλήσῃ τὸ χρέος μου, διότι εἶναι φιλόανθρωπος. Εἶναι δυνατόν καὶ τοῦτο νὰ λέγεται ἐν σγῆσει πρὸς ἐκεῖνα τὰ ὅποια ἔκαμεν ὁ Χριστὸς πρὸς ἡμᾶς, ὅτι δηλαδὴ αὐτὸς προσέφερε χάριν ἡμῶν.

«Κύριε, τὸ ἔλεός σου εἶναι ἀνεξάντλητον καὶ διαμένει εἰς τὸν αἰῶνα. Μὴ παρίδῃς καὶ μὴ καταφρονήσῃς τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου». Ἀναφέρει δύο λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους ἐπιτυγχάνει ὁ ἄνθρωπος τὴν φιλαθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Ἐνας μὲν, E ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι εὐσπλαγχνι-

κὸς καὶ ἀγαθὸς καὶ ἡ εὐσπλαγχνικότης του διαρκής, διότι ποτὲ δὲν διακόπτεται καὶ δὲν λήγει ἡ φιλαθρωπία του, οὔτε ὑποχωρεῖ. Δεύτερος δέ, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι κτίστης καὶ Δημιουργός.

Ἀλλὰ ὅπως ἀκριβῶς ἔχομεν τὴν ἀξίωσιν νὰ σωζώμεθα στηριζόμενοι εἰς τὰς ἀνωτέρω ἰδιότητας τοῦ Θεοῦ, καθ' ὁμοίον τρόπον ὡς ἐπιδεικνύομεν ἔργον ἀντάξιον τῆς θείας εὐσπλαγχνίας. «Διότι, λέγει, θὰ εἶμαι εὐσπλαγχνὸς εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὅποιος πρέπει νὰ τύχῃ τοῦ Θεοῦ ἔλεους». Ἡ εὐσπλαγχνία δὲν ἐπέρχεται τυχαίως καὶ ἄνευ λόγου, ἀλλὰ ἔχει καὶ αὐτὴ κάποιαν διάκρισιν. ⁴⁰⁹ A Διότι, ἐάν ἐπήρχετο τυχαίως, κανεὶς δὲν θὰ ἐτιμωρεῖτο. Δι' αὐτὸ ἂς μὴ κάμνωμεν ἐκεῖνα, τὰ ὅποια πρέπει, μόνον διὰ νὰ τύχωμεν τῆς εὐσπλαγχνίας τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ διότι ἔχομεν δημιουργηθῆ ἀπὸ Αὐτόν. Διότι ἐκεῖνος, ὁ ὅποιος ἐδημιουργήθη ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ἔχει τοιοῦτον δημιουργόν καὶ θασιλέα, ἔχει ὑποχρέωσιν νὰ κάμῃ ζωὴν ἀνταξίαν τῆς φροντίδος αὐτοῦ καὶ τοῦ τοῦ σου ἐνδιαφέροντος.

Ἐάν πράττωμεν αὐτὰ, θὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ἀγαθὰ τοῦ μέλλοντος, τὰ ὅποια εἶθε ὅλοι μας νὰ λάβωμεν μετὰ τὴν βοήθειαν τῆς χάριτος καὶ τῆς φιλαθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν Ὅποιον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. B Γένοιτο.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΗΗ' (138) ΨΑΛΜΟΝ'

ΕΙΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ, ΚΑΡΙΝ ΤΟΙ ΝΙΚΗΣΑΝΤΟΣ.

«Κύριε με υπέβαλες εις δοκιμασίαν
καί ἐγνώρισες τὰ θάθη τῆς ψυχῆς
μου».

Τί λέγεις; Γνωρίζει ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἔπειτα ἀπὸ δοκιμασίαν, προτοῦ δὲ νὰ τὸν δοκιμάσῃ δὲν τὸν ἐγνώριζεν; Ὅχι, δὲν εἶναι ὀρθόν. Πῶς εἶναι δυνατόν, ἐφ' ὅσον ὁ Θεὸς γνωρίζει τὰ πάντα πρὸ τῆς γενέσεώς του; Ἀλλὰ τὸ «με ἐδοκίμασες» σημαίνει, με γνωρίζεις με ἀκρίθειαν. Ὅπως ὁ Ἀπόστολος, δταν λέγῃ, ὅτι ἐρευνᾷ τὰς καρδίας, Ἐ δὲν δηλώνει ἄγνοιαν, ἀλλὰ ἐννοεῖ ἀκριθῆ γνώσιν, τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ προφήτης με τὸ νὰ λέγῃ «με ἐδοκίμασες», δηλώνει σαφεστάτην γνώσιν, δηλαδή με ἀκρίθειαν με γνωρίζεις.

«Σὺ με ἐγνώρισες καλὰ καὶ δταν κἀθήμαι καὶ δταν ἐγεῖρωμαι». Ὡς κἀθισμα καὶ ἐγερσιν ἐννοεῖ ὀλόκληρον τὴν ζωὴν, διότι εἰς αὐτὰ συνίσταται ἡ ζωὴ μας, δηλαδή τὰς πράξεις, τὰς ἐνεργείας, τὰς εἰσόδους, τὰς ἐξόδους. Ἐπειτα, ἐπειδὴ εἰς τὴν ἀρχὴν εἶπε «με ἐδοκίμασες», διὰ νὰ μὴ νομίσῃ κανεὶς ἀνόητος, ὅτι ὁ Θεὸς γνωρίζει μετὰ ἀπὸ δοκιμασίαν ἢ με τὴν ἐμπειρίαν τῶν πραγμάτων, διότι εἶπε «με ἐγνώρισες καλὰ καὶ δταν κἀθήμαι καὶ δταν ἐγεῖρωμαι», D πρόσθετε, πῶς διαρκῶνεται αὐτὸ διὰ τῆς προσθήκης, ἢ ὅποια ἐπηκολούθησε: «Σὺ κατανοεῖς τὰς σκέψεις μου ἀπὸ μακρὰν καὶ πολὺ πρὶν αὐταὶ συλληφθῶν». Δι' αὐτοῦ ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν γνωρίζει

1. Ὁ ψαλμὸς αὗτος λόγῳ τοῦ Δαυὶδ εἰς τὸν Δα-
βὶδ. Ἄλλοι δὲως λόγῳ τῶν ἑρασιματῶν τοῦ ἐθεόκτου τῶταν μεταγενέ-
στερον, συνταχθέντα εἰς κἀνοῦς μεταχριστιανικοῦς. Κατακρινόμεται ὁ
ψαλμὸς ἔχον μετέλην ἀριετήτα. Ἐδὲν, θαυμάσιον ἔργον καὶ ἄλλο θεολο-
γικόν. Διακρίνονται εἰσοδοὶ ἀπορροαί. Εἰς τὴν πρώτην (στίχ. 1-6) ἐγνο-
μῶνται ἡ κατὰ τὸν Θεὸν. Εἰς τὴν δευτέραν (στίχ. 7-12) ἐξαιρέ-
ται ἡ ἀπεναγχοῦ παρουσία του. Εἰς τὴν τρίτην (στίχ. 13-18) περιγρά-
φεται ἡ τελειὰ γνώσιν τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὴν τετάρτην (στίχ. 19-24) ἀπο-
καθαλλόμεται ἡ κακία τῶν ἀσεβῶν πρὸς τὴν ἀθανάτητα τοῦ ψαλμῶδου.
2. Ρημ. 8, 27.

διὰ δοκιμῆς, οὔτε ἔχει ἀνάγκην νὰ ὑποβάλλῃ εἰς δοκιμα-
σίαν, ἀλλὰ ἔχει ἀκριθῆ γνώσιν τῶν πάντων διὰ τῆς προ-
γνωστικῆς τοῦ ἰκανότητος.

Ὅποιος γνωρίζει καλῶς τὰς σκέψεις τῶν ἀνθρώ-
πων, αἱ ὅποια ὑπάρχουν μέσα εἰς τὸν νοῦν των, δὲν ἔχει
ἀνάγκην τῆς δοκιμασίας τῶν ἔργων. Ἀλλοῦτε δὲν ἀν-
τιλαμβάνεται αὐτὰς μόνον, δταν κυκλοφοροῦν μέσα εἰς
τὸν νοῦν, ἀλλὰ προτοῦ ἀκόμη ἀνακινηθῶν καὶ μάλιστα
ὄχι ἀπλῶς προτοῦ ἀνακινηθῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸ πολλοῦ
χρόνου. Δι' αὐτὸ ἐπιθυμῶν νὰ ἀποβελῆ αὐτὰ προσέθε-
σε: «Σὺ κατανοεῖς τὰς σκέψεις μου ἀπὸ μακρὰν καὶ πολ-
λὸ πρὶν αὐταὶ συλληφθῶν».

Ἐάν λοιπὸν ὁ Θεὸς γνωρίζῃ ἀκόμη καὶ τὰς σκέψεις
μας, διὰ ποῖον λόγον χρησιμοποιεῖ τὴν δοκιμασίαν διὰ
τῶν ἔργων; Ἐ Ὅχι διὰ νὰ πληροφορηθῇ ὁ ἴδιος, ἀλλὰ
διὰ νὰ δοκιμάσῃ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ὑποβάλλονται εἰς
δοκιμασίαν. Καὶ τὸν Ἰωὴ τὸν ἐγνώριζε πρὸ τῆς ἐμπει-
ρίας τῆς δοκιμασίας, δι' αὐτὸ καὶ ἐθεθαίωσε τοῦτο με-
τὸς λόγου: «Ἀνθρώπος δίκαιος, ἀληθῆς, εὐσεβῆς.»
Ἐπηκολούθησεν δὲως ἡ δοκιμασία, ὥστε καὶ αὐτὸν νὰ
κῆμῃ γενναϊότερον καὶ τὴν πονηρίαν τοῦ διαβόλου νὰ
ἐλέγῃ καὶ τοὺς ὑπολοίπους νὰ καταστήσῃ σπουδαιότε-
ρους διὰ τοῦ παραδείγματος.

Διὰτὶ ἀπορεῖς, πῶς ἐπέβαλεν αὐτὴν τὴν δοκιμασίαν
εἰς τὸν Ἰωὴ, παρομοίον πρὸς τὴν ὅποιαν θεθαίως ἐπι-
βάλλει εἰς τοὺς ἀμαρτωλοὺς; 41ῶ A Ἐγνώριζε καλῶς,
ὅτι οἱ Νινευῖται δὲν ἤξιζε νὰ καταστραφῶν, ἀλλὰ ὅτι
διὰ τῆς μετανοίας θὰ γίνουν καλότεροι. Ὅμως ἐπέφερε
καὶ τὴν δοκιμασίαν διὰ τῆς πραγματικότητος. Καὶ εἰς
πολλὰς περιπτώσεις παρέχει ἀποδείξεις τῆς φροντίδος
καὶ τῆς ἀγάπης του, χωρὶς νὰ ἀρκῆται εἰς τὴν γνώσιν
του. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν «ἐάν δὲν κάμνω τὰ
ἔργα τοῦ πατρὸς μου, μὴ με πιστεύετε. Ἐάν δὲως τὰ
κάμνω, τότε καὶ ἐν ἀκόμῃ δὲν πιστεύετε εἰς ἐμέ, πιστεύ-
σατε εἰς τὰ ἔργα.»

Ἐπειδὴ πολλοὶ ἄνθρωποι εἶναι ἀγροῖκοι κατὰ τὴν
σκέψιν καὶ ἐστερημένοι εὐαισθησίας καὶ λέγουν πολλὰ
σχετικά, ὅτι δηλαδή τοῦτον ἐπροτίμησε, τὸν ἄλλον ἠγά-
πησε καὶ τὸν ἄλλον ἐμίσησε καὶ διὰ τοῦτο ὁ ἔνας γίνεται

2α. Ἰωὴ 8, 8.
β. Ἰωὴν. 10, 87-88.

κακός και ὁ ἄλλος πονηρός, ἐκ τῶν πραγμάτων πείθει διορθῶν τὴν ἐσφαλμένην τῶν ἀντιλήψην ἐπικαλούμενος τὰς ἀποδείξεις τῆς πραγματικότητος, τὴν ὁποῖαν φέρει ἐνώπιόν των καὶ προλέγει μὲν, προτοῦ ἀποδειχθῆ ἡ πραγματικότης, ὅτι ὁ τάδε εἶναι ἐνάρετος, ὥστε νὰ μάθουν τὴν προγνωστικὴν του ἰκανότητα, προσθέτει ἄνωγ καὶ τὰς πληροφορίας, αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἀπὸ τὴν πραγματικότητα, διὰ νὰ μὴ νομισθῇ κανεὶς ἀνόητος, ὅτι ὁ τάδε ἔγινε τοιοῦτος λόγῳ τῆς προγνώσεως.⁴ C

Πρόσεχε λοιπὸν κατὰ ποῖον τρόπον λέγει τοῦτο ὁ Παῦλος: «Ἐνῶ δὲν εἶχον ἀκόμη γεννηθῆ καὶ δὲν εἶχον κάμει τίποτε καλὸν ἢ κακόν, διὰ νὰ μὴ μείνῃ ἡ πρόθεσις τοῦ Θεοῦ κατ' ἐκλογὴν, ἡ ὁποία δὲν ἐξαρτάται ἀπὸ ἔργα, ἀλλὰ ἀπὸ ἐκείνου, ὁ ὁποῖος καλεῖ, ἐλέχθη εἰς αὐτήν, ὅτι ὁ μεγαλύτερος θὰ ὑπηρετήσῃ τὸν νεώτερον».⁵ Οὔτε ἔχει ἀνάγκη νὰ περιμένῃ τὴν ἐκθασιν τῶν ἔργων, ἀλλὰ καὶ πρὸ αὐτῶν γνωρίζει ὁ Θεὸς τὸν κακὸν καὶ ἐκείνον, ὁ ὁποῖος δὲν θὰ εἶναι κακός. «Τὸν δρόμον μου⁶ καὶ πάσαν τὴν ἔκτασιν καὶ τὸ μέτρον τῆς ζωῆς μου, οὐ τὰ παρηκολούθησας καὶ τὰ ἐγνωρίσας ἐπακριθῶς».

Ὅπως ἀκριθῶς τὰς ἐνεργείας τῆς καθημερινῆς μας συνήθειας ὀνομάζει κάθισμα καὶ ἔγερσιν — καὶ ἡμεῖς πολλάκις λέγομεν, ὁ τάδε γνωρίζει, πῶς κάθεται, D πῶς σηκώνεται καὶ θεθαυάζομεν ἔτσι τὴν ἀκριθῆ του γνώσιν —, τοιοῦτοτρόπως δρόμον καὶ πορείαν ὀνομάζει ἐδῶ ὀλόκληρον τὴν ζωὴν του. Δι' αὐτὸ καὶ προσθέτει «καὶ ἄλλας γενικῶς τὰς πορείας μου προεῖδες». Καὶ τὸ «ἐπακριθῶς ἐγνωρίσας» δὲν κυριολεκτεῖται εἰς ἐκείνον, ὁ ὁποῖος ζητεῖ, οὔτε εἰς ἐκείνον, ὁ ὁποῖος φρευνᾷ, ἀλλ' εἰς ἐκείνον, ὁ ὁποῖος γνωρίζει κάτι μὲ ἀκριθῆσαν. Πρὸς ἀπόδειξιν αὐτοῦ προσέθεσε τὸ «προεῖδες». Πρὸ τοῦ δηλαδὴ νὰ γίνουν, ἐγνωρίσας ἄλλας τὰς πράξεις καὶ τὰς πονηρίας καὶ τὰς ἀγαθὰς.

4. Ἡ πρόγνωση τοῦ Θεοῦ δὲν ἐπηρεάζει τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ εἰς τὰς σκέψεις καὶ εἰς τὰς ἀναργείας τοῦ ὁ ἀνθρώπου εἶναι ἐντελῶς ἐλεύθερος, διὰ τοῦτο γνωρίζει καὶ τὴν εὐθύνην του δι' αὐτὰς. Ἐὰν ὁ Θεὸς ἐθέλων τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου, τότε αἱ πράξεις του δὲν θὰ εἶχον καμμίαν ἀνάγκη εἶναι καὶ δὲν θὰ ἦτο ἀνεύθυνος δι' αὐτὰς.

5. Ρωμ. 9, 11-13.

6. Τρέπον καὶ ἄχοιτον. Τρέπον ἔννοει τὰ ἤθηματά μας, τὰς κινήσεις, τὰς ἐθούς, τὰ μονοπῆλια τῆς ζωῆς. ἄχοιτος εἶναι τὸ ἄχοινι μὲ τὸ ἄπονον ἐμπέσαν τὰς μεγάλας ἀποστάσεις καὶ σημαίνει τὰς ἀχοινοειτέας μας, μικρὰς πορείας.

«Ἐγνωρίσας, ὅτι δὲν ὑπάρχει δόλος εἰς τὴν γλῶσσάν μου». Ἄλλος «ἀνεὶλικρίνειά». Τοῦτο εἶναι ἡ μεγίστη ἀπόδειξις τῆς ἀρετῆς. Τοῦτο εἶναι ἡ περιλήψις τῶν ἀγαθῶν. Τοῦτο εἶναι ἐκείνο, τὸ ὁποῖον ἐπιζητεῖ ὁ Χριστὸς λέγων E «Ἐὰν δὲν μετανοήσετε καὶ δὲν γίνετε ὡσάν τὰ παιδιὰ, δὲν θὰ εἰσέλθετε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»· διὰ νὰ δηλώσῃ τὸ ἄκακον, τὸ ἄβολον, τὸ ἀπροσποίητον καὶ τὸ ἀφελές. Δι' αὐτὸ ἐξέλεξε ἀπειροῦς ἰδιώτας καὶ ἔλεγε: «σὲ δοξάζω Πατέρα, διότι ἐκρυμμεν αὐτὰ ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετόν καὶ εὐφρεῖς καὶ τὰ ἐφρονέρωσας εἰς τὰ νηπια».⁷

Πρόσεχε, δὲν εἶπεν, ὅτι ἐδέχθη καὶ ἀπεδίωξα τὸν δόλον, ἀλλὰ ὅτι ποτὲ δὲν ἐφθασε καὶ δὲν προσέβαλε τὴν γλῶσσάν μου αὐτὸ τὸ νόσημα καὶ ποτὲ ἡ πονηρία αὐτὴ δὲν εἶρε πρὸς ἐμὲ εἰσῶδον. «Ἰδοῦ, Κύριε, οὐ ἐγνωρίσας ἄλλὰ τὰ πρόσφατα καὶ τὰ παλαιὰ».⁸ A Δὲν ἐγνωρίσας μόνον τὰς σκέψεις μου, λέγει, οὔτε τὰς πράξεις μου, οὔτε τὰς πορείας μου, ἀλλὰ ἄλλὰ, ὅσα ἔγινον καὶ ὅσα θὰ γίνουν.

«Σὺ μὲ ἐπλάσας καὶ ἔθεσας ἐπάνω μου τὴν προστατευτικὴν σου χεῖρα». Ἀπὸ τὴν προγνωστικὴν του ἰκανότητα μετέβη εἰς τὴν δημιουργικὴν καὶ ἀπὸ τὴν δημιουργικὴν πάλιν εἰς τὴν προγνωστικὴν. Διότι δὲν ἐδημιούργησε μόνον ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι δὲν ὑπῆρχομεν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν δημιουργίαν μας μᾶς ἐξουσιάζει.

Τὸ κάθε ἓν ἐξ αὐτῶν ὁ Παῦλος ἀποδίδει εἰς τὸν Χριστὸν λέγων «Ἀφοῦ ὁ Θεός, κατὰ πολλοὺς καὶ διαφόρους τρόπους ὠμίλησε κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν εἰς τοὺς πατέρας διὰ τῶν προφητῶν, B κατὰ τὰς ἐσχάτας αὐτὰς ἡμέρας μᾶς ὠμίλησε διὰ τοῦ Υἱοῦ, τὸν ὁποῖον ἔκοιμα κληρονόμον πάντων», ἐν συνεχείᾳ κατόπιν προσθέτει καὶ τὴν δημιουργίαν «διὰ τοῦ ὁποῖου καὶ ἐδημιούργησε τὸν κόσμον».⁹

Καὶ ὅταν ὠμίλησε περὶ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ καὶ εἶπεν «Ὁ Υἱὸς αὐτός, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ἀκτινοβολία τῆς δόξης καὶ ἡ σφραγὶς τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ» παρουσίασε καὶ τὴν προνοητικὴν του ἰκανότητα μὲ τὸ νὰ λέγῃ «ὁ ὁποῖος κρατεῖ τὰ πάντα διὰ τοῦ παντοδυνάμου τοῦ λόγου».¹⁰

7. Ματθ. 13, 3.

8. Ματθ. 11, 25.

9. Ἐβρ. 1, 1-2.

10. Ἐβρ. 1, 3.

Και εις την προς Κολασσαείς επιστολήν του τὰ αὐτὰ ἔλεγεν, «ὅτι δι' αὐτοῦ ἐδημιουργήσαν τὰ πάντα, τὰ ἐπουράνια καὶ τὰ ἐπίγεια, τὰ ὄρατα καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε θρόνοι, εἴτε κυριότητες, εἴτε ἀρχαί, εἴτε ἐξουσίαι. Τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ δι' αὐτὸν ἔχουν δημιουργηθῆ. Αὐτὸς ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ ὅλα».¹¹ Ὁ τοῦτο ἀφορᾷ εἰς τὴν δημιουργίαν αὐτοῦ. Ἐπειτα διὰ τὴν δηλώσει τὴν προνοητικότητα αὐτοῦ προσθέτει «καὶ ὅλα δι' αὐτοῦ συγκρατοῦνται εἰς τὴν ὑπαρξίν».¹²

Καὶ τὰ δύο αὐτὰ πάλιν ὁ Ἰωάννης δηλώνων ἔλεγεν «ὅλα ἔγιναν δι' Αὐτοῦ καὶ χωρὶς Αὐτὸν τίποτε δὲν ἐγένεν, ἀπὸ ὅσα ἔχουν γίνεσι».¹³ Τοῦτο εἶπε διὰ τὴν παρουσίαν τὴν δημιουργίαν. Ἐν συνεχείᾳ ἀναφέρεται εἰς τὴν προνοητικότητα αὐτοῦ εἰς Αὐτὸν ὑπῆρχε ζωὴ καὶ ἡ ζωὴ ἦτο τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων.¹⁴ Τὸ αὐτὸ πράγμα ἐνοῶν καὶ ἐδῶ ὁ προφήτης λέγει «σὺ μὲ ἔπλασες». Τοῦτο δηλώνει τὴν δημιουργίαν. Ὡμίλησε κατόπιν διὰ τὴν προνοητικότητα «καὶ ἔθεσες ἐπάνω μου τὴν προστατευτικὴν σου χεῖρα». Τί σημαίνει «ἔθεσες»; Κυβερνᾷς, συγκρατεῖς, τηγαίνεις καὶ φέρνεις. Τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος προσάλλων εἶπε «διότι μέσα εἰς αὐτὸν ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ὑπαρχομεν».¹⁵ **D**

Ἐχομεν ἀνάγκη τῆς δυνάμεως αὐτοῦ ὄχι μόνον διὰ τὴν δημιουργίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὑπαρξίν καὶ τὴν ἐπιβίωσίν μας. «Μοῦ κινεῖ τὸν θαυμασμόν ἡ γνώσις, τὴν ὁποίαν ἔχεις περὶ ἐμοῦ. Εἶναι κραταῖα καὶ ἀσυγκρίτως ἰσχυρότερα τῶν ἀσθενῶν διανοητικῶν μου δυνάμεων δὲν δύναμαι νὰ τὴν συλλάβω». Ἄλλος «εἶναι ἀνοήτερά μου». Ἄλλος ἀπὸ τοῦ εἶναι κραταῖα καὶ ἀσυγκρίτως ἰσχυρότερα «εἶναι ἀκόμη ὑψηλότερα». Καὶ τὸ ἐξῆς περὶ τοῦ σημαίνον αὐτὰ. Μοιλοῦνται πυχῶνα τῶν φροντῖδων σου καὶ ἀντιλαμβάνομαι, ὅτι γνωρίζεις ἐκ τῶν προτέρων τὰ πάντα καὶ μὲ ἐδημιούργησες ἐκ μὴ ὑπαρχόντων, ὅμως δὲν ἠμπορῶ νὰ ἀποκτήσω ἀκριβῶς καὶ σαφῶς πλήρη γνώσιν περὶ σοῦ. «Μοῦ κινεῖ τὸν θαυμασμόν ἡ γνώσις τὴν ὁποίαν ἔχεις περὶ ἐμοῦ» σημαίνει, ὅτι μὲ ὑπερέβασεν, ὅτι ὑψώθη ἐπάνω ἀπὸ ἐμέ **E** καὶ ὅτι ἐγένεν ἰσχυρότερα, ὥστε

11. Κολοσ. 1, 16-17.
12. Κολοσ. 1, 18.
13. Ἰωάν. 1, 3.
14. Ἰωάν. 1, 4.
15. Πρᾶξ. 17, 28.

νὰ μὴ ἠμπορῆ νὰ συλληφθῆ διὰ τῶν σκέψεών μου. Τόσον πολὺ εἶναι θαυμαστὴ, τόσον πολὺ μεγάλη εἶναι. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι θαυμαστὴ καὶ μεγάλη, ἀλλὰ νὰ δύναται νὰ συλληφθῆ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον; Καὶ οὐδένα τρόπον. Δι' αὐτὸ προσέθεσε «δὲν δύναμαι νὰ τὴν συλλάβω», διὰ τὴν μὴ λέγεις αὐτὸ.

Ὅταν ὁμιλῆ περὶ γνώσεως, δὲν ἐνοεῖ, ὅτι δὲν ἔχω γνώσιν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ δὲν ἠμπορῶ νὰ ἔχω πλήρη καὶ σαφῆ γνώσιν αὐτοῦ. Τοῦτο ἀκριβῶς λέγει ὁ Παῦλος, ὅτι θεθαίως ὑπάρχει ὁ Θεός, τὸ γνωρίζομεν. **412** Ἀ ποῖα ὅμως εἶναι ἡ οὐσία του, ἀγνοοῦμεν. «Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος προσέρχεται εἰς τὸν Θεόν, πρέπει νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ὑπάρχει Θεός».¹⁶ Δὲν εἶπε ποῖα εἶναι ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ· τοῦτο κανεὶς δὲν τὸ γνωρίζει. Γνωρίζομεν, ὅτι εἶναι φιλόανθρωπος, ὅτι εἶναι χρηστός, ὅτι εἶναι ἀγαθός· ἀγνοοῦμεν τὸ μέγεθος τῶν ἰδιοτήτων. Ὁ προφήτης ὅμως, ἀπὸ παρέτρεξεν ὅλα αὐτὰ, προσάλλει ἄλλην ἰδιότητα, ἡ ὁποία φαίνεται εὐκολώτερα καὶ τὴν ὁποῖαν πάλιν ἰσχυρίζεται, ὅτι ἀγνοεῖ. Δὲν λέγω, ἰσχυρίζεται, ποῖα εἶναι ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ, οὔτε πῶσον ἀγαθός εἶναι. Εἶναι παραδεκτόν, ὅτι αὐτὰ εἶναι ἀκατάληπτα,¹⁷ ἀλλὰ δὲν ἠμπορῶ νὰ εἶπω, ὅτε κατὰ ποῖον τρόπον εὐρίσκειται πανταχοῦ· καὶ τοῦτο εἶναι ἀνώτερον τῆς ἀντιληπτικῆς μου ἰκανότητος. **B**

Δι' αὐτὸ, ὅταν εἶπε «μοῦ κινεῖ τὸν θαυμασμόν ἡ γνώσις, τὴν ὁποῖαν ἔχεις περὶ ἐμοῦ», προσέθεσε, «ποῦ δύναμαι νὰ μεταβῶ, ὥστε νὰ εἶμαι μακρὸν τῆς πνοῆς σου, τοῦ πνεύματός σου καὶ ποῦ νὰ καταφύγω, ὥστε νὰ μὴ παρακολουθοῦμαι ἀπὸ τὰ θλέμματα σου». Ἐάν ἀνέλθω εἰς τὸ ὑψηλότερον μέρος, τὸν οὐρανόν, εἶσαι ἐκεῖ Κύριε. Ἐάν κατέλθω εἰς τὸ χαμηλότερον μέρος τὸν Ἄδην καὶ ἐκεῖ εὐρίσκεσαι. Ἐάν γίνω πτερωτός πρῶτῃ-πρῶτῇ, ὥστε πτερῶν ἔλθω τὴν ἡμέραν νὰ προλάβω νὰ φθάσω καὶ νὰ κατασκηνώσω εἰς τὰς ἐσαχτίας τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης, - ἄλλος γράφει θά παραμείνω— καὶ ἐκεῖ ἡ χεῖρ σου θὰ μὲ ὀδηγήσῃ καὶ θὰ μὲ κρατῆ σφικτὰ ἡ δεξιὰ σου».¹⁸

16. Ἐβρ. 11, 6.

17. «Ἄπειρον τὸ θεῖον καὶ ἀκατάληπτον καὶ τοῦτο μόνον καταληπτόν ἢ ἀπειρία οὐσία καὶ ἡ ἀκατάληπτος» (Λοιμικηρός).

18. Ὅταν λέγομεν, ὅτι ὁ Θεός εἶναι πανταχοῦ παρὼν, ἐνοοῦμεν ὅτι ὅπου ἴπῳμαι εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, καὶ ἡμεῖς δὲν περιλείπεται· καὶ δὲν περιλείπεται εἰς αὐτὰ, ἀλλ' ὑπάρχει πανταχοῦ.

Πνεῦμα καὶ πρόσωπον δνομαίξει τὸν ἴδιον τὸν Θεόν. Ποῦ δύναμαι δηλαδὴ νὰ μεταθῶ, ὥστε νὰ εἶμαι μακρὸν σοῦ; **C** Γεμίσεις τὰ πάντα, παρευρίσκεσαι ἐνώπιόν δλων ὄχι κατὰ μέρος, ἀλλὰ μὲ πλήρη τὴν ὑπαρξίν σου. Καὶ ἀφοῦ ἀνέφερον, ὅσα εἶναι εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ὅσα εἶναι εἰς τὸν Ἄδην, τὸ πλάτος, τὸ βάθος, τὸ ὕψος, δηλώνει, ὅτι ὁ ἴδιος εὐρίσκεται παντοῦ. Δὲν εἶπε, θὰ μὲ ἀκολουθήσης, ὅπου καὶ ἂν μεταθῶ καὶ θὰ μὲ κρατῆς σφικτὰ, ἀλλὰ, ὅπου μεταθῶ, ἐκεῖ παρευρίσκεσαι, δηλαδὴ ἐκεῖ σὲ εὐρίσκω νὰ μὲ προλαμβάνης.

Διὰ τοῦτο λέγει ἐμοῦ κινεῖ τὸν θαυμασμόν ἢ γνώσις, τὴν ὅποιαν ἔχεις περὶ ἐμοῦ». Καὶ ἂν δὲν γνωρίζης ἀκριθῶς αὐτὴν, λέγει, πῶς γνωρίζεις, ὅτι εἶναι θαυμαστή; Διότι ὑπερβάλλει τὴν σκέψιν μου, διότι κατονικᾷ τὸν νοῦν μου. Ἄλλωστε καὶ τὰς ἀκτίνας τοῦ ἡλίου δὲν ἠμποροῦμεν νὰ παρατηρήσωμεν μὲ ἀκρίθειαν· ὁμοίως ἀκριθῶς δι' αὐτὸ ἰδιαίτερος τὰς θαυμαζόμεν. **D** Κάτι ἀνάλογον συμβαίνει καὶ μὲ τὴν γνώσιν τοῦ Θεοῦ. Δὲν ἀγνοοῦμεν αὐτὴν ἐξ ὀλοκλήρου, καθ' ὅσον γνωρίζομεν, ὅτι ὑπάρχει ὁ Θεός, ὅτι εἶναι φιλόανθρωπος, ὅτι εἶναι ἀγαθός, ὅτι εἶναι χρηστός, ὅτι εἶναι εὐσπλαγγχνικός καὶ πανταχοῦ παρών· ποία ὁμοίως εἶναι ἡ οὐσία του ἢ πῶσον τὸ μέγεθος τῶν ἀνωτέρω ἰδιοτήτων του ἢ κατὰ ποῖον τρόπον εἶναι πανταχοῦ παρών, τὸ ἀγνοοῦμεν.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἐξέθεσε, διὰ ποίους λόγους εἶναι θαυμαστή ἢ γνώσις τοῦ Θεοῦ περὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ διεκλήρυξε τὴν προγνωστικὴν του ἰκανότητα, τὴν δημιουργικὴν του ἰδιότητα, τὴν εὐχέρειαν τῆς προνοίας, τὸ ἀκατάληπτον καὶ ἀνερμήνευτον τῆς ὑποστάσεώς του, διηγείται πάλιν ἄλλην δύναμιν τοῦ Θεοῦ. **E** Πλήρη καὶ αὐτὴν ἀπορίων, ἂν ἐξητάζετο μὲ τὸ ἀνθρώπινον λογικόν. Καὶ αὐτὴ εἶναι ἀκατάληπτος. Ποία λοιπὸν εἶναι αὕτη; Ἐντοπίζεται εἰς τὸν στίχον. «Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἡ χεὶρ σου θὰ μὲ ὀδηγήσῃ καὶ θὰ μὲ κρατῆ σφικτὰ ἢ δεξιὰ σου». Εἶναι δηλαδὴ δυνατὸν νὰ μὴ ἐπιτρέψῃς νὰ συντριβοῦν οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὰς συμφορὰς, ἂν ἐμπέσουν μέσα εἰς αὐτάς, ἐντὸς τῶν ὁποίων παγιδεύονται καὶ ἐμπλέκονται.

Τοῦτο ἐρμηνεύων προσέθεσεν: «Ἐάν εἶπω: ὡς ἔλθῃ λοιπὸν σκότος, διὰ νὰ μὲ σκεπάσῃ καὶ ἡ νύξ ὡς ἀντικαταστήσῃ τὸ φῶς, ὥστε νὰ τρωφῶ ἀθέατος, πόσον θὰ πλανηθῶ. ⁴¹³ **A** Διότι τὸ σκότος δὲν εἶναι σκότος διὰ σέ καὶ ἡ νύξ εἶναι ἐνώπιόν σου ὡς ἡμέρα φωτεινὴ. Τὸ σκότος

τῆς νυκτός εἶναι ὅπως καὶ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας». Ἀφοῦ ἐξέθεσε προηγουμένως ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀπηριθμησα καὶ μαζί μὲ αὐτὰ ὄχι μόνον ὅτι εἶναι πανταχοῦ παρών, ἀκόμη καὶ ὅτι καθοδηγεῖ, ἐξασφαλίζει καὶ ὀχυρώνει, προσθέτει ἐν συνεχείᾳ καὶ τοῦτο, διὰ τοῦ ὁποῖου ἀποδεικνύει τὸ περίεργον, ὅτι δηλαδὴ δὲν ὀχυρώνει καὶ ἐξασφαλίζει μόνον, ἀλλὰ κάμνει καὶ ἀνώτερον ἀπὸ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων. Διότι, ἀφοῦ εἶπεν, ὅτι «ἡ χεὶρ σου θὰ μὲ ὀδηγήσῃ καὶ θὰ μὲ κρατῆ σφικτὰ ἢ δεξιὰ σου» προσέθεσεν «ἐάν εἶπω, ὡς ἔλθῃ λοιπὸν σκότος, διὰ νὰ μὲ σκεπάσῃ». Ἄλλος «ἐάν εἶπω, ἰσως σκότος θὰ μὲ σκεπάσῃ». Ἄλλος «θὰ μὲ καλύψῃ». Σκότος ἐδῶ σημαίνει θάψιν. Τοῦτο ἔχει τὸ ἐξῆς περίπου νόημα. Ἐπολιάρχησθαι ἀπὸ τὰ δεινὰ καὶ εἶπα μέσα μου, **B** ὅτι τὰ δεινὰ θὰ μὲ καταβάλουν. Αὐτὸ σημαίνει, θὰ μὲ σκεπάσῃ τὸ σκότος. Ἄλλος λέγει «τὸ σκότος θὰ μὲ καλύψῃ». «Καὶ ἡ σκοτεινὴ νύξ ὡς ἀντικαταστήσῃ τὸ φῶς, ὥστε νὰ τρωφῶ ἀθέατος». Ἄλλος «φωτεινὴ νύξ θὰ μὲ περιβάλῃ». Ποία εἶναι ἡ σημασία του; Ἐγώ, λέγει, ὀμίλησα περὶ αὐτῶν σκεπτόμενος κατὰ τὴν φυσικὴν πραγματικότητα· ἀφνιδίως τὰ δεινὰ μετεβλήθησαν εἰς ἀγαθὰ, ἀλλὰ ἐνῶ ἐξακολουθοῦν νὰ παραμένουν τὰ δεινὰ, ἐγὼ ἐνοιώσα μὲγάλην καλωσύνην. Δὲν εἶπεν, ὅτι ἡ νύξ ἐξηφανίσθη, ἀλλὰ ὅτι ἡ νύξ ἦτο φωτεινὴ. Ἐνῶ δηλαδὴ ἡ νύξ **C** παραμένει νύξ, εἶναι φανερόν, ὅτι τὰ δεινὰ καὶ αἱ συμφοραὶ (αὐτὰ δηλώνει μὲ τὴν λέξιν νύξ) δὲν εἶχον τὴν δύναμιν νὰ μὲ καταστῆσουν, ἀλλὰ κατὰ τὴν διάρκειάν τῆς νυκτός ἐλαίμε τὸ φῶς, δηλαδὴ τοῦ εὐδῶθαι θοήθεια. Διότι τὰ ἀντίθετα γίνονται καὶ παρουσιάζονται μὲ τὰ ἀντίθετα, ὅταν ἐπιθυμῇ ὁ Θεός. Ἡ δὲν εἶδες νὰ ἀνάπτῃ ἢ κάμινος καὶ νὰ πνέῃ ἢ δρόσος καὶ οὔτε ἡ πρώτη νὰ σβήνῃ, οὔτε καὶ ἡ δευτέρα νὰ ξηραίνεται ἢ δὲν εἶδες νὰ συμπορεύεται ἢ χάλασα μὲ τὴν φλόγα; Ἀπὸ τοῦ ἔγενεν αὐτό, εἰπέ μου; Κατὰ ποῖον τρόπον ἔγενε, ἐπιθυμῶ νὰ μάθω. Ἡ καλύτερα δὲν ἐπιθυμῶ νὰ μάθω τὸν τρόπον, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν πιστεῦσαι εἰς αὐτό, τὸ ὁποῖον ἔγενε καὶ λατρεύω τὸν δημιουργόν του. **D**

Τὰ περισσότερα ἔργα αὐτοῦ εἶναι κρυφὰ καὶ μυστικά. Δὲν εἶδες, ὅτι, ἐνῶ ἦτο ἡμέρα, οἱ Αἰγύπτιοι ἐμπλάφοντες ὡσάν εἰς σκότος καὶ οἱ Ἰσραηλιταί, ἐνῶ τὸ σκότος ἐκάλυπτε τὰ πάντα, ἐβλεπον καὶ ἐνῶ πάλιν εἰς τὴν ἀρ-

χην τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου ὑπῆρχε σκότος, τὸ φῶς ἔλαμψεν ἐν μέσῳ αὐτοῦ; Τῶν πραγμάτων τῆς φύσεως πάντοτε κυρίαρχος εἶναι ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὴν φύσιν, ὄχι διὰ νὰ παράγῃ ὅσα δὲν ὑπάρχουν, ἀλλὰ διὰ νὰ κάμῃ νὰ παρουσιάζωνται διάφορα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα παραμένουν εἰς τὴν φύσιν. «Διότι τὸ σκότος δὲν εἶναι σκότος διὰ σέ». Ἄλλος «πλησίον σου». «Καὶ ἡ νύξ εἶναι ἐνώπιόν σου φωτεινὴ ὡς ἡμέρα». Ἄλλος «ἀλλά καὶ ἡ νύξ θὰ λάμπῃ ὡς ἡμέρα». «Ὅπως τὸ σκότος τῆς νυκτὸς ἔτσι καὶ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας». Ἐ. Ἄλλος «ὅμοιον εἶναι τὸ σκότος καὶ τὸ φῶς αὐτῆς». Ὅρθως εἶπεν «ἀπὸ σέ» δηλαδὴ πλησίον σου, διὰ νὰ δηλώσῃ, ὅτι ἂν θελήσῃ, τὸ σκότος δὲν θὰ εἶναι πλέον σκότος, ἀλλὰ θὰ δεῖξῃ τὰ πράγματα τοῦ φωτός. Δι' αὐτὸ προσέθεσε: «Καὶ ἡ νύξ θὰ λάμπῃ ἐνώπιόν σου ὡς ἡμέρα»¹⁹ κάμνων τοιοῦτοτρόπως περισσότερο σαφές αὐτὸ, τὸ ὁποῖον εἶπε προηγουμένως καὶ ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ νύξ θὰ φωτίσῃ τὰ ἔργα τῆς ἡμέρας ὡς τὰ ἰδικά της.

Διότι, ὅταν θελήσῃ ὁ Θεός, ἡ ἐνέργεια τῶν στοιχείων τῆς φύσεως μεταστρέφεται πρὸς τὰ ἀντίθετα, μὲ τὴν συγκεκριμένην ἀντίθεσιν. 414 Ἄ ὅπως ἀκριβῶς συνέθη μὲ τὰ γνωστά μας κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς δημιουργίας. Ἐάν θελήσῃ σὺ, τοιαύτη θὰ εἶναι ἡ νύξ καὶ τοιοῦτοτρόπως θὰ διασκεδασθῇ τὸ φῶς, ὅπως τὸ σκότος. Τοῦτο ἐπιθυμῶν νὰ εἴπῃ, προσέθεσεν, «ὅπως τὸ σκότος τῆς νυκτὸς τοιοῦτοτρόπως καὶ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας». Ἀναφέρονται μὲν αὐτὰ κυρίως ἐπὶ τῶν στοιχείων τῆς φύσεως, μεταφορικῶς δὲ ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Ἀποδεικνύεται ἐξ αὐτῶν, ὅτι ὁ Θεός ἔχει τὴν δυνάμειν, ὥστε νὰ παρέχῃ εἰς ὅσους ἐμπίπτουν εἰς θλίψεις τὴν ἀνεσίν, ὅσῃν ἔχουν ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ζοῦν ἀνέτως, διότι ἐνδιαφέρεται δι' ὅσους ὑφίστανται δοκιμασίαν.

Θαυμαστὸν καὶ περίεργον εἶναι τοῦτο, τὸ ὁποῖον ὡς γνωστὸν ἔγινεν ἐπὶ τοῦ Ἰωσήφ. Ἢ δὲν ἐνοιώθει ἐκεῖνος τὴν μεγάλην ἱκανοποίησιν καὶ τιμὴν, ὅταν κατοικῶσαν εἰς τὴν πατρικὴν του οἰκίαν, ὅταν ἐδοκίμασεν, ὅταν ἐπωλήθη καὶ ἔζη ὑπὸ βαρβαρικὴν στέγην. Ἀπὸ τοῦς ἰδιούς τοῦς ἐχθροῦς ὑφαίνετο πρὸς χάριν του τὸ διάδημα

19. Διὰ τὸν Θεὸν τὰ σκότῃ ἀπενοήθησαν ὡς καὶ ἡ νύξ. «Τίς μὲ ἐρξ; σκότος κύκλω μου... ἀπὸ πλησίον Κυρίου... κατανύσσοντες εἰς ἀπαρχὴν ἡμέρας». Σοφ. Σειρ. 23, 18-19.

καὶ παρεσκευάζετο ἡ πορφύρα καὶ ἡ ἀτίμασις ἔγινε δι' αὐτὸν ἀφορμὴ τιμῆς καὶ βασιλείας.

Εἶδες κατὰ ποῖον τρόπον ἠρμηνεύσαμεν τὸν στίχον, «ὅτι ἡ νύξ θὰ λάμπῃ ὡς ἡμέρα»; Ὡς πρὸς δὲ τὸν στίχον «ὅπως τὸ σκότος τῆς νυκτὸς τοιοῦτοτρόπως καὶ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας» εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπιαναλάβωμεν τὸ αὐτὸ πρᾶγμα. Ὅπως τὸ σκότος τῆς νυκτὸς, ἔτσι θὰ εἶναι καὶ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, ὄχι μόνον κατὰ τὴν ὄψιν, ἀλλὰ διότι Σὺ ὁ Κύριος μεταβάλλεις τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων. C

«Διότι Σὺ Κύριε ἔκαμες κτήμα σου τοὺς νεφρούς μου, τὸ ἐσωτερικὸν κέντρον τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ συναισθημάτων μου καὶ μὲ ἀνέλασθες ὑπὸ τὴν προστασίαν σου, ἀφ' ὅτου ἤμην εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρὸς μου». Ποῖαν σχέσιν ἔχουν αὐτὰ πρὸς τὰ προηγουμένα; Μεγάλην θεοθαίως καὶ ἀρρήκτως συνδεδεμένην. Ἀφοῦ δηλαδὴ ὠμίλησε διὰ τὴν τὸσον μεγάλην δυνάμειν τοῦ Θεοῦ, ἀποδεικνύει ἐν συνεχείᾳ, ὅτι χρησιμοποιοῖ τὴν δυνάμειν αὐτὴν πρὸς ἐξυπηρέτησιν καὶ εὐεργεσίαν τῶν ἀνθρώπων. Διὰ νὰ μὴ εἴπῃ κανεὶς ἀνόητος, τί μὲ ἐνδιαφέρει, ἂν εἶναι μέγας καὶ δυνατὸς καὶ προνοητικὸς ὁ Θεός, ἀπόδειξέ μου, τί κερδίζομεν ἀπὸ αὐτά, προσέθεσε τὸ «Σὺ ἔκαμες κτήμα σου τοὺς νεφρούς μου»²⁰ ἐνοῶν διὰ τοῦ ἐνός τὸν κάθε ἀνθρώπον. Δὲν εἶναι μικρὸν πρᾶγμα πρὸς ἔπαινον τοῦ Θεοῦ καὶ πρόνοιαν, νὰ εἶναι κανεὶς κτήμα του. D Διότι ὁποῖος κάμνει κάτι κτήμα του ἐνδιαφέρεται καὶ προνοεῖ δι' αὐτό. Πρὸς δὴλωσιν τούτου προσέθεσε τὰ ἐξῆς λέγων «μὲ ἀνέλασθες ὑπὸ τὴν προστασίαν σου, ἀφ' ὅτου ἤμην εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρὸς μου». Συνεχῶς δηλαδὴ μὲ ἐφραύρησες, προέβλεψες καὶ μὲ ἐξησφάλισες ἀπὸ τῆς πρώτης ἡλικίας μου, ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ σπάργματα καὶ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα εἶπον, μὲ τὰ ἔργα σου τὰ ἐδίδαξες.

«Θὰ σὲ δοξολογήσω καὶ θὰ σὲ εὐχαριστήσω εὐγνωμόνως, διότι ἐβεβήθης θαυμαστὸς μέχρι σημεῖου προκαλοῦντος κατὰπλήξιν καὶ φόβον. Θαυμάσια τὰ ἔργα σου καὶ ἡ ψυχὴ μου γνωρίζει τοῦτο πολὺ καλὰ ἐξ ἰδίας πείρας». Τί σημαίνουν αὐτά; Μὲ ἔπλασες, λέγει, ἀλλὰ δὲν ἔβρω μὲ ποῖον τρόπον μὲ ἔπλασες²¹ προνοεῖς περὶ ἐμοῦ, ἀλλὰ δὲν ἔχω τὴν ἱκανότητα νὰ συλλάβω διὰ τῆς σκέ-

20. (1) Ἦν νεφροὶ κατὰ τὴν ἑβραϊκὴν ψυχολογίαν εἶναι ἔβρα τὸν ἐπιθυμητόν, τὸν καθὼν καὶ ἐπιμένον τὸν ὀπίσθιον τοῦ ἀνθρώπου.

ψεύς μου δὴν μαζί τὴν πρόνοιάν σου. Ὑπάρχεις παντοῦ, ἀλλὰ οὔτε αὐτὸ τὸ γνωρίζω καλῶς. **Β** Γνωρίζεις ἐκ τῶν προτέρων τὰ μέλλοντα καὶ τὰ παρελθόντα καὶ τὰ μυστικά τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ, ἀλλὰ οὔτε αὐτὸ ἔχω τὴν δύναμιν νὰ ἀντιληφθῶ διὰ τῶν σκέψεών μου. Διότι μεταβάλλεις τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων καὶ τὴν κάρνει, ἐνῶ ὑπάρχει, ἀντίθετος νὰ ἀποδεικνύεται. Καὶ τὰ ἀντίθετα πάλιν μετέτοιον τρόπον παρουσιάζεις, ὥστε νὰ μᾶς φαίνονται γνωστά καὶ κατὰ τρόπον φυσικὸν κατανεμημένα.

415 Α Ἀφοῦ λοιπὸν συνεκέντρωσεν ὁμοίως αὐτὰ καὶ ἐφλογίσθη ἀπὸ θεῖον πνεῦμα, διὰ μεγάλης φωνῆς εἶπε: «Θὰ σὲ δοξολογήσω καὶ θὰ σὲ εὐχαριστήσω εὐγνωμόνας, διότι ἐδείχθης θαυμαστός μέχρι σημείου προκαλοῦντος κατὰπληξιν καὶ φόβου», ἐφάνης δηλαδὴ θαυμαστός καὶ εἶσαι θαυμαστός. «Θαυμάσια τὰ ἔργα σου καὶ ἡ ψυχὴ μου γνωρίζει τοῦτο πολὺ καλὰ ἐξ ἰδίας πείρας». Καὶ διατὶ ὁμιλῶ, λέγει, διὰ Σε, ἀφοῦ καὶ τὰ ἔργα σου ἀποσποῦν μεγάλου θαυμασίου; «Ἐπειτα, ἀφοῦ ἄφησε γενικῶς ὁμοίως νὰ ἀκολουθοῦν, ἀρκεῖται μόνον εἰς τὴν προσωπικὴν του γνώσιν λέγων «καὶ ἡ ψυχὴ μου γνωρίζει τοῦτο πολὺ καλὰ ἐξ ἰδίας πείρας». Δὲν γνωρίζει ἀπλῶς, ἀλλὰ ὁμιλεῖ μετέτοιον καὶ σφοδρότητα. Καὶ ἂν γνωρίζῃ, πῶς ἔλεγε προηγουμένως ὅτι «ἐδείχθη θαυμαστός μέχρι σημείου προκαλοῦντος κατὰπληξιν», καὶ ἡ γνώσιν σου ἐνισχύθη, ὥστε νὰ μὴ δύναμαι νὰ τὴν παρακολουθήσω; **Β** Βεβαίως, ἐκεῖνο μὲν ἐλέχθη περὶ αὐτοῦ καὶ τοῦτο περὶ τῶν ἔργων του.

Ἀφοῦ τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὸν ἴδιον τὸν Θεόν, θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἴπωμεν, ὅτι γνωρίζει, ὅτι εἶναι θαυμαστός καὶ ὅτι εἶναι μέγας. Ποῖα ὅμως εἶναι ἡ ὑπόστασις του (θὰ ἐπαναλάβω τὰ ἴδια πράγματα) καὶ ποῖον τὸ μεγαλεῖον του καὶ ποῖα ἡ φύσις αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα ἐλέχθησαν, ἀγνοεῖ ὅμως αὐτὴ ἡ ἀδυναμία τοῦ ἀνθρώπου νὰ γνωρίσῃ τὸν Θεόν εἰναι ἀποδείξεις γνώσεως, ἂν αὐτὸ, τὸ ὁποῖον ἐλέχθη εἶναι θαυμαστόν. Καὶ ἡ θάλασσα ἀγνοοῦμεν, πόσῃ ἔκτασιν καὶ βάθος ἔχει. Καὶ ὅμως ἀκριβῶς δι' αὐτὸ θεοβαίως γνωρίζομεν τὴν θάλασσαν, διότι δὲν γνωρίζομεν τὰ μέτρα της. Ἄν κανεὶς ἔλεγε, ὅτι γνωρίζει τὸ μέγεθός της, αὐτὸς ἰδιαίτερα θὰ ἠγνοεῖ τὴν θάλασσαν. **Γ** Ἐπομένως ὑπάρχει ὁμολογία γνώσεως, ἡ ὁ-

ποῖα προδίδει ἀγνοίαν καὶ ὑπάρχει ἀγνοία, ἡ ὁποῖα ἐπιθεθαίνει τὴν γνώσιν.

«Δὲν ἐκρύπτετο ὁ σχηματισμὸς τοῦ σκελετοῦ μου,²¹ ὅταν ἤρχισε νὰ διαμορφῶται ἀφανῶς εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρός μου· δὲν ἔμεινεν ἀπὸ σὲ ἀφανῆς ἡ ὑπαρξίς μου, ὅταν ἐκυφορεῖτο εἰς τὸ σκότος τῆς μητρικῆς κοιλίας ὡς εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς γῆς θαμμένη».

Πάλιν περὶ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ ὁμιλεῖ καὶ ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Θεὸς γνωρίζει πάντα ταῦτα. Ἡ λοιπὸν λέγει, ὅτι ὁ Θεὸς γνωρίζει ὅλα τὰ μυστικά τοῦ ἀνθρώπου ἢ κάτι ἄλλο ἐννοεῖ, δηλαδὴ τὴν δημιουργίαν καὶ τὴν διάπλασιν αὐτοῦ καὶ οὔτε ὑπάρχει κάτι, τὸ ὁποῖον ἠγνοήσῃ, ὅταν ἐδημιουργεῖτο ὁ ἀνθρώπος, ἀλλὰ ἐγνωρίζῃ τὰ πάντα. **Δ** ὅταν ἡ φύσις σιγὰ-σιγὰ καὶ ἀνεπαίσθητως ἐπλεκε²² τὴν μορφήν τοῦ ἀνθρώπου, καίτοι ἐλειτούργει μυστικά ὡς νὰ εὑρίσκειται εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς γῆς. Διότι διὰ Σε τὰ πάντα εἶναι γυνικά καὶ ἀνοικτά. Ἄλλος δὲ ἐρμηνευτὴς εἶπεν «δὲν ἐκρύβθησαν τὰ ὄσα μου ἀπὸ σέ· νὰ, διὰ τῶν ὁποίων κατὰ τρόπον κρυφὸν ἔγιναν». Ἄλλος «δὲν διέφυγε τῆς προσοχῆς σου ἡ διαμόρφωσίς μου, ἡ ὁποῖα κρυφίως συνετελέσθη, διεκοσμήθην εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρός μου ὡς νὰ ἤμην εἰς τὰ βάθη τῆς γῆς». Ἄλλος «ἡ δύναμις μου δὲν διέφυγε τῆς προσοχῆς Σου ἢ τὰ ὄσα μου ἀπὸ τὰ θλέμματά Σου, καίτοι ἐπλάσθην κρυφὰ καὶ ἔλαθον τὴν μορφήν μου εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρός μου, ὡς νὰ ἤμην εἰς τὰ βάθη τῆς γῆς». **Ε**

Ὅλοι ἐπομένως τὰ ἴδια λέγουσιν, ὅτι δηλαδὴ μετέγνωρίζεις μετέτοια, ὅταν διεπλασθῶν καὶ γνωρίζεις τελείως τὴν μορφήν κάθε μέλους τοῦ σώματός μου καὶ τὴν αἰσθησίν αὐτοῦ. Τοῦτο ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ Χριστός, «ὅσον ἀφορᾷ εἰς σῶς καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς σας εἶναι μετρημέναι».²³ Ὡσαύτως περὶ προνοίας καὶ γνώσεως γίνεται λόγος εἰς τὸν ἐπόμενον στίχον. «Τὸ ἀδιαμόρφωτον εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρός μου ἔμεινον εἶδον οἱ ὀφθαλμοὶ σου». Ἡ τὸ ἴδιον πρᾶγμα πάλιν λέγει,

²¹ Ἐννοεῖ τὸν σκελετὸν τοῦ ἀνθρώπου σώματος. Γενικῶς τὰ ἀνθρώπινον σῶμα. Ὁ Θεὸς γνωρίζει πᾶν εἶς τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ σώματος μου.

²² Ἰπαινίσσεται τὴν κοιλίαν καὶ πολυχρομίαν τῶν μελῶν τοῦ ἀνθρώπου. Ὅπως τὸ ἄρασμα τεχνουργεῖται καὶ ποικιλλεται, ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς ἴσται εἰς μυστικὸν ἀργαλεῖον τὴν ἀνθρώπινον διαρῆν.

²³ Λουκ. 12, 7.

στι δηλαδή με ἐγκάρizες ἀκόμη ἀδιαμόρφωτον, ⁴¹⁶ Α δι-
 ότι και ἄλλος εἶπεν ὡς ἐξῆς: «Οἱ ὀφθαλμοὶ σου με εἶδον
 ἀδιαμόρφωτον», ἢ ἀναφέρεται εἰς τὰς πράξεις τοῦ ἀν-
 θρώπου, ὅτι δηλαδή οἱ ὀφθαλμοὶ σου εἶδον ἐκεῖνο, τὸ ὁ-
 ποῖον δὲν διεπράχθη εἰσέτι.

«Καὶ εἰς τὸ θιβλίον σου εἶναι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι γραμ-
 μένοι προτὸν νὰ γεννηθῶν. Ὅσοι θὰ πλάσθων ἡμέραν
 μετὰ τὴν ἡμέραν καὶ οὐδεὶς θὰ ἀγνοηθῇ». Εἶναι ἀσαφές τὸ
 νόημα του, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀντιληφθῶμεν αὐτὸ ἀπὸ τὴν
 συνέχειαν τοῦ λόγου καὶ τὸν ἄλλον ἐρμηνευτὴν. Διότι τὸ
 νόημα του εἶναι τέτοιο, ὥστε νὰ συμφωνῇ μετὰ τὸ προη-
 γούμενον. Ποῖον ἦτο τὸ προηγούμενον; «Ἀδιαμόρφωτον
 με εἶδον οἱ ὀφθαλμοὶ σου»: χωρὶς δηλαδή ἀκόμη νὰ λά-
 βω συγκεκριμένην μορφήν, ἐνῶ ἀκόμη διεπλασσόμην, ἐνῶ
 ἀκόμη ἐμορφοποιούμην καὶ τότε με εἶδε μετὰ πλήρη μορ-
 φήν, ὅπως θέλει ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖός ἐχει διαμορφωθῇ, ὅ-
 πως ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖός ἐχει διαπλασθῇ, ὅπως ἐκεῖνον, Β
 ὁ ὁποῖός ἐχει συμπληρωθῇ καὶ δὲν χρειάζεται πλέον χρό-
 νον διὰ τὴν ἀλοκλήρωσίν του.

Διὰ τὴν ἀντιληφθῆς, ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ σημασία του,
 ἄκουσε τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ἄλλου. «Με εἶδον ἐκ τῶν προ-
 τέρον οἱ ὀφθαλμοὶ σου ἀκόμη ἀδιαμόρφωτον μαζί με
 ἐκεῖνους ὄλους, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀπογραφή εἰς τὸ θιβλίον
 σου καὶ οἱ ὁποῖοι διὰ τὴν διάπλασίν των δὲν χρειάζονται
 οὔτε μίαν ἀκόμη ἡμέραν». Μαζὶ με ἐκεῖνους με εἶδες, λέ-
 γει, με εἶδες ὁμοίως με ἐκεῖνους, οἱ ὁποῖοι διαπλάσσον-
 ται κατὰ τὰς ἡμέρας των, ἀπὸ τὰς ὁποίας οὐδεμία ἡμέ-
 ρα ἔλλειπει. Λέγει αὐτά, ὅχι διότι εἰς τοὺς οὐρανούς ὑ-
 πάρχει κάποιο θιβλίον, οὔτε διότι μερικοὶ εἶναι ἐγγε-
 γραμμένοι, ἀλλὰ διὰ τοῦ θιβλίου θέλει νὰ δηλώσῃ τὴν
 πλήρη γνώσιν, καθὼς ἔταν λέγει «ἤκουσεν ὁ Κύριος καὶ
 ἔγραψεν εἰς τὸ θιβλίον». ²⁴ Καὶ πάλιν «τὰ θιβλία ἠνοίχθη-
 σαν». ²⁵ C «Ἀπὸ ἐμεῦ ὅμως ἐξαιρετικῶς ἐτιμῆθησαν οἱ φί-
 λοι σου, Θεέ μου». Ἄλλος «οἱ φίλοι σου ἔγινον πολῦτι-
 μοι». Δὲν εἶναι μικρὰ ἀρετὴ καὶ τοῦτο νὰ τιμῶνται μετὰ
 μεγάλην τιμὴν οἱ φίλοι τοῦ Θεοῦ. Ἐλασθεσ πρόνοιαν, λέ-
 γει, περὶ ἐμοῦ, με ἐδημιούργησες, ἐνῶ δὲν ὑπῆρχα, με
 διοικεῖς καὶ με συγκρατεῖς καὶ ἐγὼ σοῦ ἀνταποδίδω αὐ-
 τὴν τὴν ἀμοιβὴν μετὰ τὸ νὰ τιμῶ τοὺς φίλους σου. «Καὶ ἡ

²⁴. Ματθ. 3, 16.
²⁵. Ἰαν. 7, 10.

δύναμίς σου εἶναι ἐξόχως ἰσχυρὰ ὑπὸ τὴν χεῖρα τῆς προ-
 στασίας Σου». Ἐκεῖνοι δηλαδή ἔγινον γενναῖοι καὶ ἰσχυ-
 ροί. Ἄλλος λέγει «πόσον μέγαν τὸ πλῆθος τῶν κεφα-
 λῶν των!». Τοῦτο εἶναι περισσότερο σαφές, δηλαδή τὸ
 ἐπόμενον.

«Προσπαθῶ νὰ τοὺς μετρήσω, ἀλλ' ἔχουν πληθυνθῇ
 περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀμμιον». Ἐγὼ θεσπιάως τιμῶ αὐ-
 τοὺς καὶ Σὺ τοὺς πολλαπλασιάζεις καὶ τοὺς κἀμνεῖς πε-
 ρισσοτέρους ἀπὸ τὴν ἀμμιον. Δὲν τοὺς κἀμνεῖς μόνον
 πολλούς, ἀλλὰ καὶ ἰσχυρούς. D Τὸ ὅτι ἔγινον δυνατοί,
 αὐτὸ σημαίνει. Καὶ θεωρεῖ διπλῆν τὴν εὐημερίαν καὶ διὰ
 τὴν αὐξήσιν εἰς πλῆθος καὶ διὰ τὴν ἐπίδοσιν εἰς δύναμιν.

«Κατακλίνωμαι μετὰ τὰς θαυμασίας αὐτὰς σκέψεις ἐ-
 γείρομαι καὶ πάλιν εἶμαι μαζί σου σκεπτόμενος». Ἄλ-
 λος «θὰ ἐξυμνήσω καὶ πάντοτε θὰ εἶμαι μαζί σου».

Δὲν εἶναι μικρὰ ἀπόδειξις ἀρετῆς τὸ νὰ διατηρῇ κα-
 νεὶς τὴν ἀρετὴν, ἔταν εὐτυχῆ. Πολλοὶ θεσπιάως, ἔταν ἀπο-
 κτήσουν τὰ ἀγαθὰ, συνήθως λημονοῦν. Ὅμως ὅχι ἐγὼ,
 λέγει. Μόλις ἐγερθῶ, δηλαδή ἀπαλλαγῶ ἀπὸ τὰ δεινὰ,
 θὰ εὐρίσκωμαι πάντα μαζί σου. «Ἐάν παρέδιδες εἰς θά-
 νατον τοὺς ἀσεβεῖς, πόσον δίκαιον θὰ εἶγες;». ²⁶

Δὲν λέγει τοῦτο, ἐάν δηλαδή φονεύσῃ τοὺς ἁμαρ-
 τωλοὺς, τότε πάντα θὰ εἶμαι μαζί σου, ἀλλὰ τὸ δεύτε-
 ρον ὑποσχέθη χωρὶς νὰ γίνῃ τὸ πρῶτον. E Ζητεῖ νὰ γίνῃ
 αὐτὸ, ὅχι διὰ νὰ χάσουν οἱ ἄνθρωποι τὴν ὑπόστασίν των,
 ἀλλὰ διὰ νὰ μεταβάλλῃ αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν πρὸς
 τὴν δικαιοσύνην. Διότι δὲν εἶπεν, ἐάν φονεύσῃ ἄνθρω-
 πους, ἀλλ' ἁμαρτωλοὺς. Ἄλλος ἀντὶ τοῦ «ἁμαρτωλοῦς»
 εἶπε «τὸν παραβάτην» καὶ ἠνῶει τοὺς ἐχθρούς, οἱ ὁποῖοι
 λατρεύουν τὰ εἰδωλά.

«Ἄνθρωποι ἀμωθόροι καὶ ἀμωδιμεῖς, φύγετε μα-
 κράν ἀπὸ ἐμέ». Ἄνθρωπος ἀμωθόρος ἐννοεῖ τοὺς φονεῖς,
 οἱ ὁποῖοι χαίρουν μετὰ τὴν σφαγὴν. ⁴¹⁷ Α Δὲν εἶναι δὲ καὶ
 τοῦτο μικρὸν βῆμα πρὸς ἀπόκτησιν ἀρετῆς, τὸ νὰ ἀπο-
 φεύγῃ καὶ νὰ ἀποστρέφεται κανεὶς τὴν συναναστροφὴν
 μετὰ τοιοῦτους ἄνθρώπους. Ἀκολουθεῖ ἡ οἰτιολόγησις. «Δι-
 ὅτι διαρκῶς εἶσθε φιλονεικοὶ καὶ διαλογίζεσθε ἐρίδας
 καὶ μάχας». Ἄλλος «οἱ ὁποῖοι ἔστρεψαν ἐναντίον σου

93. Ἄπὸ προηγούμενος ἀναφέρθη εἰς τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεοῦ ἐν-
 τμηθῆναι τοὺς ἀσεβεῖς, οἱ ὅσοι ἔτι μόνον ἀνοήτοι, ἀλλὰ ἐλαττωμένοι τὸν
 Κύριον καὶ ἀνοήτως ἐκτρέφει τὴν ἐχθρὴν νὰ ἐξηλαττώσῃ ὑπὸ τοῦ Κυ-
 ρίου.

τὴν σκέψιν των». Ἄλλος «ὅτι σὲ ἐπύκρναν με τὴν κακὴν τὴν σκέψιν».

Πρόσεχε, ὅτι δὲν ζητεῖ τὴν ἱκανοποίησιν προσωπικοῦ του συμφέροντος, ἀλλὰ λόγῳ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀδικίας ἀπομακρύνεται καὶ ἀποφεύγει τὴν συναναστροφήν πρὸς ἐκεῖνους. Ἄλλωστε τοῦτο ἐγένετο αἰτία τοῦ χαμοῦ τῶν Ἰουδαίων, δηλαδὴ ἡ συναναστροφή των με τοὺς κακοὺς. Διὰ τοῦτο καὶ νόμον ἐλάμβανον καὶ διὰ νόμου ἐχωρίζοντο ἀπὸ αὐτοῦ καὶ ἐλάμβανον τὴν ἐντολήν νὰ ἀποφεύγουν τὴν σύναψιν γάμων με αὐτοὺς καὶ, ὅταν ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον ἐν συνεχείᾳ ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη μόνι τῶν ἀνετρέφοντο εἰς τὴν ἔρημον. **Β** Δι' αὐτὸ ὁ νόμος ἀνωμάζετο φραγμός, διότι τοὺς περιέβαλλεν ἀπὸ παντοῦ καὶ ἠμποδίζε τὴν συναναστροφήν με τοὺς κακοὺς. Εἶχον χαρακτήρα εὐκόλον εἰς ἀπάτην, εἰς πτώσιν καὶ εὐμετάβλητον. «Θὰ καταλάβουν συντόμως τὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι σὲ ἀναγνωρίζουν ὡς κυρίαρχον, ἀλλὰ εἰς μάτην». Ἄλλος «ὕψωσαν τὸ ἀνάστημά των ὡς ἀντίζηλοῖ σου εἰς μάτην», ἄλλος «οἱ ἐχθροὶ σου». Δι' αὐτὸ τοὺς ἀποφεύγει καὶ ἀπομακρύνεται, διότι ἐσήκωσαν ἀνάστημα κατὰ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, διότι παρενόμουν, διότι ἐξεστόμίζον θλάσφημα λόγια.

«Δὲν ἐμίσησα, Κύριε, αὐτοὺς, οἱ ὁποῖοι σὲ μισοῦν καὶ ἐκ τοῦ ζήλου μου δὲν ἔλυσα ὡς κηρὸς λόγῳ τῆς πρὸς τοὺς ἐχθροὺς σου ἀποστρέφης μου; Ἐξ ὅλης τῆς καρδίας μου ἐμίσησα αὐτοὺς καὶ ἐγενίαν ἐχθροὶ μου». **Γ** Αὐτὴν τὴν ὑπόσχεσιν ἔδωκεν ὁ Θεός, ὅτι δηλαδὴ ὁ ἐχθρὸς θὰ εἶναι ἐχθρὸς καὶ ὁ ἀντίπαλος θὰ εἶναι ἀντίπαλος. Αὐτὰ εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἀποδείξεις φιλίας. Καὶ αὐτὸς λοιπὸν ἀνταποδίδει εἰς τὸν Θεὸν τὴν ἀμοιβὴν διὰ τὴν κάθε περιπτώσιν. Διότι προηγουμένως εἶπεν «ἀπὸ ἐμὲ ἐτιμήθησαν οἱ φίλοι σου, Θεέ μου» καὶ ἐδῶ «ἐμίσησα ἐκεῖνους, οἱ ὁποῖοι σὲ μισοῦν». Καὶ εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ὁμιλεῖ με ὑπερβολὴν καὶ εἰς τὴν δευτέραν με ὑπερβολὴν. Δὲν λέγει μόνον ἐμίσησα, ἀλλὰ καὶ ἔλυσα ὡσαν κηρὸς. **Δ** «Δοκίμασέ με, Θεέ μου, καὶ μάθε τὴν καρδίαν μου, ἐξέτασε καὶ μάθε τοὺς δρόμους μου. Πρόσεχε, ἂν ὑπάρχη κανεὶς παράνομος τρόπος τῆς ζωῆς μου, ἀπάλαξέ με καὶ ὁδήγησέ με εἰς τὴν ὁδὸν τῆς αἰωνίας σωτηρίας». Καὶ ὁμοίως εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ψαλμοῦ ἔλεγε: «Μὲ ἐδοκίμασες καὶ ἔμαθες τί εἰμι. Σὺ ἐγνώρισες τὰ καθήσιστα καὶ τὰς ἐγέρσεις μου. Σὺ κατανοεῖς τοὺς διαλο-

γισμούς μου ἀπὸ μακρὰν. Τὸν δρόμον μου καὶ τὴν μακρὰν πορείαν τῆς ζωῆς μου παρηκολούθησες. Ὅλας τὰς ὁδοὺς μου προσέβλεψες. Σὺ ἐγνώρισες ὅλα τὰ πρόσφατα καὶ τὰ παλαιά».

Πῶς λοιπὸν πάλιν ἐδῶ λέγει «δοκίμασέ με», ὡσαν νὰ μὴ ἐδοκίμασθῃ μέχρι τώρα. Βλέπεις, ὅτι χρησιμοποεῖ ἀνθρώπινον λεξιλόγιον, ὅχι διὰ νὰ παρομένωμεν εἰς τὴν εὐτέλειαν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀνέλθωμεν εἰς ὑψηλὰ σκέψεις, ἀφοῦ με ὅλα αὐτὰ μορφώσωμεν ἀναξίαν τοῦ Θεοῦ ἐνομοῖαν. Ζητεῖ νὰ δοκιμασθῇ καὶ νὰ ἐξετασθῇ, ὅχι διὰ νὰ γνωρίσῃ τὴν καρδίαν ὁ Θεός, **Ε** ὁ ὁποῖος πρὸ αὐτοῦ ἐγνώριζε τὰ πάντα καὶ πρὸ τῆς γεννήσεως, ἀλλὰ διὰ νὰ γνωρίσωμεν ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι πληροφοροῦμεθα ἀπὸ τὴν ἔκθεσιν τῶν πραγμάτων. Τὸ «δοκίμασέ με» ἐδῶ σημαίνει τοῦτο. «Καὶ πρόσεχε, ἂν μέσα μου ὑπάρχη δρόμος παρανομίας καὶ ὁδήγησέ με εἰς τὴν αἰωνίαν ὁδόν». Καὶ ποία εἶναι ἡ αἰωνία ὁδός; Ἄλλη ἢ ἡ πνευματικὴ, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ τῆς ὁποίας δὲν ὑπάρχει τέλος; Διότι πάντα τὰ ὑπόλοιπα θεσπάζει εἶναι φθαρτὰ καὶ ἐφήμερα καὶ καταλύονται μαζί με τὴν παρούσαν ζωὴν. ⁴¹⁸ **Α**

Δι' αὐτὸ, ἀφοῦ παρέτρεξε τὰ πάντα, ἀναζητεῖ ἐκεῖνον τὸν δρόμον, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀθάνατος, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀπέραντος καὶ ὁ ὁποῖος δὲν φθάνει εἰς τέρμα.

Κατὰ ποῖον τρόπον θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ ἀκολουθήσῃ αὐτὸν τὸν δρόμον; Ἄν ἔχη τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, ἂν συνεισφέρῃ ὅτι ἀνήκει εἰς τὸν ἑαυτὸν του, ἂν καλλιεργῇ τὴν ἀρετὴν, ἂν ἀσχολῆται με πνευματικὰ ζητήματα καὶ ἂν στέκεται ὑψηλότερα ἀπὸ ὅσα ἀπορροφῶν τὴν βιωτικὴν μέριμναν. Διότι, ὅσα διέρχονται ἀπὸ τὸν δρόμον ἐκεῖνον, δὲν εἶναι ἐφήμερα οὔτε πρόσκαιρα. Τοιαύτη εἶναι ἡ ἀρετὴ διατηρεῖ τοὺς καρποὺς τῆς διαρκῶς ἀκμάζοντος καὶ δὲν τοὺς ἀφίνει νὰ μαραθοῦν καὶ τὰ ἀγαθὰ ἀθάνατα καὶ καθαρὰ καὶ ἀπηλλαγμένα ὀλέθρου.

Β Αὐτὰ εἶθε ὅλοι μας νὰ ἐπιτόχωμεν με τὴν βοήθειαν τῆς χάριτος καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Γένοιτο.